

Болат Мағазұлы Сағындық

Сарлы Заман Зардабы

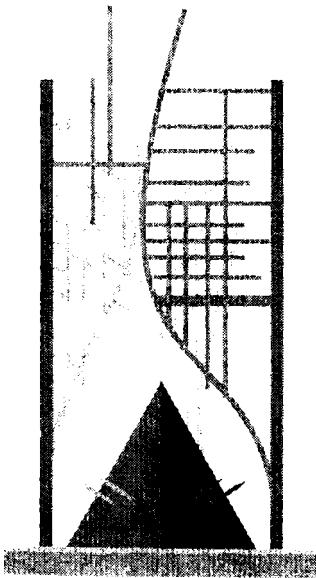

САЯСИ КУФЫН-СҮРГІН КҮРДІЛДАРЫНА

Болат Мағазұлы Сағындық

арлы
Заман
Зардабы

Петропавл
2018 жыл

УДК 534 (84)
ББК 84.3 (Каз) 5-2
С 49

Сагындықов Б.М.

С 49 «Зарлы. Заман. Зардабы». – г. Петропавловск: Издательство «Северный Казахстан», 2018 ж. – 168 бет.

ISBN 978-601-7247-52-3

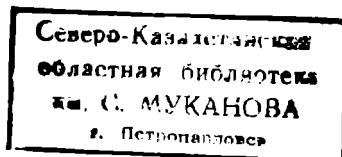
Осы шығармамды қарғыс атқан саяси құғын-сүргіннің 80-жылдығына арнадым. Зарлы заман зардабын шеккен миллиондардың есімдерін есте қалдышруды мақсат еттім. Қырық бесінде қыршынынан қырқылып, әке арманын өзімен ала кеткен әке жаным Сагындық ұлы Мағазға бағыштадым.

560453

УДК 534 (84)
ББК 84.3
(Каз) 5-2

ISBN 978-601-7247-52-3

© Сагындықов Б., 2018
© Издательство «Северный Казахстан», 2018

АБЫЗ АҒАНЫҢ АҚ БАТАСЫ

Болат Мағазұлының «Қарттың сыры» деген кітабын парактап болып, мына «Зарлы заман...» қолжақбасын қарап отырғанда оралған ойлардың ұшығы

Уақыт қымбат. Біздің пенделігіміз де сол уақыттың бағасын білмегендіктен-ау. Қазақта «Судың да сұрауы бар» деген мәтелсұмақ бар. Онысы –екі дүниеде ең арзан нәрсе су дегені, яғни оның да бары-жоғын, азы-көбін, қайдан келіп, қайда бара жатқанын бір тексеріп қою қажет, дегеніміз болса керек. Әйтпесе, сусыз тіршілік жоқ қой. Сонда тіршілік көзінің өзі арзан дегеніміз бе? Су ағады, кетеді; уақыт өтеді, өтіп жатыр, кетіп жатырп. Оның бағасын білген кім бар?

Болат айтады: «Уақыт қымбат». Себебі уақыт қысқа. Уақыт қысқа болған соң, оны құны қысқарған сайын қымбаттай беретін болса керек.

«Уақыт қысқа, күтпейді, асыға бер!

Зиялы азаматтың қасына ер.

Атқарып әр ісінді абыраймен,

Өз халқыңың мерейін асыра бер!»

Әйткені өмір-уақыттың көбі кетіп, азы қалғанын сезінудің өзі өкініш емес, тіпті мақтаныш болса керек. Болат ағамызға қарап осылай дегім келеді.

Қасым деген ақын болған. Аманжолов. Сол ақынның өлер алдында бастап, өзі жаза алмай, Есмағамбет Ысмайылов деген досына айтып отырып жаздырған дастаны «Өзім туралы» деп аталса, алғашқы сөйлемі «Өзге емес, өзім айтам, өз жайымды» деп басталушы

еді. Сонда, мына Болат бауырымыз да, «Шеткі үйлер көшкенде, ортадагы үй шет болып қалады» дегендей, ел шетіне келіп қалғанда, жан-жағына бір қарап, манағы: судың сұрауы сияқты «Уақыттың да сұрауы бар,

жауап беретін шамамыз тұрганда,
бой бүтін, ой орнында тұрганда,
өзім жайлы өзім айтпасам,
біреу мақтаймын деп асырып,
біреу ол өзі осындай ма еді деп, тау тұлғаны тәбедей
кішірейтіп алар,

дегендей, өз сырын өзі қағазға түсіріп,
қара сөзбен емес, өлең сөзбен кестелеп,
«Қарт сыры» деген кітап етіп ұсыныпты.

Бәрі дұрыс, бірақ жап-жақсы кітапты жүдегіп тұрган-
дай, «Қарт сыры...» ұнаңқырамай тұрганы. Дұрысы
«Менің сырым» болар ма еді қалай? деген жымысқы
ой, жасырынып келіп, босағадан сығалады.

Карт деген не сөз?

Шал деген не сөз?

Абыз деген не сөз?

Тілі бай, теңеуіне сөз жетпейтін қазағым-ай, тірісін-
де, осы шақпен өзіміздің Болат, әйтпесе, өткен шақпен
кешегі Болат, ағамыз, құрыштай берік, болат-ақ еді ғой!
деп айта беретін шығармыз!

**Сексен деген сөз бе өкен?
Мәрем алда көздеген.
Менен де үлкен жігіттер
Шау тартқанын сезбеген,**

деген сияқты мұнданай жасамыс жігіттер елге керек, ба-
луанға түсіп, бәйгеге таласып жатпаса да, «Біздің елдің
жігіттері, Жігіттердің төресі!» деп көрсетуге керек.

**Себебі мұнданай жігіттердің: Ғұмыры құнсыз өтпеген
/ Терін де текке төкпеген, / Өшпейтін айқын ізі бар /
Сексен бесте шөкпеген,** десем, өтірік айтты деменіз-
дер.

Адамның күні адаммен екенін мойында майтын пен-
делер бар. Заты, түсіне білген жанға осы бір қарапайым
тіркестердің астарында көп сыр жатыр-ау! Тіпті, сенің
осы өмірде бар, не жоқ екенінді замандастарың, көр-
ші-қоландарың... мына біз болмасақ, кім біледі?

Демек, олар сенің осы өмірде не бітіріп, не қойға-
ныңды есептеп, өлшеп жүретін сыншың, безбенің. Бәрі
керек. Саған керк. Маған керек.

Робинзон Крузоны Даниель Дефо не үшін жазды.
Ол ертегі емес. Үлкен философия. Өмір философиясы.
Бар мен жақтың философиясы. Жалғыздықтың қай-
ғылы сыры. Қазақ алысқа бір-ақ сілтейді. «Жалғыздық
құдайға ғана жарасқан!» дейді. Дауласа алмайсың. Бірақ,
құдай емеспіз ғой. Шіркін жалған...

Сондықтан, алысқа бармай-ақ, көрші бөлмедегі
қамқор қарындасты Құннұрга мына жолдарды арнаған
Болатты мен үлкен ойшыл деп атایмын. Көбіміз осы
сөздерді айта алмаймыз.

**«Өзіңсің менің көктемім,
Нұрға толы өткенім,
Сенің арқан, жаным-ау!
Бұл мәреге жеткенім,**

деп бір тұлғап таста да, тарта бер, алға! Алда 90 бар, 100 бар. Жазатын кітаптар бар. Атқаратын жұмыстар бар. Корытынды ретінде бір-екі сөз.

Өміріңе керегінді алдың ба?

**Парызың зор қоғамыңың алдында,
Отаның арналады қалдықсыз,
Адал еңбек, намысың да арың да!**

деген 299 беттегі сөздерді өзіңе арнаймын.

Осының алдындағы «Көңіл сырый» деген жинағынан «Қайран ана асылым» аталған шумақтарды оқып, бір жасында жетім қалып, тауқымет тартқан жігіттің анасына арнаған жан қиналысына қосыла күніренген болсақ, мына кітабында Болат ағамыз сол тақырыпты одан өрі дамытып, зарлы дастан деңгейіне көтерген. Элбette, шығарма шылықта өсу-өркендеу деген болады. Бұл — соның **көрінісі**.

Соным ен, ел ағасының үш жинағын қарап отырып, бір-бір ауыздан пікір білдіруді ниет еттік. Сараңдығымыз емес, өлең шіркінді бойына қарап бағалап, ұзын-қысқа қасын кесіп-пішкеннен гөрі, автордың ниеті мен ойын түсініп, тұшынып оқыған дұрыс-ау. Жаңа қолжазбаны қолға алғандағы міндеттім де сыншыл-міншіл болмай-ақ, тілекші болсам, деп едім үмітім акталғандай. Қазақтың қара өлецінің қадірін ерте таныған жігіт ағасының аяқ алысы әлі тың, ойы сергек екенін байқадым. Мен білеттін Болаттың алғашқы өлеңдерінің «Ленниң туында» шыға бастағанына да алпыс жылдан асқан. Сол талабы сағындырып келіп, пісіп, толысып келіп «Дала жыры» жинағын тудырғанын замандастары — біз ұмытқан жоқпыш. Ендеше табиғатынан дарыған тарлан

таланттың жас өскіндерге өнеге сөздері бірінен-соң бірі керуен көшіндей үздіксіз көрініп жатса, қуанайық. Өзі де осы талапқа үндесе сермеп:

**Арайлап, таңың атса, қуанасың,
Қуанбай оған қалай тұра аласың!
Бүгін тағы тың шумак, ойлы жолдар
Оңымен оралар деп, қуанарсың,**

— деп шамырқанады.

Лайым солай болғай. Тірісінде бағаламай, өлген соң «ағалап!» жылағанның көзі шықсын, дегендей, тірлікте сыйласқанға не жетсін! Болат атыңа сай ғұмыр кешіп, болаттай берік сенімді серік етіп, Отаныңа адал қызмет еткен азаматтығынды көзіңе атап айтқым келеді. Өмірдің өлшеулі дәүірінabyroymen өткеріп келе жатқан өнегелі сапарың жалғаса берсе, жай жалғаспай, көрікті ойларын көркем сөзбен көмкерген абыз атаны алдымыздан көргіміз келеді. Және де, Алла қуат берсе:

**Жаза берем, өмірі жаза берем,
Жазған жырым айтылған аза дер ем.
Қырғын құрған лағнет жауыздарға
Біздің үрпақ арнаған сазай дер ем.**

**Жазамын таусылғанша шамам менің,
Жазамын біткенінше алар демім.
Кез жасымды көл қылып жылап өтем,
Ұзамен жан жарамды жырлап кетем,**

деген тілегіңе қанат бітірер қуат тілеймін ағажан! Қара нардай қажыр-қайратыңа сенім артамын, аманатты орта жолда қалдырмассың...

Мына ұсынып отырған кітабыңа Ту еткен, Ұранға бергісіз ұлағатың — «Зарлы Заманның зардаптары» келер үрпақтың басына келмесін. Ақ ниетті, адал батаң қабыл болсын, барша қазақтың бақытына!

Өкшендеңді басып келе жатқан інің Зарқын Тайшыбай, профессор, Қазақстанның еңбек сінірген қайраткері.

20.08. 2018. Қызылжар

Әуелі айтарым бар

1920–1950 жылдары еліміздің жайпап өткен саяси құғын-сүргін-тарихымыздың қаралы беттері. Мұның келтірген саяси, экономикалық, әлеуметтік және рухани зияндары өте өте зор.

Кешегі, бүгінгі және ертеңгі үрпақтардың санасында ерекше орын алатын, ауыр салмақты із қалдырған, ғасырлар бойы өртінің табы басылмайтын, ызғары жылынбайтын қайғы-қасірет.

Бұл адам өмірінде өшпейтін, зардаптары рухани өмірде мәңгі сақталатын, тарихтың қойнында жататын дауылды дәуір, зарлы заман.

Сол кезеңнің болмысы кәдімгі табиғаттағы дүлей дауыл, жынды боран мен теңіздің астан-кестен бұрқырап көбігі аспанға атқан толқынға үқсас көрініс еді.

Айдаһар заман еліміздің арыстарын, зиялыш азamatтарын жұтып, қарапайым халықты сергелденге салып, өз халқының жауын іздеп, «тауып» қырғынның құрбандары қылышп, жетім-жесірлерді қан жылатты емес пе.

Зар заманың зардаптарын қолына қалам алғандар жазып жатыр, жаза да берер. Таусылмайтын тақырып қой, шешіле берер шер, жазыла берер жыр.

Әкемді халық жауы деп қаралап әкеткенде мен бір жаста қалған жетімек үшін, жанына жазылмас жара салған, зардабын жеті жетіммен 37-жасында жесір қалған анам арқылы көріп өскен зілді із қалдырған кесірлі кезең санамда сақталды.

Есім кіріп, ер жеткелі «Ой әке-ау, қайда кеттің адастырып, бұл күнде жетім қылдың жаразтырып, жігіт болып ертең-ақ мен, өзінді іздер едім қаразтырып» деген арманымды есте ұстагам.

1937 жылы қыркүйек айында әкемді Жапонияның жансызы, Кеңес үкіметіне қарсы насиҳат жүргізген деген жаламен абақтыға жауып, сол жылдың қараашасында молланың баласы деген күнәмен атышулы «үштік» ату жазасына бұйырған еken. Бірақ ресми хабар бойынша ол он жылға сотталды деген.

1955 жылы мен сол кездегі Советтер Одағының Жоғары кеңес президиумының төрағасы К.Е. Ворошиловке хат жазып, әкемнің қайда екенін өлі ме, тірі ме қайда деп сұрадым.

Өзім оқып жүрген Омбы қаласының КГБ-іне шақырып. «Әкең Сағындықов Мағаз 1943 жылы қыркүйектің 10-да Қарағанды облысында жазасын өтеп жүрген жерде туберкулезден қайтыс болды.» деп ауызша жауап берді. Кейіннен архивтен білсем әкемнің ату жазасы орындалмапты.

Сонымен бүгінгі күнге дейін ресми орындардан бүгінгі күнге дейін әкем туралы анықтама дерек жоқ.

Міне, бұл да құйтырқы Кеңес заманының сұрқия жай-күйі, барлық халық алдындағы үкіметтің қылмыстарының өте құпия жасалғандарының, жалған ресми құжаттарының бұлжытпас дәлелі.

Ғұмырымның 15 жылын саяси құғын-сүргін құрбандарының есімдерін есте қалдыру ісіне бағыштадым. Өзім басқаратын «Память» қоғамдық қор осы уақыт ішінде айтарлықтай игі істер атқарды.

Алдымен құрбандардың архивтерден толық тізімін жасап, екі томдық анықтама кітаптарын шыгардық та,

аудандарға ішкі саясат бөлімдеріне жұмыс істеуге таратық. «Ақталған есімдер» (Возвращенные имена) атты мың жарым данамен кітап жарық көрді, тағы да бір «Есімдері мәңгілік есте» (Увековеченные имена) атты кітап шыққалы түр.

Облыс орталығында бұрынғы НКВД ғимараты болған жер телімінде құғын-сүргін құрбандарына арналған «Мемориал» біздің ұсынысымызбен, басқаруымызбен он үш жыл ішінде салынды. Біздің білуімізше, бұл мемориал республикадағы облыс орталықтарындағы бірінші кешен.

Мұндағы ескерткіш монумент, 7628 құрбанның есімдері гранит тақталарға қашалып жазылған есімдері бар ескерткіш қабырға, аштыққа және департацияға арналған екі стелла салынды. Біздің облысқа 135 мың он бір ұлттың адамдары депортациямен еріксіз көшіріп әкелгендер. Өкінішке орай облысымызды неше адам аштықтан өлгені туралы еш жерде тіркелмеген.

Ендігі бір жоспарлап ойға алған іс-сол мемориал құрамында құрбандарға, оның ішінде құғын-сүргіннің символы болған ұлы ақын жерлесіміз Мағжан Жұмабаевқа арналған музей салу. Оның мәселесі облыс әкімдігінің қолдауын тауып, жуырда іске аспакшы.

Осы игілікті істің жалғасы ретінде жуырда өзімнің туған ауылым Мамлют ауданындағы «Бостандықта» саяси құғын-сүргіннің құрбаны болған он бір азаматтың (оның ішінде менің де әкем) есімі жазылған ескерткіш ашылды.

Бұл іс басқа ауылдарда, аудан орталықтарында жалғасса нұр үстіне нұр жауғандай болар еді.

Саяси құғын-сүргіннің басталғанына 80-жыл толуына арнап осы «Зарлы заманның зардабы» атты дастанымды

жазып, оқырмандарға ұсынып отырмын. Бүгінгі де, кейінгі де үрпақтарға халқымыздың зор қасірет шеккенін білсін, есте ұстасын, санасына салып ұқсын деймін.

Мұнда әр жылдары жазған, бес жинағыма кірген өлеңдер, газеттерде жарияланған мақалалар бар.

Зар заманның зардабы, запыраны,
Халқымды қасіретке батырғаны.
Уақыт озып ғасырлар өтсе дағы,
Шер болып көкіректе жатыр әлі.

Зарлы заман зардабы

(дастан)

«Ұлы Октябрь» керек пе еді қазаққа,
Келе сала салды емес пе азапқа.
Жалған болды большевиктер ұраны,
Жеткізетін қолымызды азатқа.

Большевиктер насихаты күшті еді,
Насихатқа көнбекенді күштеді.
Кенес келіп жарылқайды дегенге,
Халқымыздың сенімі екі үшты еді.

Қазағымды қырғыз деп бұрмалады,
Байтақ жерді жүлқылап, жырмалады.
Астархан, Орынборды бөліп тастап,
Бөлшектеді байырғы сар даламды.

Егемендік мандаға симады ма,
Республика етуге қимады ма,
Еріксіз колхоздарға жиып-тығып,
Атадан қалған ауыл қирады да.

Малдарын орталыққа тартып алды,
Әр отбасы тұрмысы жартыланды.
Ауылда ашаршылық жұт орнады,
Ел мойнына ауырлық артып алды.

Аштықтың бір кезеңі өтпей жатып,
Зардабы жазылып та кетпей жатып,
Отызыншы жылдары қайталанды
Біріншінің іздері кеппей жатып.

Бұл аштықтың көлемі зор болды ғой,
Халқымды шырмаған бір тор болды ғой.
Қырылыр екі жарым миллион адам,
Қайран қазақ ғұмыры қор болды ғой.

Голощикін билікті алған еді,
Геноцидтік қылмысқа барған еді.
Сұрқия саясатты құрал етіп,
Қазақ үлтyn құрыту арманы еді.

Ауылдарды түбімен жалмап еді,
Елімді ауыр нәубет жайлап еді.
Сұмырайды атарға оғы болмай
Халқымның зығырданы қайнап еді.

Аз тигендей бұл зұлмат шекесіне,
Жолықты елім нәубеттің көкесіне.
Зар заманың қайнаған қазанына,
Тар жолдың тайғағы мен төтесіне.

Сорымызға сорақы мұртты көсем,
Аяусыз зарлатты ғой жүртты көсем.
Отыз жеті жеткізген қасіреті,
Қырып салып қазақты құртты көсем.

Сөзімен социализм құрған болды,
Елінің мұддесіне қорған болды.

Іс жүзінде халқынан жау іздеді,
Миллиондар нақаңтан құрбан болды.

«Тап жауы»-Сталиннің сөзі еді,
Халықтың нағыз жауы өзі еді.
Өз халқын өзі қырған көсемсымак,
Шелей жапқан көрсоқыр көзі еді.

«Көсемнің» іздегені тап жауы емес,
Орнығып өзі отырған тақ жауы еді.
Құрытуды бастады өз қолынан,
Жоюды қауіп-қатер өз басынан.

Әуелі құрбан болды кеменгерлер,
Қоғамда бетке ұстар асыл ерлер.
Екі дайда өзіне қарсы шығар
Осылар ертең басшы болар дерлер.

Троицкий, Бухарин өз қасында,
Өзімен бірге жүрген ел басында,
Осылармен басталды даудың басы,
Құрбандыққа шалынар жаудың басы.

Жайылды құғын-сүргін бар Одаққа,
Кім қалды ілінбеген бұл садаққа.
Сүркия саясатқа құрбан болды,
Қырылды мындаған жан боп садақа.

Жайылды дүлей дауыл елімізге,
Өрт салып қасиетті жерімізге.
Қауіпті қатер төнді ышқындырған,
Кеп төнді біздің әрбір ерімізге.

Ілекті әуелі алаш арыстары,
Ел қорғаған айбатты барыстары.
Ұлттымның ұлағатты ұлылары,
Нағыз ерлер барлық әр ұлыстағы.

Белгілі жүз үш мың жан құрбан екен,
Басында көсемдерім тұрған екен.
Сұмырай большевиктер жендеттері,
Жау ұстар сансыз ауын құрған екен.

Ауларға, о, Құдай-ай, кім түспеді,
Жазықсызды зорлады «жүр тұс деді».
Гүржілері батқан соң амалсыздан,
«Халық жауы» атанды әр түскені.

Нақақтан құрбан болды төре, қара.
«Ұйымдастын топ» болды жеке дара-
Жұрттымды қорқыныш пен үрей басты,
Жан болмады жазықсызға түсер ара.

Белгісіз атылғандар саны әлі,
Ресми хабар жалған ғой бәрі-бәрі.
Мұрағаттар ашылса жарияланып,
Анықталар мәселе бұдан әрі.

Орыс бізді үқалады, иледі,
Жерімізді басып алып биледі.
Соларға бағындық, табындық,
Еш бір табыс қолымызға тимеді.

Орысша қалалар қаптады,
Қазақи атаулар тапталды.

Біздерді үйретіп жатыр деп,
Басқынның істерін ақтады.

Қоғамда болмады парасат,
Биліктे солақай саясат.
Тәуелсіз еркіндік ақтаңдақ,
Алладан тіледік шарапат.

Кеңестер келсе де кем болдық,
Келімсек жұртына жем болдық.
Жарылқап тастаймыз дегенге
Ойладық бәрімен тең болдық.

Тарихтың ашылмаған қатпары көп,
Құжаттардың жасырын жатқаны көп.
Әрине, кез келгенде жарияланар,
Бояуы өніп дақтары көрінер көп.

Бай-манаптың атағы байланғандар,
«Барсакелмес» жағына айдалғандар.
Сотсыз да, тергеусіз де «тап жауы боп»,
Есепсіз жат жұртына айналғандар.

Саны жоқ қашқандардың «іш» жағына,
Елімнің алыс, жақын тыс жағына.
Ағаш-орман арасын паналяған,
Жан сауғалап Ресейдің түс жағына.

Бес миллион қазағым шет елдерде,
Өмір сүріп жатыр ғой жат жерлерде.
Отаныма оралсам деген арман,
Көкейінде сайрайды әрбір ерде.

Депортация деген пәле кеселі,
Көп халықтың сорын етті бес елі.
Жау жағына шығар деген қауіпті,
Ойлап тапқан советтердің көсемі.

Талай үлтты қан жылатып көшірді.
Елі-жұрттың атауынан өшірді.
Корей, неміс, поляктардан бастады,
«Сенімсіздер» үлттың санын өсірді.

Айдал келді қыс кезі қан сонарда,
Аш-жалаңаш дәнeme жоқ оларда.
Айдалаға вагондардан түсірген,
Пана да жоқ қоныстанар, қонарға.

Сорлыларға қолын созды қазағым,
Аз да болса женілдетіп азабын.
Үйлеріне бөліп алып кіргізді,
Біліп, сезіп тағдырдың бұл мазағын.

Елім-жұрттың атқарды ғой өр істі,
Қамқор болды, барыменен бөлісті.
Бөтен демей жанашырлық білдіріп,
Тәлкегі мол тағдырларға болысты.

Тепкісі аздай бұл тағдырдың, ойпыр-ай,
Өмір тағы талқан болды ойсырай.
Ұлы Отан соғысының соққысы,
Елім үшін болды ауыр тосын жәй.

Милиондардың жас өмірін жалмады,
Бас көтерер елде адам қалмады.

Жеңіс үшін тылда жұмыс атқарған,
Жетім-жесірге түсті оның салмағы.

Қарақағаз күнде ауылға келеді,
Қайғы-қасірет мәндайларға тебеді.
Майысса да сынбайтұғын халқымыз,
Ертең жеңіс келеді деп сенеді.

Жендік әзер тауқыметін соғыстың,
Көрсеттік біз үлгілерін оң істің.
Майданда ерлер, тылда біздер күрестік,
Жан аямай жақындантып жеңісті.

Кеңес кезі зар заманның жалғасы,
Дауылды өзен азаймаған арнасы.
Сталиннің сұмырай-сұм ісінің
Ізі еді – тағдырыма таңбасы.

Таңбасының өшірілмей қалғаны-ай,
Жырланғандай зарлы әнде «Заманай».
Ұлттымызға қасірет татқан сынақтар,
Қасиетті Семей жерін етті лай.

Тағдыр соры біздің жерге бұрылды,
Отыз жылдай кәрі-жасым қырылды.
Қарғыс атқан бұл нәүбетті атамай,
Аттап етіп жазармын мен жырымды.

Бұл дастанда болмас қазір жалғауды,
Керек етер жан-жақты етіп талдауды.
Тағдырдың бұл естен кетпес қасіреті,
Уақыт бөліп жазу керек арнаулы.

Ойхой, шіркін, зар заманның зарын-ай,
Өттік осылай ештеңеге жарымай.
Не көрмедік, не өтпеді басымнан,
Қалай қалсын бойға дерті дарымай.

Өтті, міне, содан бері сексен жыл,
Жүргімде тұр ғой әлі сойқан зіл.
Осыншама қасіретке батырған
Басқыншылар өкіметіне болдық құл.

Езіліп те, басылып та қалғанбыз,
Құдайсыздар тәрбиесін алғанбыз.
Қарсыласар бізде пікір болған жоқ,
Бодандықты санамызға салғанбыз.

Зардал шеккен жетімдердің бірімін,
Сексен екі жаста әзірге тірімін.
Бір жасымда айырылыптың әкемнен,
Ізі жатыр жүргімде сол қасірет кірінің.

Отыз жеті ату жаза беріпті,
Атылды деп жалған хабар келіпті.
Ал мың тоғыз жұз қырық үшінші жылында,
Қарағанды лагерінде өліпті.

Бұл ресми мүлде жалған хабары,
Жылмысқылық болмасын деп табары.
Өлгендердің із-түзі жоқ бол шықты,
Міне, осылай сұрқиялар назары.

Іздемеген болмай отыр жер менде,
Көкке ұшып кетті ме еken ол пенде.
Көмген жерді тапсам деймін шіркін-ай,
Топырағын іскеп, сүйіп келем бе?!

Мұңайамын, езіліп, қайғы жеңіп,
Күйзелемін, моимын, шамам кеміп.
Бір шықпайды есімнен сорлы әкем,
Әлсіреп көз жасыма берем ерік.

Қайран әкем қалай ғана өлді еken,
Қыршынында шырағы оның сөнді еken.
Адам емес мал өлігі сияқты,
Лағнеттер қай шұңқырда көмді еken.

Әкем жатыр архивтерден табылмай,
Іздеудемін қойғаным жоқ дамылдай.
Еш жерде жоқ сұрауымның біріне,
Жалғандықты ала алмаймын қабылдай.

Жерге сіңіп кетті ме еken су болып,
Аспанға ұшып кетті ме еken бу болып.
Бұл тағдырдың тәлкегіне не дерсің,
Тітіркенем тұл бойыма у толып.

«Ақ түрмеден» әкетті ме құжатсыз,
Құпиямен жөнелтті ме еш атсыз.
«КАРЛАГ» қалай қабылдады қағазсыз,
Неге алдаған үкімет-ай ұятсыз.

Халқымызды алдап келді лепіріп,
Сұрауларға жауап берді өтірік.

Большевиктер көп шындықты жасырып,
Бақытты өмір үағыздады көпіріп.

Жан анаммен бірге жылап, боздадық,
Хабар алар істі талай қозғадық.
Өлді деген хабар алып көндіктік,
Бір Алланың жазғанынан озбадық.

Тым болмаса көмген жерді тапсақ қой,
Аруағына мұңымызды шақсақ қой.
Дүға оқып, иман тілеп, басына
Шырақ отын қолымызбен жақсақ қой.

Қашанғы біз осылай зарлап, жылаймыз,
Қайғы отына қүйіп, жанып, шыдаймыз.
Үкімет боп іздел табу ісіне
Кірісуін Елбасынан сұраймыз.

Тауыспаспын зардаптарды біз шеккен,
Зомбылықты жарамызға у сепкен.
Миллиондарды зар жылатқан зар заман,
Теперішті тағдыр салған бұл неткен!

Құрбандардың есімдерін қалдыру,
Парызымыз ескерткіштер салдыру.
Тарихтың бұл қасіретті кезеңін,
Әр уақытта жүрт есіне алдыру.

Қалай ғана өткереміз парызды,
Аталарға өзіміздің қарызды.
Үрпақтарға қаз-қалпында жеткізу,
Бүгінгінің борышы ғой маңызды.

Өңірімді аттамапты бұл қырғын,
Халық жауы атаныпты көп түрғын.
Қуғын-сүргін алапаты аймақты,
Жайпап өтті тып-типыл қып құрдым.

Облыста сегіз мыңдай азамат,
Құрбан болды кінәменен ғаламат.
Бірі атылды, бірі айдалды Сібірге,
Азапталды, азатындей адамзат.

Жапония «жансыздары» табылды,
Еш кінәсіз абақтыға жабылды.
Жоқ жазықты мойынду ту мақсатпен,
Қара күие беттеріне жағылды.

Орындауға берген нақты жоспарын,
Толтыруға жетпей жатқан бастарын.
Тіміскілеп аямады ешкімді,
Ақымақтар сатып жақын, достарын.

Нақты есеп жоқ аштықтан көп өлгеннің,
Ісіп-кеуіп қаңғып жүріп өлгеннің.
Ешбір жерді тіркелмеген мәлімет,
Саналмаған кімді-кімнің көмгенін.

Есебі жоқ Ресейге кеткеннің,
Босқын болып шекарадан өткеннің.
Еш архивтен бір мәлімет таппайсың,
Қашып жүріп, қанша азап шеккенін.

Орындалып Сталиннің өкімі,
Күшпен келді он бір ұлттың «өкілі»,

Елден, жерден айырылған бейбақтар,
Зарлап, еңіреп, жер жастанып өкірді.

Осы зұлмат құрбандарын еске анық,
Есімдерін сақтау ісін қолға алып,
«Память» атты қоғамдық қор бас болып,
Мемориал қойдық, міне, біз салып.

Кер заманның өткені белес-белес,
Көрсеткені ақиқат, емес елес.
Миллиондардың тағдырын талқандаған,
Қасіреті жалғыз ғана менде емес.

Ұлағатты үрпақтар білсе екен,
Санасына салмақты сіңсе екен.
Мәңгілік тарихында орын алып,
Халқымыз көкейіне ілсе екен.

Оқулықтар бетінде айқындалып,
Жазылса екен өзіне сай құндалып.
Әр мекеннің төрінде орын алып,
Ескерткіштер баяндап тұрса анық.

Парызым деп санасын үрпақтарым,
Құрметтеп аталардың намыс-арын.
Қайта-қайта айтамын, жазамын да,
Аманатты есте ұстап бәрің-бәрің.

Не көрмедің, қазағым не көрмедің?!

Не көрмедің, қазағым не көрмедің,
Зар заманда тірідей көрде едің.
Мың өліп, мың тірілген қазақпыз біз,
Еш зұлматқа көнбейміз деп өлмедің.

Шыдаған тепкісіне сүм тағдырдың,
Батырлық шайқастардан із қалдырдың.
Ұлтымды құрытудан сақтап қалып,
Бүгінгі үрпактарды таңқалдырдың.

Аз болғандай аштық пен қуғын сүргін,
Қолданған құрытудың талай түрін.
Дәрі егіп тарататын түрлі ауруды,
Пайдаланған сүркия іс мәлім бүгін.

Ол дәрісі ағзаға нық қонады,
Біраздан соң адам мәңгі болады.
Қастықпенен халқымызды жасалған
Зұлымдықтың орны қалай толады.

Корқау заман қорлықтары ашылып,
Жанымызды құйзелтеді ашынып.
Нәубеттердің көрсеткенін ұмытып,
Ашу-ыза қалар ма екен басылып.

Дүлей дауыл сол дәүірдің қылышы,
Сталиндік саясаттың былысы.

Санамыздың сандығында сақталар,
Кеңестердің қандай қалған құнығы.

Тар заманның тауқыметін жасымнан,
Өткөрдім ғой сорлы жетім басымнан.
Өзімді-өзім сақтай білдім. Бұл өнер,
Өйткені мен жаралыптын асылдан.

Әкеме

Жендеттер ұстап алып «халық жауын»,
Апарып абақтыға қойған жауып.
Қайран әкем содырлар соққысынан,
Қалыпты ақ түрмеде қаза тауып.

Қайтпадың, қайта ашпадың есігінді,
Тербете алмай кеттің-ау бесігімді.
Әке деп айта алмадым, балаң болып,
Әке аузынан естімей есімімді.

Арқалап, я жетелеп журе алмадың,
Еркелеп, құшағында құле алмадым.
Суретінде қалмапты тым болмаса,
Өзінді бір көруді арманнадым.

«Ой, әке-ау, қайда кеттің адастырып,
Бұл күнде жетім еттің жарастырып»,-
Деуші едім сәби тілмен бала кезде,-
«Ер жетсем іздер едім қаастырып».

Тәркілеп тартып алып малымызды,
Зар еніретіп бір үйлі жанымызды.

Таршылықта тап болдық, мүшкілденді,
Тауып жеу күнделікті нанымызды.

Айта алмадық жан айқай зарымызды,
Жасырдық аянышты халімізді.
Қасіретке бас имей қайсарландық,
Білдірмей жоғымызды, барымызды.

Тауқымет тату етті бәрімізді,
Жеті жетім жасы мен кәрімізді.
Қын-қыстау қыспағын өткергенде,
Кіршікіз таза ұстадық арымызды.

Жетімдік жесірлікке жаратылған,
Қайран анам қажымас асыл тұлға.
Жетімдерді жетелеп жеткізем деп,
Жан ұшырып жүгірдің ойға-қырға.

Әке орнына анашым әке болды,
Сенің арқаң -таныдық, онды-солды.
Мойымадық, талмадық, тайсалмадық,
Өттік біз өмір деген соқпақ жолды.

Кім кінәлі кімге қарғыс айтамын?
Көп ойланып, көп толғанып байқадым.
Көпке келген нәубет қой өз-өзімді
Жұбатамын, ашуымнан қайтамын.

Бұл қасірет енді елімде болмасын,
Қазағымды бір құдайым қолдасын.
Жас балалар жетім болып қалмасын,
Жесірлердің жасқа етегі толмасын.

2002 жыл

Анама

Жетімегін көрмеді әкем жетелеп,
Арманда өттім, айта алмай «әке» деп.
Жетімдікті көрсетпедің, анашым,
Ер жеткіздің, еркелетіп, мәпелеп.

Қасіреттің ашысын көп тарттың сен,
Ауырлықты өз мойның арттың сен.
Ертелі-кеш еңбек етіп тынымсыз,
Зілдей жүкті ауырсынбай тарттың сен.

Көре алмадың рахатын да өмірдің,
Жұрт алдында жүруші едің көңілді.
Оңашада жалғыз қалып, күніреніп,
Зарлап тұрып талай рет төгілдің.

«Халық жауы қатыны» деп қаралап,
Күғындады сені де, о ғаламат!
Жер аударып қой бақызды жаз бойы,
Егін соқтың, ала қыс ел аралап.

Тыныштық жоқ, алды-артың тығырық,
Кәмпескелеп малды алды сыпсырып.
Жесірлік пен жетімдіктің көкесін
Көрдің, жүрдің қорқып-үркіп, ықынып.

Қайсар едің; қажымадың, сынбадың,
Тіршілікке тырмысадан тынбадың.

Тағдыр салған тауқыметке мойымай,
Қайраттанып өзінді-өзің шындағын.

37 жаста жесір қалыпсың,
Әкем жүгін қыр арқана салыпсың.
Өмір жолын сүрінбестен өттің-ау,
Уа, анашым, өзің қандай алышың.

Көтере алдың тағдырың зіл салмағын,
Еңкеймедің, шаршамадың, талмадың.
Ойламадың өз басыңың мұддесін,
Бергенің көп, тым аз болды-ау алғаның.

Жалғызымды жеткізу деп арманым,
80-жылды түгел маған арнадың.
Қызығымды, қызметімді көргенде,
Тәубе, дедің, бергеніне Алланың.

Ақ сүтінді ақтай алмай қалдым ба,
Борышымды толық өтей алдым ба?
Қарыздармын, асыл ана, мәңгілік,
Ұмытпаймын сақталасың жадымда.

Тұғаныңа жұз жыл толды анашым,
65 келіп қалды балашың.
Артта қалған үрпағыңың есінде
Талай жұз жыл ескерткіш боп қаласың.

Қайран әке құғын-сүргін құрбаны,
Өкінішті анаммен аз тұрғаның.
Аруағыңа бас иемін. Ризамын,
Қалдырыпсың артыңда асыл тұлғаны.

Әкемнің қабірін мен таба алам ба?

Мың тоғыз жұз қырық үштің қыркүйегі,
«Карлагта» әкем марқұм қайтқан екен.
Шіркін-ай, табылар ма құр сүйегі,
Мұңайып жылап тұрып айтқан екем.

Кім білсін өзі жеке көмілді ме,
Әлде көппен бір шұқырға төгілді ме!
Таба алам ба әр жерді барлап жүріп,
Қай төбешік қазамын зарлап жүріп.

«Долинкадан» бір ізін табамын ба,
Анықтайдын мағлұмат аламын ба!
Белгісіз ізі-түзі болса егер,
Дел-сал бол аңырайып қаламын ба?

Зираты бола ма екен құрбандардың,
Итшілеп өліп-өшіп, құрығындардың.
Адамға адам екен демегендер,
Не істемеді қасқыр боп ұлығандар.

Жендеттер, тағылыққа сай иттердің,
Қай жамбыға лақтырды мәйіттерді.
Мал құрлы көрмеген адамдарды,
Қарғайын құдайы жоқ қай иттерді.

Халықтың нағыз жауы мұртты көсем,
Ұшыратты қырғынға болмай өлшем.
Жазықсыз миллиондарды қырды лағнет,
Қателік жоқ болмысты құртты десем.

Іздеуді бастар екем қалай, қайдан,
Әуелі «Долинкада» мұражайдан.
Мыңдаған тұтқындардың тізімінен,
Кім білсін, Құдай ондап табам байлад.

Таппасам әке сүйегін бұл КАРЛАГтан,
Іздермін үмітпенен СТЕПЛАГтан.
Көрсем ғой тым болмаса жер телімін,
Сүм дала, сүр далада степь жақтан.

Арналады осы іске қалған жылым,
Жолына арналады барлық пұлым.
Аруағы шат болсын әкетайдың,
Іздеп жатыр мені деп көпей ұлым.

Белгісіз табамын ба, таппаймын ба,
Қарекетсіз, қарманбай жатпаймын да.
Не болса да бел будым, биссиллә деп,
Сенімімді жадымда сақтаймын да.

Таппасам қайда енді барамын да,
Білмеймін қай «Құдайдың» қарауында.
Қара судай қайнаған кегімді мен,
Ой-хой, дүние-ай, кімдерден аламын да.

Сталин жеңдеттерін қарғап өтем,
Таусылғанша өз демім зарлап өтем.
Мәңгілікке басылмас қасіреті
Қарғыстың бар улысын арнап өтем.

Апа-ау, сені аңсаймын андა-санда

Екінші күн тұмауратып жатырмын,
Өткен түнді көзімді ілмей атырдым.
Портретіне қарап толқып кеттім ғой,
Бақсам: сенсіз әлі жетім пақырмын.

Еске аламын өткен өмір кезеңін,
Қарт болатын келді менің кезегім.
Мен сен үшін мәңгі бала, анашым,
«Жарығым-ау» деп түрғандай сеземін.

Деуші едің: «Мен садағаң кетейін,
Құлышым-ау, құлыш болып өтейін».
Көз тірінде риза ете алмасам,
Борышымды енді қалай өтеймін?!

Маңдайымнан бір іскесен өміреніп,
Кеудең керіп, мейірленіп, тебреніп.
Ауруымнан арылар ем әп- сәтте-ак,
Қан жүгіріп бетіме реңім келіп.

Апа-ау сені аңсаймын анда-санда,
Көнілім құлазыса алда-жалда.
Өзеуреген өзіңің өзегіңің
Ыстығы табылады қандай жанда.

2005 жыл

Апа-ау, неге түсіме кірмей қойдың

Анашым, сағынам ғой, сағынамын,
Құлазып, кейде жылап, ағыламын.
Анда-санда түсіме кірсөңші деп,
Аруағыңа табынып, жалынамын.

Неше жыл түсіме бір кірмей қойдың,
Не себеп, назарыңа ілмей қойдың.
Құран-дұға жасаудан жаңылмаймын,
Өкпен бар ма, анажан, білмей қойдым!

Анашым, аңсадым ғой, түсіме кір,
Бетінді әкеп тақашы төсіме бір.
Кеуден керіп иіскеп кетпейсің бе,
Құшағында аймалап көсле бір.

Жетпіске таялсам да, сәбиіңмін,
Көкіргімде әсем үні әлдііңнің.
Білемін аруағың жүр айналамда,
Жанашыры болғанда әр күйімнің.

Анашым білесің бе, сен өткелі,
Басымнан нелер келіп, не өтпеді.
Өзіңсіз жиырма төрт жыл өтіп кетті,
Келіп қалды тағы бір жыл көктемім.

Сағындым, сағынамын, сағынармын,
Аруағыңа бас иіп, табынармын.
Апа-ау, сен түсіме бір кіріп кетші,
Еркеннің бүл тілеуін қабыл алғын!

2005 жыл

Қайран ана асылым

Әкемді ажал алғанда,
Бір жаста жетім қалғанда.
Қайыспадың, сынбадың,
Тағдыр жүгін алғанда.

«Халық жауы» зайыбы,
Заманның салған айыбы.
Айдауда жүрдің аяусыз,
Мұрттының болмай қайыры.

Жаз туса қой бағасың,
Алыстың жайлап даласың.
Жат жерде жүрдің зар жылап,
Жаза алмай жүрек жарасың.

Қыс туса егін соғасың,
Кигенің жүқа, тоңасың.
Қасірет қажап жаныңды,
Күн санап жүдеп, соласың.

Үйдегі жеті жетімді,
Қалған ана жесірді.
Қайғырып құса боласың,
Жия алмай кейде есіңді.

Сол бір нәубет заман-ай,
Зұлымдық құрған қамалы-ай.
Езіп, таптап тастады-ау,
Кімнің болды амалы-ай.

Мұртты сүмымрай өлгесін,
Зұлматты кезең сөнгесін.
Жібіді ана жүрегі,
Қоғамға жылу келгесін.

Қасырет - қайғы көп көрді,
Ерлікпен бәрін өткерді.
Егемендік келген соң
Ана көңілі көктеді.

Айналдым, ана, атыңнан,
Абзал, асыл затыңнан.
Тілім-тілім жүрегін,
Ерлігің кем бе батырдан.

Қасиетті ана киелі,
Қолыңда өмір тиегі.
Азамат аса ардақтап,
Алтын басын иеді.

2013 жыл

Ұлы нәубет

Сексен жылғы тарихтың қара беті,
Өткен жоқ оның әлі қасіреті.
Жау іздеп өз елінен мұртты көсем,
Қырғыннан қалды емес пе ғасыр дерти.

Мына жер НКВД ғимараты,
Тұрғанда жан түршігер қаралы аты.

Бұл тамүкқа қамалып, қиналғанды
Осы өнірдің мындаған азаматы.

Қайнап тұрды НКВД қазаны,
«Үштіктер -ақ» шығаратын жазаны.
Бірі атылса, біреуіне жазылды,
Сталиндік лагерлердің азабы.

Тұн жамылып келеді еken көліктер,
Көліктерге артылады өліктер.
Қай шұқырға көмгендерін жасырып,
Құпияны біле білсен, көріп-көр.

Сезбеді ешкім әкелерді атқанын,
Шәйіттердің қай шұқырда жатқанын.
Біздер үшін әлі күнге беймәлім,
Мәйіттердің беттерін де жапқанын.

Біздің ғана бір өнірден кеткені,
Анықталды сегіз мыңға жеткені.
Айдалғандар, қашқандардың саны жоқ,
Қуғын-сүргін құрбандары еткені.

Тап жауы деп кәмпескелеп байларды,
Неше мыңы көкарап ға айдалды.
Зарлап кетіп ел-жұртынан айрылған,
«Барса келмес» тұрғынына айналды.

Сан-алуан ел-жұртымен қашқандар,
Жан сауғалап шекарадан асқандар
Миллиондап саналады қатары
Босқындар бол шет жерлерді басқандар.

Желеу етіп сенімсіздік халқына,
Салмай ешбір заң түрінде талқыға.
Миллиондарды жер аударды жазықсыз,
Дүркіретіп, қаратпай алды-артына.

Қан жылатып туған жерден көшірді,
Отандарын тарихтан өшірді.
Қатын-қалаш, бала-шаға зар жылап
Зорлық пенен зомбылықтан өкірді.

Қайда қалды арыстардың сүйегі,
Абзалдарды ойлап жаным күйеді.
Қарғыс атсын қан жылатқан халқымды,
Сталиндік большевиктік жүйені.

Не көрмеді тарихта қазақ елі,
Өткергені басынан азап еді.
Құғын-сүргін нәубеті өрт боп тиіп,
Тұншықтырды халқымды ажал демі.

Тумай жатып қасіретін менде көрдім,
Замандас, мен көргенді сен де көрдің.
Жұртыйның ашы зарын, қайғы-мұнын
Ерте арқалап мен көндім, сен де көндің.

Мұртты көсем сұмырай зар жылатты,
Қазағымды қаңғыртып, ыдыратты.
Миллиондап ішке көшті, шетке қашты,
Бай-манап деп Көк аралға зымыратты.

Большевиктер іздеді «халық жауын»
Жазықсыздар атылды ажал тауып.

Бірін-бірі көрсетті, пәле салып,
Үрейленді, дүркіреп қалың қауым.

Екінің бірі кетті бекер емес,
Санына ешкім әлі жетер емес.
Бір ғасырдай уақыт өтсе дағы
Зардабы ұмытылып кетер емес.

Тарихтың бұл нәубетін ұмытпайық,
Құрбандардың есімін ұлықтайық.
Егеменді ел болдық тәуелсізбіз,
Алапатты енді елге жуытпайық.

Ескерткіш қып қағайық алтын қазық,
Мраморға мыңдардың атын жазып.
Кейінгі үрпақ өзіне сабак етіп,
Таусылмастай рухани алсын азық.

Мемориал тұр Қызылжар төрінде,
Анадайдан көзге анық көріне.
Бұл тарихи ескерткіш қой мәңгілік,
Мұң салады келгендірдің көніліне.

Символындағы бауыластар зираты,
Аруақтарға арналған сый -сияпты.
Басына кеп тағым етер үрпақтар,
Еске алып, ұлықтайтын үн қатар.

Талай жылдар өтіп жатыр зымырап,
Қазақ елі Мәңгілік Ел боп тұрад.
Халқымыздың бастан кешкен нәубетін,
Баяндайтын бейне бір шам-шырақ.

Бұл қасірет кетсін дейміз келмеске,
Ендігәрі ел шетіне енбеске.

Ант етеміз үрпақтардың алдында,
Жат саясат ықпалына көнбеске.

Бұл бүгінгі ізгілікті ісіміз,
Біздің үрпақ қалдырған төл ізіміз.
Откердік бір қасиетті парызды,
Зардап шеккен жандардың біз біріміз.

Ей, жас үрпақ! Сендерге бұл аманат,
Өздеріңе өткендерден сәлем хат.
Құрбандарды ұлықтаңдар ұмытпай,
Бастарыңа келмесін еш жаманат.

Анама

Жапырағың жайқалған кезің еді,
Ойын-құлқі дегеннен безіп едің.
Халық жауы әйелі боп айдалып,
Жұмыстарға елдерді кезіп едің.

Қой бақтың жаз бойына бір жат елде,
Егін соқтың қырманда бір жат жерде.
Қақаған аязында ала қыстың,
Жұмысын атқарыпсың бірдей ердің.

Дәл тамұқтан кем емес көрген күні,
Аш-жалаңаш жұмыста күні-түні.
«Лә» деуге мұршасы келмеген ғой,
Естілмеген ешкімге зарлы үні.

Өмірі өтті кеңестің құлдығында,
Сұмырай большевиктер құрығында.
Әкемді азып-тозып күткен еді,
Жете алмай жазасының шындығына.

Бір қора жетім қалды қарауында,
Ашы тағдыр бүйірды «қалауына»
Бақытсыз балалық шақ бәрімізде,
Өтті ғой жоқшылықтың алауында.

Құлағымда тұрады ашы зарың,
Жанымда күтетінмін басыларын.
Сонғы үмітің мен едім, күткенің де,
Ер жетсем қабағыңың ашыларын.

Анашым, орындалды армандарын,
Көргеннің бәрі артта қалғандарын.
Жалғызыңың ер-жетіп, азамат боп,
Көрдің сен биіктерді алғандарын.

Анашым-ау, сағынамын өзінді

Дәл тұсымда суреті түр анамның,
«Құлдығың боп кетейін» дер панамның.
Әттең ғана айта алмайсың, тіл бітіп,
Міне, ауырып жатқанын бұл балаңның.

Суретіңе қараймын да жылаймын,
Жылаймын да көзім жасын бұлаймын.
Төзімділік қасиетінді еске алып,
Ауруымның батқанына шыдаймын.

Апа-ау білем келе алмайсың қасыма,
Иіскеп, сүйіп, отырмайсың басымда.
Қайратымды қайрап қойып, ширақтап,
Дер едің-ау, «Құлышағым жасыма»

Анажан-ай, үндесейші, сөз қатып,
Куаныштан жүрегімді қозғалтып.
Бала кездей сүйе алмаймын, құшақтап,
Отырмын ғой өзімді өзім боздатып.

Апа, саған баладаймын баяғы,
Өмірде кім дәл өзіндей аяды.
Сезгендеймін аруағың еміреніп,
Тебіреніп, құшағын кеп жаяды.

Анашым-ау сағынамын өзінді,
Естісем-ау, жүрекжарды сөзінді.
Толқып кетем, елжіреймін сәбидей,
Көрген сайын суреттегі көзінді.

2017 ж. қараша

Анашым, естисің бе мұн зарымды

Сексеннің сенгіріне шыққанымда,
Тауқыметтің талайын жыққанымда.
Мұнайып мойыдым ғой, мойыдым ғой,
Қарттықтың кеп қалғанын үққаным ба!

Анашым, саған, міне, айтарым бар,
Ақтарар тағы да жан-айқайым бар.
Ағыл-тегіл төгемін көз жасымды,
Осылай іш босатып қайтарым бар.

Тағдырдың тартқан торы аз болмады,
Қарттықта аспан ашық, жаз болмады.
Қара бұлт қайта-қайта қараңғылап,
Қара бастың көргені мәз болмады.

Қартайғанда хал бітіп, қанат талды.
Құдайым қыршынында Жанатты алды.
Қайғысы, қасіреті аз болғандай,
Науқасқа байлап қойды Мұратжанды.

Ол аздай Бейнегүлім шалдығыпты,
Бір ауру өз құрығын салып мықты.
Құдайым жар бола гөр, жалынамын,
Тағы мені жылатпа, табынамын.

Жеңе алмай маңдайдағы қалың сорды,
Бұза алмай маңайдығы қалың торды.
Бір жасымнан әкеден жетім қалып,
Жылай-жылай көкірегім қанға толды.

Анашым, естисің бе мұң зарымды,
Білмеймін, қайтіп айтпай, тынарымды.
Шалдықтым, шаршадым ғой, жанашырым,
Жанымды, айтшы, қайда тығарымды.

Көтеріп неше түрлі сыныңды, Алла,
Ақтардым зарлап тұрып сырымды, Алла.
Нұрыңды төқ, жаратқан, жалғызыңа,
Тілеумен жаздым осы сырымды, Алла.

Жазылмас жан жарасы

Жиырмасыншы ғасыр сыры сан қилы,
Бір өзіне талай-талай лаң сыйды.
Ел басына түсті ауыр қасірет,
Жау атанып асылдарым жан қиды.

Бізге келген сүм тағдырдың нәубеті,
Өзімізді өзімізге жау етті.
Қайран халқым қанды қара жамылды,
Қырды, жойды сан мыңдаған әулетті

Кез келгенге тауып пәле жабылды,
Жапондардың жансыздары табылды.
Төре демей, қара демей – бәрінін,
Беттеріне қара күие жағылды.

Жау іздеғен жауыздар ел торлады,
Ұстағанды «жансызың» деп қорлады.
Толтыруға жоғарының жоспарын,
«Кеңес жауы едім» деуге зорлады.

Тергеушілер түрлі амал қолданды,
Ұрды, соқты, көз қызырып долданды.
Үйқы бермей күндіз-түні тепкілеп,
Дегеніне көнбей қарсы болғанды.

Қайнап тұрды НКВД қазаны,
«Үштіктер»-ақ шығаратын жазаны.
Бірі атылса, біреуіне жазылды,
Сталиндік лагерлердің азабы.

Сезбеді ешкім әкелерді атқанын,
Шәйіттердің қай жамбыда жатқанын.
Біздер үшін әлі күнге беймәлім,
Мәйіттердің беттерін де жапқанын.

Біздің ғана бір өнірден кеткені,
Анықталды сегіз мыңға жеткені.
Айдалғандар, қашқандардың саны жоқ,
Құғын-сүргін құрбандары еткені.

Тап жауы деп, кәмпескелеп байларды,
Неше мыңы «Көкарапға» айдалды.
Зарлап кетіп ел-жүртynan айрылған,
«Барсакелмес» тұрғынына айналды.

Сан алуан ел-жүртymen қашқандар,
Жан сауғалап шекарадан асқандар.
Миллиондал саналады қатары,
Шет жерлерді босқындар бол басқандар.

Қайда қалды арыстардың сүйегі?
Абзалдарды ойлап, жаным күйеді.

Қарғыс атсын қан жылатқан халқымды,
Сталиндік, большевиктік жүйені!

Бұл қасірет кетсін дейміз келмеске,
Ендігәрі ел шетіне енбеске.

Ант етеміз арақтардың алдында,
Жат саясат ықпалына ермеске.

Әкем қаны тамған жер

Осы жерде жан кешті әкем пақыр,
Тамшылаған қып-қызыл қаны жатыр.
Қарғыс атқан ғимарат қиратылып,
Тып-типыл орны қалды тегіс, тақыр.

НКВД – әзіреіл ғимараты,
Жойылды малғұндардың аты-заты.
Басын жүтқан жазықсыз талайлардың,
Абзал жандар мерт болды, кетіп қапы.

Осы алаңға келгенде толқып кетем,
Әлденеден шошынып, қорқып кетем.
Азаппен қаза тапқан әкемді ойлап,
Тыя алмай көз жасымды көл қып кетем.

Жазаланды-ау талай жан тек, нақақтан,
Өлім құшқан азаппен оқтан атқан.
Қасиетті алаң деп, қастерлейік,
Асылдардың жері деп қаза тапқан.

Әке сенің жаққан шамың сөнбейді

Ғасырдың зор нәубеті қырсығынан,
Әкежан қыылдың-ау қыршыныңнан.
Тұскесін анам тағдыры құрсауына
Сабақ алған қасірет қыр-сырынан.

Қаңырағанда әке сенің тұрағын,
Сөнгендей боп қалып еді шырағын.
Жасқа толған жас қанаты қатпаған,
Қалды артында көпей ұлың-қызығын.

Батыр анам өшірмеді шырақты,
Иесіз етпей шаңырақты -тұрақты.
Жеті жетім қарауында қалғанда,
Бытыратпай бастарын нық құрапты.

Әке сенің жаққан шамың сөнбейді,
Егеменбіз, нәубет қаупі төнбейді.
Ұрпақтарың өсіп, өрбіп келеді,
Әз есімің ешқашанда өлмейді.

Жүргегімнің зары

Қан аралас көз жасыммен жазамын,
Абақтыда әкем көрген азабын.
Ғазірайыл жендеттердің оғынан
Қырық бесінде келді-ау сенің ажалың.

Не көрмедің қайран менің қазағым,
Бастан кештің талай түрін жазаның.
Өз елінде өз халқыңың «жауы» бол,
Көрдің, ой-хой отаршылар мазағын.

Соңғы демім таусылғанша жазамын,
Өткерді елім көкелерін азаның.
Бүгінгі ұрпақ, келер ұрпақ білсін деп,
Тарихымның ұмытылmas сабағын.

Аңқау халқым ұлылышын паш еткен,
«Мұртты қесем» өз халқына қас екен.
Миллиондардың қан жылаған, зарлаған,
Жүректерін нағылает, атсын тас еткен.

Құғын-сүргін – жазылmas жан жарасы,
Жоқ қой бүған еш адамның таласы.
Ашылғанда ақиқаты өткеннің
Анықталды ағы менен қарасы.

Тарихтың қаралы сан беттерін,
Шерге толы өткені мен кеткенін.
Талай жүз жыл ұлағатты ұрпақтың
Мен қалаймын дәріс- сабақ еткенін.

Құғын-сүргін құрбандарын еске алып,
«Қылмыстарын» сарапасам дес салып.
Жауыздардың ойлап тапқан жаласы,
Айқындастық, оқып, біліп, көз қанып.

Қайран әкем

(әкем Мағаздың туғанына 110 жыл)

Қайран әкем, қыршыныңнан қылдың,
Бастан кешіп ауқыметтің қынын,
Қырық бесінде өмірменен қоштасып,
Көре алмай бетін тағдыр сыйының,

Сеніп едің большевиктік кенеске,
Көтеруге ұжымшарды белеске,
Еңбегінді «зор бағалап» жауыздар,
Халық жауы еткен солар емес пе.

Пайда болып «ұштік» деген пәлекет,
Жасау үшін қасіретті әрекет.
Сол нәубеттің құрбаны боп жазықсыз,
Айталаудым өз әкеме «Әке!» деп.

Ризамын өмір бердің сен маған,
Бұл әлемде жоқ қой саған тең адам.
Қолдан келген іс-шараны жасаймын,
Өтеу үшін борышымды мен саған.

Есімдері мәңгі есте қалуға,
Аруақтарды келіп еске алуға,

Аянбадым, ат салыстым бас болып,
Құрбандарға ескерткішті салуға.

Қызылдармен келген заман кер болды,
Ел көргені қасірет болды, шер болды,
Осы ескерткіш түрғызылған бүл алан,
Бұдан былай қасиетті жер болды.

Өзім, әке, шынығумен ер жеттім,
Анам барда, айтпады ешкім деп жетім,
Аруағыңа бас иемін құрметтеп,
Аяладың, ебеп-жебеп ер еттің.

Ағам көрді зар заманның запысын

Ағам көрді зар заманның запысын,
Бұзды талай азаматтың қақысын.
Он жасында жетім қалып әкеден,
Өтті талай қайғылы, мұң сатысын.

«Халық жауы» баласы деп қорлады,
Ара түсіп, кім сорлыны қолдады.
Жылап жүріп жетімдіктің жолында,
Қайсарлықпен езілуге болмады.

Ақтаймын деп жанға күйе жаққанды,
Әкемізге жау жаласын таққанды.
Он алтыда екі жасты қосты да,
Қан майданға өз еркімен аттанды.

Керчъ деген жерден соғыс бастады,
Жауды қуып Қырымды артқа тастады.
Жас жауынгер қанды қырғын жолымен
Жетті ақыры Берлинге -жаяу асқары.

Оралғанда қан майданнан жарапалы,
Кез болыпты тағы күндер қаралы.
Екі мәрте қызметтөн қуылды,
Еске салып бетке жаққан қараны.

Әке ақталып ресми хабар жеткенде,
Куанышқа бөлел үйді кеткенде,
Көрсөң ғой сол сәт ағамды жылаған,
Көздің жасын төгіп көлдей еткенде.

Болды сол кез ағамның зіл кесімі,
Өзгертілді өз әкемнің есімі.
Мағазовтан Сағындықов болдым мен,
Бұл да, міне, зар заманның шешімі.

Амандық пірәдар атам

Сағындық атамның аштан
өлген ағасының аруағына

Қуғын мен зор аштық келді қатар,
Қазағым қашқанда қалмады жер таңдар.
Босқындар ішінде атамның бір ағасы,
Болыпты ел қарты Амандық пірәдар.

Тығылған жерлері ресейдің орманы,
Қашқындар жүрттына болмапты қорғаны.

Азып-тозып жортқанда жаяулатып,
Тәуліктеп ас-суы оларда болмады.

Қарлы қыс алқымнан алыпты,
Қарттарын ит шанаға салыпты.
Аш-жалаңаш аязда нәр татпаған
Әлі кетіп, пірәдәр, қажыпты, налыпты.

Қаңғырған ағайын-азыпты-тозыпты,
Бұларға қандай жан қолдарын созыпты?
Бір күні бір орман бауырында,
Сорлы атам өмірден мәңгіге озыпты.

Қадірлі пірәдәр жүдепті, солыпты,
Еңгезер денесі бір уыс болыпты.
Жат жерден топырақ бүйірды,
Ағайын жүргегі қазаға толыпты.

Жерлепті осында топырақ салыпты,
Жат орман шетінде төмпешік қалыпты.
Басқаша амал жоқ, Алланың жазғаны,
Қайран асыл қазағым мойнына шер алыпты.

Менің атам миллиондардың бірі ғой,
Бұл сүм заман кетпес жанның кірі ғой.
Болдырмайтын бұл нәубетті ешқашан,
Есте ұстайтын қуатты үрпақ тірі ғой.

Ұмытылмас зар заманың зардабы,
Әлемде жоқ қылмыстарға барғаны.
Айтармыз да, жазармыз да толлассыз,
Бабалардың қорланған әз арманын.

Как завещание потомкам

На месте бывшего заточения «врагов народа» в Петропавловске предлагается создать музей памяти жертв массовых политических репрессий.

В многовековой истории нашего народа, пожалуй, не было страшнее трагедии, чем массовые политические репрессии. Многомиллионные жертвы принес сталинский тоталитаризм.

Голоощекинский голод тридцатых годов, преследовавший осуществление геноцида, так называемая классовая борьба против зажиточных слоев населения – ликвидация баев со ссылкой их в районы Аральского моря – острова «Барсакелмес» и «Кокарал»

Избегая коллективизацию и других последствий тоталитарного режима миллионами бежали казахи за границу, испытывая на своем пути нечеловеческие муки: войны, голод, болезни и смерть, унижения чести и достоинства человека на чужбине.

Особую черную страницу истории нашего многострадального народа составляет массовая политическая репрессия, жертвами которых стали ни в чем не повинные люди.

По некоторым данным число пострадавших доходит до шестидесяти миллионов человек, Это – жертвы:

расстрелянные, сгнившие в сталинских лагерях и пострадавшие: жены, дети, матери и близкие «врагов народа»

Без боевых фронтов, в мирное время в результате неимоверной жестокости большевистской власти под началом усатого вождя. Наш народ стал врагом собственного народа.

Ни чем невосполнимые слезы матерей и детей, страдания всего населения ничто не может стереть с памяти поколений.

Какую великую утрату для общества составляют репрессии в отношении сливков народа- прекрасных общественных деятелей, настоящих патриотов и борцов за независимость и будущего собственной страны.

Их имена золотыми буквами написаны в нашей истории.

Как наше нынешнее, так и будущее поколения не забудут страшные последствия этой великой трагедии.

В нашей Северо-Казахстанской области прямыми жертвами массовых политических репрессий стали почти восемь тысяч человек, из них считается, расстреляны 1465 человек, хотя это число не соответствует действительности. Как теперь стало явью число расстрелянных здесь скрывали и отписались, что якобы они осуждены на 10 лет.

Чтобы не быть голословным я приведу лишь один пример.

Мой отец Сагиндыков Магаз, осужденный по 58_ой статье, официально считался как осужденный на 10 лет.

В 1955 году я обратился на имя тогдашнего председателя президиума Верховного Совета СССР Ворошилову К. Е с просьбой сообщить о судьбе своего отца.

Мне в управлении КГБ г. Омска, где я учился, дали официальный ответ о том, что он, мой отец, 10 сентября 1943 года умер от туберкулеза в местах отбывания наказания в Карагандинской области.

Позже в 90-годы как выяснилось в архиве КНБ у нас, он расстрелян 1937 году по приговору тройки.

Оказывается, по крайней мере, многим давали такой же ложный ответ. Причем отвечал никто-нибудь, ничего-нибудь, а верховная власть союза СССР!

Пора рассекретить личные дела репрессированных. Что и от кого держать в секрете. Кстати, в России рассекретили.

Пиком политических репрессий, приведенных в 20-ые 50-е годы, считается обобщенно 37-й год. Через 6 месяцев наступает 80-летие этой трагедии.

Надеемся, что это дата и ныне будет отмечена, как подобает.

Поувековечению памяти жертв массовых политических репрессий в нашей области проводятся значительные работы.

Общественным фондом «Память» в течение пятнадцати лет проделана немало дел в этом направлении.

Выпущен справочник в 2-х томах с краткими данными каждого осужденного: где и когда родился, кем работал, за что и по какой статье осужден, когда и кем реабилитирован, кто остался после него из семьи, по районам и алфавиту.

Выпущена совместно с центром «Асыл мұра» книга под названием «Ақтөлған есімдер» (Возвращенные имена) тиражом 1500 экземпляров.

Так же готова к выпуску книга «Есімдері мәңгі есте» – «Увековеченные имена»

При полной поддержке акима области по инициативе общественного фонда «Память» в областном центре на месте бывшего здания НКВД построен мемориальный комплекс, включающий в себя памятник монумент, Стену памяти жертв массовых политических репрессий, на которой помещены 7628 имен наших земляков, осужденных у нас. Списки пополняются.

Наш фонд предложил построить музей в составе мемориала на месте бревенчатого здания по ул. Сутюшева, где складывались тела расстрелянных (по рассказу бывшего начальника Хозо НКВД в тридцатые годы покойного Егорова) Историческое священное место.

В ознаменование 80-летия массовых политических репрессий для увековечения в нашей памяти трагедии, постигшие наш народ, имея в виду

каждого нашего земляка – жертвы, считаем необходимым переименовать одну из улиц областного центра на улицу «памяти репрессированных». С этим предложением мы выходим в адрес акиматов области и города, на рассмотрение областного и городского маслихатов.

Предполагаемый музей будет состоять из трех залов: один посвящается нашему великому земляку Магжану Жумабаеву как символ репрессий, один – депортации, только в нашу область депортировано более ста тридцати пяти тысяч человек десяти с лишним национальностей, и один – общий.

Это предложение заслуживает поддержки общественности и руководства области и города. Надеемся, это накануне 80-летия «37_го года» начнется его осуществления в жизнь.

Мы, активисты общественного фонда «Память», а в нашем лице потомки жертв репрессий, выражаем

признательность акиматам области и города за постоянную поддержку наших инициатив по увековечению памяти репрессированных.

Б.М. Сагиндыков,
председатель общественного фонда «Память»
«Почетный гражданин Области»
«Северный Казахстан» 2.09.2016 г.

Зұлмат заман запыраны

«Егемен Қазақстан» газетінің 23 қазандығы
Санында белгілі әдебиетші
Шерияздан Елеуkenovтің жарық көрген
«Ақпан, Қазан революциялары» деген
мақаласы маған үлкен ой салды.

Иә, бұл төңкерістердің Алаш көсемдері мен ұлт қайраткерлерінің қоғамдық-саяси қызметінде елеулі рөл атқарғаны, айтарлықтай ықпал еткені рас. Бастапқыда «бәріміз теңделерміз, азат халық қатарына қосыламыз» деп айқайлап қарсы алғандарымен кейін қуаныштары су сепкендей басылып қалды. Өйткені күшпен тұрғызылған әміршіл-әкімшіл жүйенің тас құрсауы түптің-түбінде «көн тартылса, қалпына келедінің» керін келтірері хақ. Оның соңы 70-жыл ішінде талай қасіретті зобаландар мен шапқындарға жалғасқанын, абыз зардаптарын әлі күнге дейін сезініп отырғанымыз айдай ақиқат. Мен Алаш арыстары майдайлары қанша тасқа тисе де азаттыққа, бостандыққа қол жеткізу игі арманы мен мақсатынан айнымаған, сол үшін жаппай қуғын-сүргінге ұшыраған жылды дүниеге келген үрпактың өкілімін.

Мындаған адал жандардың итжеккенге айдалғанын растайтын құжаттар менің жеке мұрағатымда сақтаулы. Экем «Халық жауы» ретінде ұсталғанда,

анам байғұс шиеттей жеті жетіммен ішер асқа, киер кімге жарымай зар жылап қалды. Қара халықтың көсегесін көгертуді ұран етіп көтерген кеңес үкіметі жақсы менен жайсанды жазықсыз қырып салғанын, жұртшылықтың санасына саз балшықша иленген кеңестік сиқырлы саясат еріксіз танылғанын тәуелсіздіктің арайлы таңы атқаннан кейін анық көз жеткізіп отырмыз.

Тәуелсіз ел болғанымызға ширек ғасырдан асқанына қарамастан саяси құғын-сүргінге байланысты дүдемел тұстар, «ақтандақ беттер» көп екенін еріксіз мойындауға тұра келеді. Оның бұлтартпас бір айғағы мынандай. 1955 жылы Омбы ауылшаруашылық институтында оқып жургенде КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумының торағасы К. Ворошиловке хат жазып, экем туралы деректер сұраттым. Маған «Сағындықов Мағаз 1943 жылы 10 сентябрде Қарағанды облысындағы қылмысын өтеу мекемесінде туберкулезден қайтыс болды» деген жауап келді. Ал 1987 жылы КГБ-нің мұрағатынан алынған мәлімет әкеміздің 1937 жылы ноябрде атылғанын растайды. Қайсысы анық, қайсысы жалған? Алты Алаштың ақыны Мағжан туралы да осылай айтуда болады. «Туған жер» бағдарламасы шеңберінде «Мағжанға тағзыым» экспедициясы құрамында болған 98 жастағы Атыраулық қария Абдолла Абрахманов ақынның мүрдесі 1948 жылы Магадан облысы Берелек поселкесі іргесіндегі қорымға жерленгенін көзімен көргенін, марқұмның ақырғы аманатын орындау үшін Қызылжар топырағына арнайы келгенін тебірене әңгімеледі. Халқымыздың аяулы ұлдары Бауыржан Момышұлы, Хамза Абдуллин,

Жайық Бектұров, тағы басқалары мәғжанның 1938 жылы атылғанын жоққа шығарады. Ресми құжаттарға айна-қатесіз сену жаңсақтықтарға ұрындырылады деп отырғаным сондықтан. Оған «Память» қоғамдық қорына жетекшілік еткен кезеңде көзім анық жетті. Бертінге дейін Екінші дүниежүзілік соғыста 20 миллион адам қаза тапты делініп келді. «Өтіріктің құйрығы бір-ақ тұтам» екенін тарихшылар дәлелдеп берген жоқ па?

Егемен Қазақстан 6.11.2017 жыл.
Б. Сағындықов

Нельзя забыть ту великую трагедию

Не можем забыть неизмеримый масштаб той великой трагедии, которая охватила нашу Землю, наш народ.

Проклятые годы, названные народом тридцать седьмым, принесли неимоверные страдания, море слез, обжигающую боль сердец детей, матерей, стариков.

Вечные следы остались политические репрессии, унесшие жизни великих сыновей – борцов за независимость страны не в чём невинных простых людей, оклейменных врагами народа.

Массовые репрессии охватили всё общество. Сколько погибло людей от голода созданного в целях геноцида, в результате сталинской политики классовой борьбы так называемые бай и манапы сосланы в Каспийский регион, от навязываемой коллективизации тысячи семей бежали за границу. Сердце замирает от рассказов о том, как везли принужденно вывезенных с родных

земель, как издевались над ни в чём не винными мирными людьми.

Потомки жертв репрессии проклинают сталинский тоталитаризм, беспредельные действия большевистских палачей.

Беспрizорные дети, оставшиеся без попечения родителей долгие годы перенесли голод и разруху. Пострадавшие жены были заключены в сталинские лагеря, подвергались изгнаниям, оскорбленийм, тяжелому труду на местах и в далеких уголках страны.

Ярким примером страшных испытаний судьбы является наша семья. Моего отца Магаза Сагиндыкова, простого колхозника, обвинили в шпионаже в пользу Японии, хотя он понятия не имел этого слова, в пропаганде против колхозного строя, хотя он твердо верил в советский строй, был одним из организаторов колхоза, возглавлял в начале сельский совет. Приговором «тройки» после двухмесячных пыток головорезов НКВД его расстреляли. Я остался годовалом возрасте без отца, овдовевшая мать стала кормильцем семи сирот не имея заработка и конфискованного скота.

Её же как жену врага народы высыпали в дальние утлы области летом пасти овец, зимой молотить хлеб со скирд. А мы, бабушка и дети оставались в холода и голоде. Мне очень тяжело вспоминать ужасы жизни, не жизни существования той поры без слёз.

А ведь мы были одни из тысячи и тысяч осиротевших, перенесших горькие испытания настоящего ада.

Страшно обидно было за моего брата Килажа Магазова.

После осуждения отца его, школьника – отличника притесняли, отказали в приеме в комсомол. Он,

приписав себе два года, дав себе слово – «своей кровью и жизнью докажу, что мой отец не враг», пошел воевать, защищать Родину. Воевать начал с Керчи, дошел до Берлина, до 1949 года там же служил в органах госбезопасности. Вернувшись устроился в районном отделе МВД и КГБ и через два месяца по доносу выгнали с работы как сына врага народа. То же самое случилось, когда работал в отделе Ленинского райкома партии.

Он же мне, восьмикласснику, посоветовал изменить фамилию, отказался называть отца своим именем, и два родных стали разнофамильцами. Вот такая история.

Вот судьба и не только нашей семьи.

Потому я взялся за добрые, благородные дела поувековечению памяти жертв массовых политических репрессий, на которые посвятил свои 15 лет жизни после выхода на пенсию.

Для этой цели организовал со своими товарищами общественный фонд «Память» и возглавляю его по сей день.

За эти годы по нашей инициативе и всемерной поддержки областного, городского акимата и общественности области в областном центре на участке земли, где раньше располагалось здание проклятого НКВД построен Мемориал, посвященный памяти жертв сталинского тоталитаризма. В его составе Памятник-монумент, Стена памяти, на которой размещены имена 7628 жертв, стеллы, посвященные голоду тридцатых годов и депортации (депортировано в нашу область более 134 тысяч людей представителей свыше десяти национальностей).

Мы намерены построить небольшой исторический музей в составе мемориала на том месте, где стояло деревянное здание, в котором тридцатые годы складывались

тела расстрелянных, хранились и с наступлением темноты ночи вывозились на захоронения, места которые не найдены до сих пор.

Предполагаем, что музей будет состоять из трех залов, один посвящается нашему земляку Магжану Жумабаеву, как символу репрессий, один – депортации и один общий.

Необходимая документация разрабатывается, вопрос финансирования в стадии разрешения.

Пусть подобная трагедия не повторится никогда. Вечная память о жертвах репрессий сохранится в сердцах и сознании всех нынешних и будущих поколений.

Болат Сагиндыков

Председатель общественного фонда «Память»,
сын репрессированного «Северный Казахстан»

Нужен ли был тот переворот

В 1917 году свершилась небывалая в истории человечества Октябрьская Социалистическая революция, охватившая большую часть Евразийского континента с сотнями миллионов человек.

Большевики с своим этим страшным переворотом потрясли весь мир.

Что дала эта великая революция, обещавшая прекрасное будущее человечеству?

Она принесла несчастье, огромное горе и страдания казахской земле.

Мы потеряли половину нации от голода, массовых политических репрессий, коллективизации и классовой

борьбы-изгнаны с родных земель кулаки и бай, беженцы за пределы Родины. Особый след в истории Казахстана оставил Голощекинский геноцид с своим малым Октябрьем.

Лозунг большевиков: «Заводы, фабрики рабочим, земля крестьянам» превратился в блеф. Вместо капиталистов и помещиков единственным властителем стало государство, превратившееся в тоталитарный режим во главе с исполнителями жестокой антинародной воли усатого вождя – настоящего врага народа.

Сталинский тоталитаризм начался у нас с политических массовых репрессий алашординцев, деятельность которых была посвящена на создание независимой автономии в составе Советской Республики.

Появилось понятие «Враг народа». В результате массовой жестокой классовой борьбы весь казахский народ оказался врагом собственного народа.

Только в одной нашей Северо-Казахстанской области врагами народа стали около восьми тысяч ни в чем не повинных людей более десяти национальностей. В каждом ауле или деревне 10–15 и более человек были осуждены по 58-й статье.

Врагами народа стали, начиная с общественных деятелей, кончая абсолютно безграмотными рабочими и колхозниками.

Диву даешься, что простой люд, не имеющий никакого понятия о Японии, был обвинён как японский шпион. Как видно из архивных данных, чуть ли не все осужденные «тройкой» обвинялись в шпионаже в пользу Японии. К примеру, моего отца схватили и закрыли, два месяца пытали чекисты, заставляя признания о том

что он шпион. Недобившись признания его осудили как сына муллы на 10 лет 24 ноября 1937 года.

Поражаешься, насколько власти и её омерзительным исполнителям, чужда человеческая совесть.

В сентябре 1955 года на мой запрос на имя председателя Президиума Верховного Совета СССР К. Е. Ворошилова ответили что мой отец в 1943 году умер от туберкулёза в местах заключения в Карагандинской области.

Чему верить, извещению о том, что он осужден на 10 лет, но в тот же день он был расстрелян и через 6 лет умер.

Точно так же поступали с каждым «врагом народа», оформив на бумаге в документах расстрел, отправляли в лагеря как рабсилиу.

Так могли обойтись и с нашим великим земляком Магжаном Жумабаевым, судья по некоторым вестям.

Вот каким оказалось обещанное советской властью прекрасное будущее.

О голоде двадцатых годов умалчивается, а о голоде тридцатых историки называют два с половиной миллионов умерших. Окончательно уточнённых данных, можно сказать, нет.

Например, нет данных сколько умерло от голода в нашей Северо-Казахстанской области. Нигде не учтено. Видимо, также по республике.

Властям это совершенно не нужно было по известным соображениям.

Наши краеведы, исследуя факты голода, встречались с душераздирающими явлениями. Например, в Петропавловске в те голодные годы не выпускали детей дальше двора, голодавшие съедали их.

Так в Кокшетауских горах съели одного Батыра. Много таких подобных фактов.

Ведь целые аулы гибли от голода.

Питались люди голодные мясом кошек, собак, даже мышей.

Вот это обещанное большевиками светлое будущее!

Нет учета тех, кто были без суда и следствия сосланы в Аральский регион так называемые бай и кулаки.

Миллионы казахов бежали от коллективизации, классовый борьбы за рубеж, и сколько их погибло в лесах и горах, по голодной степи.

Это известно только одному богу. Такое горькое испытание судьбы есть плоды Великой Октябрьской Социалистической революции, которую восхваляли от мала до велика, криками «Ура!» на демонстрациях, посвящали своё творчество.

Зомбированные хитро мудрой идеологией все доброе присваивали Советской власти, умалчивая всё недоброе.

Новым строем, прекрасным укладом жизни, считалась организация колхозов, то бишь коллективных хозяйств.

Это проклятая коллективизация принесла крестьянам незабываемое горе.

Насильно отобрали частный скот, передали в собственность колхоза. Тогда ходил страх, что якобы теперь будут общественные и жены.

Придумана зарплата в виде трудодня, на что вёлся учет в течение года, а в конце года на них почти нечего получать.

Причем установлена норма на каждого члена колхоза норма выработки в трудоднях. Если не выработаешь их, тебя могут судить. А какой был адский труд. Настоящая

эксплуатация людей, особенно женщин и подростков в годы войны. И детский труд использовался бесплатно.

Попробуй только взять килограмм зерна, ждут тебя годы лишения свободы.

С наступлением весны на растаявших полях собирали колоски, хотя был строгий запрет на это.

Мы – бедные дети войны – с утра до вечера, в валенках (сапогов не было) по грязи собирали колоски, часть которых на костре обжигали, протираял в ладонях, обожженными зернами обедали.

Пополнив навешенные на шею мешочки, уставшие, с грязными мордами от горелых колосков, возвращались домой, довольные как кормилицы семьи. Мать их сушила, руками молотила, очищала. А утром бежали на ручные мельницы –жернова,. (а их в ауле было всего две) обмолотив в муку, оплатив аренду, приносили домой. А бабушка пекла нам разные формы хлеба.

Между делом пекли на горячей плите кожуру картошки для жратвы, пекли черный хлеб из муки семян рыжика.

Вот так мы питались плодами Великого переворота. Мало этого, государство обложило крестьян налогами на продукты питания.

Налоговые агенты не смотрели на то, есть скот, или нет его, чем ты питаешься, можешь, не можешь.

Эти агенты, как НКВД-шники пытают, матерят, даже руки прикладывали.

Выдавливали всё что есть, и чего нет бездушно, вот такая была радостная жизнь, подаренная Советской властью, великим переворотом.

Я, написал негатив, пережитый нашим народом – на его фоне меркнет имевший место позитив.

Крупные эпизоды той советской эпохи, авторами которых являлись творцы октябрьской революции, невольно наводят на вопрос, нужен ли был тот переворот, принесший те страшные страдания народу. Каждый здравомыслящий человек, надеюсь, разделит все то, что приведено в этой статье, осознает всё пережитое народом, объективно оценит с высоты пройденного в истории той непростой эпохи.

**Сагиндыков Болат Магазович,
член союза журналистов Казахстана 16.12.2017.
«Северный Казахстан»**

Кому и чему верить

**Не первый раз возникло
Сомнение в достоверности
данного в советское время
официального сообщения о кончине
жертв политических репрессий.
В этой связи неизбежен вопрос,
на которой пора ответить делом.**

Недавняя встреча с живым свидетелем жизни последних лет нашего великого земляка Мажана Жумабаева в местах отдаленных. 98 летним старцем из Атырау, Абдуллой Абдрахмановым оставила у участников общения с ним неоднозначное впечатление.

Конечно же, престарелому человеку, пережившему самому «прелести» лагерной суровой жизни, нет смысла ехать за тысячи километров и придумывая, как

некоторым кажется, рассказать неправду о том, что при нем похоронили нашего Магжана после тяжелой болезни.

Нужно отметить, что старец бодр физически, собран умственно и вполне рассудителен.

Одни упрекают его, мол, почему долго молчал. Разве мы вправе его в этом обвинить, тем более человека пережившего долголетний страх и державшего, как говорят, язык за зубами по понятным причинам того времени.

2011 году он огласив то, о чем молчал, в составе делегации ездил в Магадан в поисках захоронения лагерных узников. К сожалению, не удалось найти могилы.

Это объяснимо, прошло столько лет, и при неуважительном отношении местных властей к «врагам народа»

На встрече в стенах колледжа имени Магжана Жумабаева в итоге обсуждения отдельных аспектов возник серьезный вопрос.

Кому верить? Архивным материалам КГБ или живым свидетелям?

Тем более Бауыржан Момышұлы когда служил на дальнем востоке был с командировкой в Магадане и встретил Магжана, о чем он писал в своей книге.

Лично я не верю архивным данным, составленным в свое время в угоду тогдашней политики тоталитарного режима.

Вот почему.

Мнение о том что нельзя верить официальным ответом согласно архивных данных иммет под собой обоснование.

О том что Магжан Жумабаев не был расстрелян в 1938 году, свидетельствуют воспоминания поэтов,

писателей в произведении «Қаһарман Бауыржан Момышұлы», вышедшим в 2008 году издательство «Алматы», стр. 98, а так же сам Бауке в воспоминани, «Жүрекпен жырлап толғаймын» (издательство «Онер» 2010 год, стр 78) одним куплетом своих стихов (1949) воспевает любовь к своему народу, стойкость и героизм Магжана.

И тут опять можно предположить, что могли оформить приведение в исполнение приговор, о расстреле, а живого Магжана как и многих других отправить на лесорубку в Магадан.

Потому и не могли там найти его в списке узников там и того времени. На фоне вранья это вполне возможно. Это я доказываю на своем личном примере.

Согласно архива КГБ приговор тройки о высшей мере наказания моего отца Сагиндыкова Магаза приведен в исполнение в ноябре 1937 года как сына муллы. А нас извещали, что он осужден на 10 лет. Поверив в это ждали его возвращение. 1955 году в сентябре я обратился письменно Председателю Президиума Верховного Совета ССР К. Е. Ворошилову с проасьбой ответить: если мой отец жив, где, если умер, где похоронен.

Меня вызывав в комитет КГБ г. Омска (я тогда учился в Омском сельхозинституте) меня известили, что мой отец Сагиндыков Магаз в сентябре 1943 года умер от туберкулеза в местах заключения в Карагандинской области.

Вот такая катавасия – в 1937 году расстрелян и 1943 году умер от туберкулеза.

Где правда? Её не было и нет. Или его на бумаге расстреляли, а фактически отправили в Карлаг. Или

неправдивый ответ в 1955 году – вранье со стороны Верховной власти.

Мнение о том, что нельзя верить официальным ответам согласно архивных данных имеет под собой обоснование.

К сожалению, я не единственный, ставший жертвой ложных сведений, сфабрикованных по указке властей во главе с проклятым вождем Сталиным – настоящим врагом народа.

Все эти моменты невольно наводят на мысль, зачем архивные материалы, переданные от КГБ советского времени, ибо в них содержится столько неправды.

Зачем беречь как зеницу ока архив, потерявший всякую ценность в наше время. Если рассекретить, как это сделано в России, явно станет достоянием народа грязно сфабрикованные дела на «Японских шпионов» начиная с пастухов до крупных общественных деятелей. Станет во весь рост портрет гнусной политики сталинского тоталитаризма.

Правда стала бы достоянием сегодняшнего дня, открылись бы глаза людей нынешнего поколения, раскрылось бы истинное лицо Советской действительности, а так же большевиков.

Стоит ли того чтобы сегодня тратит народные деньги на содержание таких лживых, потерявших былую ценность дел.

Сагиндыков Болат,
председатель общественного фонда «Память».
Член союза журналистов РК.
«Северный Казахстан» 26.10.2017

Необходим музей репрессий

Смертоносный период сталинского тоталитарного режима уничтожил весь цвет казахского общества, и не только. Миллионы не в чем не повинные люди стали жертвами массовых политических репрессий.

Хорошо заведенная машина террора не останавливалась ни перед чем, ни перед кем. В жернова попали и мелкие чиновники, и рабочие, крестьяне, обвиненные шпионами Японии врагами Советского строя.

Эта небывалая трагедия не обошла и нашу область. Сотни тысяч граждан поверивших в прекрасное будущее социализма, в родной стране, у своего народа проглашены «Врагами народа». На сегодня официально

известны имена 7620 человек осужденных в нашей области, жертв массовых политических репрессий, более 135 тысяч невольно депортированных человек более десяти национальностей, к сожалению, не известно, а сколько человек бежали за границу избегая быть называемыми баями, кулаками,

сколько без суда и следствия отогнана людей в регион Аральского моря, не было учёта тех, кто в тридцатые годы умерло от несусветного голода фашистом Голощёкиным.

Этот период черных страниц истории нашего многострадального народа прозваны страшным, «тридцать седьмым годом», которому ныне исполняется 80 лет.

В целяхувековечения очернённых имен жертв массовых политических репрессий в нашей области проделано

немало благих дел, во главе которых вот уже 15 лет стоит общественный фонд «Память»

Неимоверным трудом собран список репрессированных, который вошел в справочную двухтомную книгу, которую разослали по районам для работы, выпустили книгу полуторатысячным экземпляром «Ақталған есімдер» (Возвращенные имена)

Которую так же раздали по районам, библиотекам и школам области. Особое место в работе нашего фонда занимает мемориал жертвам репрессии и включающий в себя памятник, стена памяти с высоченными именами на гранитных досках 7620 чел, стеллы посвящ(нны)е одна голоду тридцатых годов, другая депортации.

Этот мемориал, единственный среди областей республики, является как бы братской могилой, куда приезжают со всех концов республики, из областей Российской Федерации, отдавать поклон, читать молитву, возлагать цветы.

Было бы правильно, по нашему, этот мемориал причислить к сокральным объектам.

На фоне благого дела ощущается явная необходимость строительство музея, где были бы данные с краткой характеристикой каждой фамилии, так как к сожалению, приезжающие потомки жертв почти не знают, кем был дед или отец, кем работал за что осужден, когда и кем реабилитирован. Все это мог бы потомок узнать в музее.

Один из залов этого музея планируем посвятить жизни к творчеству нашего великого земляка Магжана Жумабаева, как символу репрессий, которому в 2018 году исполняется 125 лет. А его музей на его

Родине расположенный от областного центра в двухстах километрах, не каждому доступен.

Мемориал строился при полной поддержке пяти бывших акимов области, за что благодарны жители региона, особенно потомки и близкие жертв репрессий.

Мы благодарны и новому акиму области Кумару Иргебаевичу Аксакалову за одобрение нашей инициативы, по строительству музея в составе мемориала.

Очень надеемся, что завершающую точку строительства мемориала поставить руководитель нашего региона, у которого уже на счету немало добрых дел и начинаний в соответствии со статьей Елбасы – нашего президента «Рухани жаңғыру».

Болат Сагиндыков,
председатель общественного фонда «Память»
Почетный гражданин области
«Северный Казахстан» 19.10.2017.

Зұлмат жылдар мұражайы болса

Саяси құғын-сүргіннің сүреңсіз соқпағы біздің өнірде де жатқаны айқын. Жалған жаламен талай тарлан жазықсыз жапа шекті.

Казақ жері тұтас түрмеге айналған зұлмат заман Қызылжар жерінің де басынан өткен.

Жиырмасыншы жылдардан елуінші жылдар арасында біздің облыста 7628 адам «халық жауы» атанып сottалып, атылып кетсе, 135 мыңдай оннан аса үлттар өкілдері еріксіз жер аударылып келсе, саны еш жерде тіркелмеген шет елдерге қашқан, Араг өніріне сотсыз

жер аударылған, қолдан жасалған аштықта өлгендер елге келген нәубет еді.

Егемендік алғалы, есімізді жигалы сол миллиондаған құрбандарды еске алып, есімдерін есте қалдыру игілікті ісі жүріп жатыр. бұл бағытта облысымызда құрылған «Память» қоғамдық қор айтарлықтай бір шама жұмыс атқарды.

КНБ-ның, соттың, прокуратураның және мемлекеттік архивтерінде табандылықпен ізденіп облысымыздан саяси-құғын сұрг. ін құрбаны болғандардың тізімін теріп аты-жөндерін, қайда туып, қайда, қандай жұмыс істегендерін, қай органның, қай баппен қандай жазаға кесілгенін, артында кімдер қалғанын, қай заның жолымен акталғандығы туралы мәліметтер бар екі томдық анықтама кітаптарын құрап шығардық.

Жұмыс атқаруға оңтайлас аты-жөндерін аудандарға бөліп, алфавитпен тіркеп тараттық. Кейінірек бір жарым мың данамен «Ақталған есімдер», (Возвращенные имена) атты кітап шығарып тараттық.

Қазір тағы да бір «Есімдері мәңгі есте» (Увековеченные имена) аты кітапты баспадан шығаруға дайындал қойдық. Бұл өрелі еңбектерді атқаруға біздің қоғамдық қормен бірге «Асыл мұра» орталығының мүшелері зор үлес қосты.

Облыс жұртшылығының, оның ішінде әсіресе құрбандардың ұрпақтарының үлкен ризашылығына бөлөнген «Память» қоғамдық қорының.

Облыс басшылығының тікелей қолдауымен қызылжар қаласында бұрынғы НКВД ғимараты орналасқан аланда салынған Мемориал. Оның құрамында Ескерткіш-монумент, 7620 біздің облыста «халық жауы» деген қара күйе жағылған құрбандардың қара гранит плиталарда

есімдері жазылған Ескерткіш қабырға, департацияға арналған, отызыншы жылдардағы аштықта өлгендерге арналған екі стелла бар.

Бұл мемориалдың мән-мағынасын айтып жеткізу қын-ақ.

Бауырластар зираты іспеттес осы қасиетті орында облысымздың, Ресей жерінен, республикамыздың түкпір-түкпірінен аталарының есімдерін іздең келушілер легі толастар емес.

Әкелерінің, аталарының есімдері жазылған қара тақтаға қарап көз жасын тыя алмай тұрғандар қанша дейсіз.

Әттең дейсің – сол құрбандардың кім болғанын, қайда жұмыс істегенін, қалай сотталғанын сияқты хабарларына зар. Осы мемориал құрамында музей болса ғой.

Бірер жылдан бері музей құрылышын бастау туралы біздің қоғамдық қор ұсынып келеді. Әртүрлі себептермен кейінге қалып отырған.

Быыл қара түнек орнатқан нәубетке 80-жыл толуына байланысты М. Жұмабаев көшесі бойындағы, Мағжан ескерткіші алдындағы алаңға «Саяси құғын-сүргін құрбандары атындағы алаң» аталуына аномастикалық комиссияға және Мемориал құрамында бұрынғы атылғандар мәйіттері қойылатын ағаш үйдің орнына музей ғимаратын салуды біздің қор ұсыныс берді.

Жұырда «Нұр Отан» партиясының қабылдауында облыс әкімі Құмар Іргебайұлы Ақсақалов саяси-әлеуметтік мән беріп біздің ұсынысты құптап қолдады. Оның ұзамай орындалуына тиісті тапсырыстар берілгеніне қоғамның зиялды азаматтары зор ризашылық білдірді.

Және айта кететін бір жәйіт – музейдің негізгі залы репрессияның символы сияқты ұлы жерлесіміз саяси

құғын-сүргін құрбаны Мағжан Жұмабаевқа арналады. Келер жылы асыл азаматымыздың туғанына 125 жыл толуын ескерсек нұр үстіне нұр деуіміз жөн.

Осындай зерделі іс-шара елімізде жүріп жатқан «Рұхани жаңғыру» саясында атқарылатын азаматтық парызымыз және келесі ұрпақтарға қалдыратын мәдени мұра.

Болат Сагындықов
«Память» қоғамдық қордың төрағасы,
«Облыстың құрметті азаматы»
«Солтүстік Қазақстан» 12.10.2017

Не забудут потомки

В селе Бостандық Мамлютского района установлены памятники землякам-защитникам Родины и памятник жертвам политических репрессий образуют единый мемориал.

В центре Бостандыка, на площади у школы, рядом с ранее установленным памятником землякам, погибшим в Великую Отечественную войну, и памятником участникам этой войны, умершим после ее окончания, воздвигнут памятник землякам, жизнь которых оборвала жестокая волна политических репрессий первой половины 20-века. По задумке инициаторов проекта эти три памятника образуют мемориал – материализованное свидетельство памяти о знаковых событиях истории страны и родного края, о людях, оставивших в ней неизгладимый след.

Новый памятник выполнен в виде собранной по кирпичику стены с укрепленными на двумя гранитными плитами. На плитах высечены слова памяти, сложенные уроженцем этого села Болатом Магазовичем Сагиндыковым, и имена одиннадцати бостандыкцев, ставших жертвами необоснованных репрессий. На мемориальной площади посажены молодые березки, ведется благоустройство.

В сборе средств на сооружение памятной стены участвовали родственники погибших в годы разгула репрессий земляков, ныне живущие и в нашем kraе, и вдали от него. Взносы поступили, в частности, из России, из Чеченской Республики. В благоустройстве площади большую помощь оказывают местные власти.

Памятник установлен по инициативе Болата Сагиндыкова, почетного гражданина Северо-Казахстанской области, председателя общественного фонда «Память». Его отец Магаз Сагиндыков был расстрелян в 1937 году как враг народа (в записках НКВД Болат Магазович видел и такую формулировку его «вины»: сын муллы) Магаз Сагиндыков верно служил народу и стране, возглавлял колхоз, был председателем сельского Совета. Фальшивая скоропись следователей ввергла его в число японских шпионов, из которого даже за недоказанностью «улик» в то время выбраться было почти невозможно.

Болат Магазович активно собирал сведения о судьбе отца, сейчас столь же энергично ведет поиск места его захоронения и вот уже на протяжении полутора десятков лет ведет большую работу по увековечению памяти всех земляков, ставших жертвами политических репрессий. По его инициативе, настойчиво осуществляющей, в Петропавловске возведена стена Памяти (наша область

в числе первых в республике подняла ее). Вместе ранее установленным монументом она образовала мемориал, составной частью которого должен стать музей памяти. Это тоже проект Болата Сагиндыкова, в принципе одобренный руководством области.

«Северный Казахстан» 31 мая 2018 г.

Помнят всех поименно

В мусульманский праздник ораза айт в селе Бостандык Мамлютского района торжественно открыт памятник жертвам политических репрессий тридцатых годов прошлого века.

Стена с плитой, на которой высечены имена репрессированных земляков возведена в сквере у средней школы и сельского клуба, рядом с памятником, ранее установленным в честь участников Великой Отечественной войны. На территории мемориала – березовые аллеи, яркие цветники, асфальтовые дорожки, устроенные заботливыми руками бостандыкцев.

На митинг, посвященный открытию памятника, собрались многочисленные рождественники, односельчане, друзья и знакомые семейств жертв политических репрессий. В числе участников торжества – руководитель областного управления внутренней политики Асем Рахметова, аким района Жастлек Сыздыков, заместитель акима района Алмагуль Рамазанова, председатель районного совета ветеранов Тулеген Омаров, главный имам центральной мечети «Кызылжар» Кенжетай кажы Дуйсенбай, руководители служб района.

В годы разгула политических репрессий небольшое село Бостандык потеряла 11 жителей, несправедливо осужденных как «враги народа». Места их захоронения не известны, есть только документы о последовавшей в пятидесятые годы реабилитации, ознаменовавшей политическую оттепель.

Аким района Жастлек Сыздыков поблагодарил сельских активистов и инициаторов возведения памятника, родственников тех, кто пострадал от репрессий, коллектив ТОО «Андреевка СК», решивших сохранить имена безвинно осужденных и воздвигнуть в их честь памятник. Он пожелал землякам мира, благополучия, успехов в делах на благо Родины – Республики Казахстан.

Важным воспитательным актом в духе дюбви к родной земле, в русле президентского проекта «Рухани жаңғыру» назвал это событие в своем приветственном слове председатель фонда «Память», почетный гражданин Северо-Казахстанской области, идеальный вдохновитель возведения памятника уроженец этого села Болат Магазович Сагиндыков. В числе репрессированных и его отец Магаз Сагиндыков, который пострадал только из за того, что он был сыном муллы. Он обялен врагом народа якобы являвшимся японским шпионом, и приговорен к расстрелу в 1937 году.

Среди нас находится внук Абикея Махамбетова Амангельды, адвокат по профессии, – сказал Болат Магазович, – он был священнослужителем, расстрелян в 1937 году. Остался сиротой сын шести лет. В том же роковом году расстрелян первый директор неполной средней школы села Октябрь Нугман Уранкин. Подозрение властей вызвало то, что он старательно вовлекал селян в сферу образования, изучил арабский язык и мог

свободно читать Коран на языке оригинала. Арестован по ложному обвинению в принадлежности к оппозиционной партии Алаш орда. Его близкие также присутствуют на торжестве открытия памятника.

Со словами благодарности в адрес руководства отдела архивов управления внутренних дел СКО обратился потомок политических осужденных Кажимурат Насиев.

К памятнику возложены цветы – розы, хризантемы, гвоздики.

В память репрессированных дан поминальный ас.

Халида Шагвалеева.
«Северный Казахстан» 21.06.2018 г.

80-жылдан соң қойылған ескерткіш тақта

Мамлют ауданындағы Бостандық ауылында «Память» қоғамдық қорының төрағасы Солтүстік Қазақстан облысының құрметті азаматы, осы елді мекенниң тумасы Болат Сағындықовтың бастамасымен құғын-сүргін құрбандарына ескерткіш –тақта орнатылды. Атапмыш шараға аудан басшылары, боздақтардың тұған-туыстары, «Қызылжар» орталық мешітінің бас имамы, ПД мұрағатының бастығы, облыстың зиялыш қауым өкілдері мен жергілікті тұрғындар қатысты.

Салтанатты рәсімде, Болат Мағазұлы ескерткіш – тақтаға Мұхамедия Әшетов, Сапар Бәймішев, Фабдуссалам Беккенин, Хамзат Израпилов, Қалимолда

Қарабатыров, Хамит Мұрсәлімов, Әбікей Махамбетов, Сұлтан Тілегенов, Нұғыман Оранкин, Мағаз Сағындықов, Емиаман Рахметов сынды осы ауылда туған және еңбек еткен 11 азаматтың есімдері жазылған, бүгінгі жының олардың қандай үрпақтары қатысып отырганын атап айтты.

Мамлют ауданының әкімі Жастілек Сыздықов Бостандық аулының азаматтары мен «Память» қоғамдық қорының игілікті бастамасына ризашылығын білдіре келіп:

— Бұл ескерткіш – тақта құтын-сүргін құрбандарына емес, олардың есімдерін кейінгі өскелең үрпақтың біліп өсүі, қадір тұтуы үшін қажет.

Олардың еңбек жолы мен не үшін опат болғанын еңбектеген баладан еңкейген қарияға дейін таныту – біз үшін парыз. Өйткені олар құрбан болғалы да кемінде 80-жылдан астам уақыт өтті. Ауылдың кез келген тұрғыны оны анық біле бермейді. Тек біздің аудан бойыншағана 250-ден астам адам зұлмат заманың құрбаны болды. Соларды осылай ардақтап, еске алсақ, аттарын мәрмәр тасқа қашап жазсак, атамыз қазақтың «Өлі риза болмай, тірі байымайды» дегеніне құлақ асқанымыз болады, – деді.

Педагогикалық қызметтің ардагері, осы ауылдың тұмасы Қажымұрат Нәсиев Бостандықпен бірге көрші Бексейіт және Үшкөл ауылдарынан құрбан болған азаматтарды қамтитын «Құтын-сүргіннің азалы тарихы» атты кітапшасын жергілікті мектеп пен ауылдық кітапханаға, боздақтардың үрпақтарына тарту етті.

Отставкадағы полковник, петропавлдық Біржан Молдахметов нағашысы, осы ауылдың тұмасы Габдуссалам Беккенин жайлы тарихи құжатты Қарағанды

мұрағатынан тапқанын, оның сол жерде облыстық атқару комитетінде жоғары лауазымды қызмет атқара жүріп, 1937 жылы «Халық жауы» ретінде ұсталып, атылғандығын қолындағы деректерге сүйене отырып, айтып берді.

Мысалы, Хамит Мұрсөлімов ағамыздың Ұлы Отан соғысында фашистік Германияның тұтқынында, кейін АҚШ әскерлерінің сүзгіден өткізу лагерінде болғанын, кейін елге оралғаннан кейін 25 жылға сотталғанын майдангер ағаның өз аузынан талай рет естідік. Соғыс ардагері орденімен марапатталғанын ауылдастары мен үрпақтары жақсы біледі.

Іә, ескерткіш-тақтаға есімдері жазылған құрбандар жайлы осындай айғақ деректерді көптең келтіруге болады. Салтанатты рәсімге келген құфын-сүргін құрбандарының әңгімесінен соны байқадық.

«Память» қоғамдық қорының тәрағасы, қайраткер ағамыз Болат Сағындықов туған жерінде де тамаша бір иглілікті шараға бастамашы болып, үрпақтарға үлгі-өнеге боларлық істі жүзеге асырды.

**Нұрсайын Шәріп.
«Заман Қазақстан» 21.06.2018**

Отты ойран опаты

Облыстың құрметті азаматы, «Память» қоғамдық қорының төрағасы Болат Сағындықов көптеген иғі бастамаларға мұрындық болып жүр. Ағамыздың Петропавл қаласында саяси қуғын-сүргін құрбандастына арнап еске алу ескерткішін орнату туралы ұсынысы жергілікті билік тарапынан қабыл алғынып, мемориалдық тақта қабырғасына 7600-ден астам жерлесіміздің есімі тасқа қашалып жазылған болатын. Биыл олардың қатары тағы да ондаған боздақпен толықты.

Болат Мағазұлы ендігі кезекте зұлмат кезеңнің қасіретін жас буын біліп өссе деген тілегін жүзеге асыру мақсатымен жерлерде ескерткіштер тұрғызу ісіне белсене кірісіп кеткен еді. Алғашқы қадамын туған жері – Бостандық ауылынан бастады. Қуғын-сүргін құрбандастына арналған ескерткіш-тақтаның ашылу рәсіміне марқұмдардың туған-туыстары, зиялды қауым өкілдері, тұрғындар қатысып, зұлмат жылдардың қасіреті жайлы әңгімеледі.

Өңірімізде сегіз мыңға жуық жерлесіміз еш жазықсыз жазаланып, 1650-і ату жазасына кесіліпті. Солардың бірі -менің әкем. Біздің мұражай ашу жөніндегі ұсынысымызды аймақ басшысы қуаттады. Оң шешіледі деген үміттеміз, – дей келіп Б. Сағындықов ескерткіш тақтаға Мұхамедия Әшетов, Сапар Бәймішев, Ғабдіссалам Беккенин, Хамзат Израпилов, Қалимолда Қарабатыров, Хамит Мұрсәлімов, Әбікей Махамбетов, Сұлтан Тілегенов,

Нұғыман Оранкин, Мағаз Сағындықов, Емиаман Рахметов сияқты осы ауылда тұған, еңбек еткен 11 азаматтың есімдері енгізілгенін айтты.

Мамлют ауданының әкімі Жастілек Сыздықов өлі риза болмай, тірі байымайтынын, теріскейдегі қызыл террорға аудан бойынша 250 ден астам адамның іліккенін, олардың ғұмырбаянын өскелен үрпақ білу қажеттігін көлденең тартса, педагогика саласының ардагері Қажымұрат Нәсиев «Күғын-сұргіннің азалы тарихы» атты кітапшаны мектепке, кітапханаға, боздақтардың үрпақтарына тарту етті. Отскавқадағы полковник Біржан Молдахметов нағашысы, осы ауылдың тумасы Габдулссалам Беккенин жайлы тың деректерді Қарағанды облысының мұрағатынан тауыпты. Сол жақта облаткомда лауазымды қызмет атқарып жүргендे ұсталып, атылған. Айта берсе, әлі тыңғылықты зерттеулерді қажет ететін «актаңдақтар» аз емес. Мәселен, Хамит Мұрсәлімов фашистік Германияның, кейін АҚШ әскерлерінің сүзгіден өткізу лагерінде болған. Елге оралған соң 25 жылға сottалған. Өмірінің соңғы жылдарындаған соғыс ардагері мәртебесіне ие болғанын, екінші дәрежелі «Отан соғысы» орденімен марапатталғанын жүртшылық біле бермейді.

Ауылдастары Болат ағамыздың тұған жерінде тамаша бір игілікті шарага үйіткі болып, үлгі-өнеге етерлік істі жүзеге асырғанына ризашылықтарын білдірді.

Өмір Есқали
«Егемен Қазақстан»
Солтүстік Қазақстан облысы
Мамлют ауданы 20.05.2018ж

Есімдері мәңгі сақталады

Кеңес заманындағы ашаршылық пен саяси қырып жоудан қаза тапқандар біздің солтүстік Қызылжар өнірінде аса қайғылы, әрі қатаң шаралардың жүруімен ерекшеленеді. Тарихи деректерге сүйенсек, Қызылжар жеріндегі ашаршылық пен құғын-сүргін құрбандарының саны 5635 адам, ал облыстық «Память» қоғамдық қорының төрағасы Сағындықов Болат ағамыздың есептеуінше, саяси құғын-сүргінге ұшырағандар саны 8000-ға жуық. Бірақ бұл көрсеткіш алі зерттеуді қажет етеді.

Қызылжар өніріндегі ашаршылық пен саяси-құтынға ұшырағандар тарихын зерттеуде ағалы-інілі Мағазов Қилаж бен Сағындықов Болат Мағазұлының еңбектерін ерекше атап өту қажет.

1937–38 жылдары саяси-құғын сүргіннің құрбаны болған өз әкесі Сағындықов Мағаз бен өзінің туған жері Бостандық ауылының құрбан болған ауылдастары жөніндегі ақпараттарды бірінші болып, КГБ-нің архивтерінен көз майын тауысып іздеген де осы Қилаж мағазұлы еді. Кейіннен өз туыстары туралы ғана емес, қызылжар өніріндегі саяси құрбандар жөнінде архивтерден көп материал жинақтады.

Сағындықов Болат ағамыз болса, ағасы Қилаждың еңбегін жасғастырып, «Память» қорын құрды. Солтүстік қазақстандық саяси-құғын сүргінге ұшыраған 8000-ға жуық азаматтарымыздың есімдері жазылған гранит тақтасы бар ескрткіш кешенін Петропавл қаласындағы бұрынғы саяси-құғындары азаптап қинаған,

олардың қаны төгілген бұрынғы НКВД-нің гимараты орналасқан жерге салғызуға себепкер болды. 2008 жылы Болат Мағазұлының басқаруымен, облысымызға белгілі журналист Зарап Құсайыновтың редакторлығымен «Ақталған есімдер», (Возвращенные

имена) атты саяси құрбандар мен аштықжылдарындағы нәубет және және 1986 жылғы Желтоқсан көтерілісі құрбандары туралы қазақша-орысша кітап шығарылды.

Бұл кітапта өлкемізде болған тарихи оқиғалар кеңінен зерттеліп, құғын-сүргін құрбандарының естеліктері мен олардың тікелей үрпақтарының естелігі жарияланған тағымы мол, жас үрпақтың үнемі есінде болатын тәрбиелік оқиғалар шынайы бейнеленді. Кітапты оқып отырғанда көзіңе еріксіз жас келеді.

Осы кітапта Қилаж, Болат ағаларымыздың бірнеше мақалалары жарияланған.

Атап айтсақ, Қилаж Мағазовтың «Годы трагедии и скорби», «Годы уничтожения и преследования», «Подвиг матери» мақалалары (1934 жылы репрессияға ұшыраған Петропавл қалалық партия үйімінің хатшысы Аушақым Жамболов туралы, оның әйелі Рабиға туралы айтылған. Бұл тарихи әңгімеде біздің Бостандық ауылдарын тарихына, оның алғашқы басқармасы болған, 1931 жылы колхозын үйімдастыруышы Орнакин Жәкулә туралы айтылады), Сағындықовтың Болаттың «Долг памяти», «Ауылымның ардақты атасы», «Бейнетпен өткен ғұмыр», «Әке есіміне лайық болайық» деген мақалалары қажырлы зерттеулердің арқасында жазылған. Осы кітапта менің педучилищеде ұстазым болған, орыс тілінен сабак берген Е. В. Эрленбуштың «Расскажите своим детям о страшной правде 30-х годов» деген мақаласы бар, сол мақаласының соңын «Детям детей расскажите»,

чтобы тоже запомнили. И это должна стать, гарантией того, что такое не повторится», – деп аяқтаған екен. Шын мәнінде, біз әрқашанда не себепті тоталитаризм құрбандарының болғанын, болашақта бұндай қайғылы жағдайлардың қайталанбауын үнемі айтып отыруды парыз деп санаудымыз керек.

Тәуелсіз Қазақстанның дүниеге келуіне, еліміздің торлы құрсаудан босап, еркіндік алуына себепкер болған 1986 жылғы Желтоқсан оқиғасы екенін білеміз. Сол жылдары қаншама жас буын құғын-сүргінге ұшырағанын жақсы білеміз. Түрмеге қамалып, белгісіз жағдайда қайтыс болған Қайрат Рысқұлбеков, Ләzzат Асанова, біздің солтүстіктің тумасы Нұржан Нұргиссаұлы Қалиасқаров сияқты оқудан қуылып, тоталитарлық жүйенің құрсауына түскен жастар қаншама!

Болат Сағындықов ағамыз зейнетке шыққаннан кейінгі 10–15 жылын саяси құрбандыққа ұшырағандарды ақтап алуға арнады. Қаншама рет облыстық әкімдік пен аудандық әкімдердің алдын көріп, республика бойынша жауапты адамдармен байланыс жасады, КГБ-нің мұражайынан арнаулы рұқсат алушын өзі қандай қыын екенін білеміз, сол қыындықтарға қарамай алдына қойған «Память» қорының міндеттерін ойдағыдай атқарып шықты. Оның айғағы Қызылжар – Петропавлдағы мемориал кешенінің орнауы.

Зиялды қауым өкілдерінің облыстағы басшыларының бірі ретінде, Болат ағамыз ақсақалдар алқасының жұмысына да белсене араласады.

Сонымен қатар зейнетке шыққан соң ақындық өнермен де айналыса бастайды. Төрт – бес жыр қәтабының авторы. Ел құрметіне бөленіп, еңбегі елеңіп «Облысымыздың құрметті азаматы» атанды. Жуырда 82-қараған

шагында өзінің «Қарт сыры» атты тамаша лирикалық өлең кітабын шығарды.

Міне, осы кітабында «Ұлы нәубет» деген өлеңінде сонау азапты жылдар туралы былай дейді:

Мына жер НКВД ғимараты,
Тұрғанда жан түршігер қаралы аты.
Бұл тамүққа қамалып, қиналғанда
Осы өңірдің мыңдаған азаматы...

Біздің ғана өңірден кеткені,
Анықталды сегіз мыңға жеткені
Айдалғандар, қашқындардың саны жоқ,
Құғын-сүргін құрбандары еткені...

Мемориал түр Қызылжар төрінде,
Анадайдан көзге анық көріне.
Бұл тарихи ескерткіш ғой мәңгілік,
Мұн салады келгендердің көніліне.

«Құрбандарды ұлықтандар, ұмытпаңдар. Бастарыңа еш келмесін жаманат», - деп өлеңінің соңын тәрбиелік мәні зор жыр жолдарымен аяқтайды

Бүгінгі тәуелсіз еліміздің еңсесін көтеріп, жаһандану үрдісінде белгілі орнын алуды, алдыңғы қатарлы елдердің қатарына ұмтылуы біздің қажырлы халқымыздың ең-бегінің арқасы, елімізде жүргізіліп отырған көрегендік саясаттың арқасы. Осындай жағдайда рухани жаңғыру, өткенімізді ұмытпай жадымыздаұстау, жас үрпақтың есіне тарихи оқиғаларды еске түсіріп отыру мақсатында Бостандық ауылында саяси құрбан болғандарға арнап ескерткіш орнату жұмысы қолға алынды. Сонау 1920–38

жылдары біздің Бостандық ауылдық кеңесіне қарайтын Бексейіт, Ушкөл ауылдарынан 11 азамат репрессияға ұшыраған.

Ескерткіш орнатуға басшылық жасаушы Болат ағамыздың болуы занды да, себебі облыс қөлемінде саяси құғын-сүргін құрбандарына ескерткіш мемориал орнатуға тікелей басшылық жасап, сегіз мыңға жуық есімнің мрамор тақтаға жазылуына көп еңбек сінірген болатын, әрі өзі саяси құғын-сүргінге ұшырап атылып кеткен аяулы азаматтың артында қалған тұяғы еді. Саяси құғынға ұшыраған ауылдастарының туыстарымен ақылдаса келіп, Бостандық ауылында өз қаражаттарына ескерткіш орнатуға келіседі. Бұл ескерткіш 1941–45 жылдары Ұлы Отан соғысы деп тарихымызға енген, миллиондаған кеңес азаматтары құрбан болған соғысқа қатысқан ауылдастарымызға қойылған ескерткіштің жағына орналасты. Бұл ескерткіштің орнатылуына Қилаж Мағазұлы бас болған еді. Ауыл тұрғындары Қилаж ағаның енбегін ұмытпайды. Енді міне, саяси құғын-сүргін құрбандарына арналған ескерткіш те, кеңес заманындағы қайғылы тарихи зобалаңды еске түсіріп, алдағы уақытта оның қайталанбауын тілейді.

Қажымурат Нәсиев, 2018 жыл

Әлі де жаза берем, жаза берем

Ұмыта алман жиырмасыншы ғасырды,
Ұлтымызға артқан талай масылды.
Зар заман кеп ойран ботқа шығарды,
Қорлап, жойып елде небір асылды.

Ұмытпаспаз жиырмасыншы ғасырды,
Большевиктер зұлымдықты асырды.
Халқымызды қойдай қырып жауыздар,
Қылмыстарын құйтырқылап жасырды.

Ұмытпаспаз жиырмасыншы ғасырды,
Келімсектер қазағымды басынды.
Зұлматтардың зардалтары езгілеп,
Зарлаған жұрт тауға-тасқа бас ұрды.

Ашаршылық ауылымды жалмады,
Кейбірінде тірі жан да қалмады.
Лағнет атқан Голощекин қылмысын,
Қырып-жояр геноцидке арнады.

Белсенділер, баскесерлер, жауыздар,
Ас-суымды тартып алды ауыздан.
Байғұс жұртым шыдай алмай аштыққа,
Ішке қашты боздап, жылап ауылдан.

Сталиннің ұраны бол: «Тапты жой»,
Шаруалардан тап жауларын тапты ғой.

Жер аударған «Барсакелмес» жағына,
«Елім-айлап» қорлық дәмін татты ғой.

Еріксізден колхоздарға қамады,
Көнбекенді «тап жауы» деп санады.
Мал-мұлікті орталыққа жинап ап,
Болашақтың бақытына балады.

Колхоздардан қашты бөтен елдерге,
Тау-төбесі, сайлы-қорлы белдерге.
Бейнетпенен аштықтан көп қырылды,
Тұрақ таппай жайлы болар жерлерге.

Екі жарым миллиондай қазағым,
Кеңес салған көрді зарлы азабын.
Қайран халқым талай ғасыр алда да,
Шер тарқатар айтып ауыр қазаны.

Отыз жеті келді қылыш сүйретіп,
Елімізге ойран салып, күйретіп.
Мұртты көсем халық жауын іздетіп,
Кетті тағы қазақ жүртын күйзелтіп.

Большевиктер елді жаулап басқарды,
Халқымыздан жау іздеуі басталды.
Үндеместер тіміскілеп күндіз-түн,
Орындағы есі шығып жоспарды.

Ең әуелі алаштарды қамады,
Халық жауы деген күйе жағады.
Жапон елі жансызы деп жаланы,
Мойындауға қинап, үрып сабады.

Албастылар арыстарды тауысты,
Енді мысы жалпы елге ауысты.
Ұрып-соғып, мойынданып, еріксіз,
Тітіркенбей тізбектеді «жаулы істі».

Саясаттың салдарынан қастанды,
Қайран халқым өзі жауы атанды.
Үштіктердің үкімімен атылды,
Ендігісі ит жеккенге аттанды.

Сол кездегі көз бояғыш үкімет,
Орындалды ату жаза үкім деп.
Іс жүзінде лагерлерге айдалған
Әрбірінің бас-аяғын бүтіндел.

Нәубет жайын әлі де жаза берем,
Тақырыптың тамырын қаза берем.
Жанымды жей береді жан зардабым,
Білмеймін қашан өзіме маза берем.

Жаза берем, өмірі жаза берем,
Жазған жырым айтылған аза дер ем.
Қырғын құрған лағнет жауыздарға
Біздің үрпақ арнаған саза дер ем.

Жазамын таусылғанша шамам менің,
Жазамын біткенінше алар демім.
Көз жасымды көл қылыш жылап өтем,
Ызамен жан жарамды жырлап кетем.

2018 ж. мамыр

Израпилов Хамзат деген азамат

Мың тоғыз жүз қырық төрттің қысы еді,
Құғын-сүргін қызып түрған тұсы еді.
Бірін атып, бірін соттап, айдаған,
Сұмырай көсем Сталиннің ісі де.

Жер аудару деген нәүбет жалпыға,
Шет қалмады шешен-ингуш халқы да.
Еш кінәсіз туған жерден қуылды,
Тағдырлары түсті емес пе талқыға.

Израпилов Хамзат деген азамат,
Еш қылмыссыз нақақтан ол жаза ап,
«Бостандықты» пана етті бейшара,
Үйсіз-күйсіз, аш-жалаңаш, о, ғаламат.

Аз болғандай қаңғыртқаны халықты,
Арасынан жауды іздеп тауыпты.
Жапония жансызы етіп маздатты,
Үкіметке етіпті өте қауіпті.

Хамзатты да «халық жауы» етіпті,
Осы бәле түбіне де жетіпті.
«Елу сегіз» деген зарлы баппенен,
Із-түзі жоқ сотталып ол кетіпті.

Бейбіт жанның ар-намысы тапталды,
Мың тоғыз жүз тоқсан екі ақталды.
Сүйегі оның қайда қалды белгісіз,
Әйтеуір тек адал аты сақталды.

Күрбандарға ескерткіш тұр ауылда,
Жазаланған сонау дүлей дауылда.
Он бірінің есімдері жазылған,
Мәңгі есте қалар біздің қауымда.

Ішінде бар Хамзат атты жерлесім,
Тағдыр жазып ауылымға келгесін.
Ауылдастар қатарында ол да тұр,
Тағдыр қосқан қадірлі бір елдесім.

Жазып келем құғын-сүргін зардабын

Зұлымдықтың, ойпыр-ау, шегі қайда?
Қырғынның таралмаған шебі қайда?
Жан түршігер қылмысты бүгін білдік,
Қазаққа қылмыс қылған осындай да.

Қазақты құрытатын уды сепкен,
Есуас ететүғын дәрі еккен.
Адамдар өз-өзінен үрейленіп,
Меніреу есаланғар болып кеткен.

Тартып алып қолындағы малдарын,
Ойыншық қып көрген сорлы қалдарын.
Зар жылатып, өлтіріп, қызық қылып,
Кірісіпті науқанға отызыншы жылдардың.

Өліктердің жатқандарын далада,
Тұрмelerde қамалғанын қалада.

Жан түршігер қылмыстарды естиміз,
Сексен сегіз жыл өткенде арада.

Уколменен есалаң ғып жіберген,
Айырылатын ақыл-естен, жігерден.
Ұлтты түгел құрықтаудың әдісі,
Көзін жойып, аластатар бұл жерден.

Кім біліпті бұл қырғынның қыр-сырын,
Естілмеген мына зымиян бұл түрін.
Бар халықты есалаң ғып жібермек
Болған еken сүм саясат тап бұрын.

Нәубеттерден аман қалды қазағым,
Бастан кешкен айтып болмас азабын.
Жазып келем большевиктер мазағын,
Әлі талай тірі жүрсем жазамын.

Бастамашы бас болдым

«Алжирдегі» ескерткіш қабырғаны,
Ұнады маңызды етіп салдырғаны.
Қуғын-сүргін зұлматты мәңгілікке,
Үрпақтардың есінде қалдырғаны.

Көргенде мені терең ойландырды,
Мына іс толқытты да толғандырды.
Бұл, шіркін, ғибрат-ау бәрімізге,
Мен де ақтардым ойдағы тұнған сырды.

Осы өнеге үлгіге лайық екен,
Қолға алуға бұл істі дайын екем.
Түсінем, оңай емес шаруа ғой,
Кірісуге белімді будым бекем.

Мән-жайын ескердім де пайымдадым.
Керекті құжаттарды дайындағым.
Құрылысты бастауға қаражат жоқ,
Табуды көп ойладым, уайымдадым.

Әуелі басшылардың «жасі» керек,
Оларсыз шешілмейді-расы керек.
Салмақты айтарыңды қош көретін,
Әкімнің қабағы мен қасы керек.

Мың раҳмет әкімдерден қолдау таптық,
Біләлов айтты ресми сөзін ақтық.
Қаражат табу екен ең қымбатты,
Шу дегеннен тапшылық дәмін таттық.

Зер салып байқадық біз онды-солды,
Бастадық өткізуден телемарафонды.
Облыс қолдауымен бұл шарадан
Табылды мол қаражат айтар қомды.

Бюджеттен тыс дейттүғын қаражатты,
Жинадық әлеуметтен парасатты.
Билік те аяған жоқ өз көмегін,
Сырт қалған жоқ елдің әр азаматы.

Ел-жүртттан қолдау тапты бастамамыз,
Ортақ іске сұраудан несін жасқанамыз.

Көп көтерген жүк женіл деген екен,
Бірлікпен біткен іске мақтанамыз.

Сегіз мыңдап есімі құрбандардың,
Мәнгі өшпес жазулы тұрғандардың.
Зарлы заман зардабы оралмастай
Сабақ боп санасына үрпақтардың.

Сол сұмырай саясаттан туылған,
Сенімсіз боп өз жерінен қыылған,
Жүз отыз бес мың адам келді еліме,
Сорлы көздер қанды жаспен жуылған.

Милиондаған аштан өлген жандарға,
Әлі күнге нақты есеп жоқ сандарға.
Тұн ішінде астан-кестен жөнелткен,
Жеткізбестен қазір атар таңдарға.

Бұларға бір стелла тұр әне,
Жан толқымай, тербетілмей тұр кәне.
Құрбандардың символындай Мағжанға
Салынады – зор ескерткіш бұл және.

Қызылжарда мемориал кешені,
Ескерткіші зұлматтардың кешегі.
Құғын-сүргін саясатын сыйпаттар
Нәубеттердің аяз желі еседі.

Өмірімнен із қалдырым өшпейтін,
Өні кетіп, орынынан көшпейтін.
Үрпағыма ұлағатты жол салдым,
Фасырларда бетіне шөп өспейтін.

Зар заманнан мен де зардап шеккенмін,
Жастай қалып зарлап өсіп, жеткенмін.
Бастамашы, басшы болдым зор іске,
Парызыым деп, он бес жыл тер төккенмін.

Мәңгілік ескерткіш

Ұлы нәубет- жазатын жырым менің,
Өмір бойы шертілер сырым менің.
Кім білсін неше жылдық ғұмырым бар,
Тарқатар, таусылмайтын мұным менің.

Бір жасынан түнеріп түнім менің,
Жетімдіктен басталған күнім менің.
Сүм тағдыр қырық бесінде әкемді алды,
Зарға айналды төгілген үнім менің.

Қасірет жанымды езіп, зарлап өтем,
Сталиннің рухын қарғап өтем.
Халім бітіп, қаламым мұқалғанша,
Сол нәубетке жырымды арнап өтем.

Тағдырдың төндірген зор жаманатын,
Күйемен қаралаған адам атын.
Естерінде жүретін кейінгінің,
Қалтырам аға үрпақтың аманатын.

Нағыз халық жауы ғой мұртты пері,
Милиондардың тағдырын құртты пері.
Құғын-сүргін зұлматын елге әкеліп,
Бір заманың болмысын жұтты пері.

Ғұмырымның 15 жылғы тармағын,
Ұлы нәубет жарасына арнадым
Қабырғамды қайыстырып тұрады,
Жырлап өту болды менің арманым.

Мемориал - ескерткіші өмірдің,
Қасіретті тарихы бұл өнірдің.
Құрбандарға келіп тағзым ететін,
Басатұғын ашы зарын көңілдің.

Сегіз мыңның талқандалған тағдыры,
Бірінің де белгісіз ғой қабыры.
Бұл қабырға зираттары іспеттес,
Жазулы түр есімдердің әр бірі.

Мына тұрған мемориал құрамы,
НКВД болған бұрын тұрағы.
Осы жерде тұтқындарды қинаған,
Осы жерде сөнген көздер шырағы.

Ана тұста бір ағаш үй тұратын,
Мәйіттерді сонда үйіп тығатын.
Тұн жамылып қараңғыға артып ап,
Көмер жаққа жасырынып шығатын.

Ондаған мың адам келді айдалған,
Тұған жерден ауып, тағдырлары жайпалған.
Еш күнәсіз үкіметке жау болып,
Саясаттың құрбанына айналған.

Оннан асқан үлт өкілі қуылған,
Қанды жаспен беттер түгел жуылған.

Стелла түр осыларға зарланған,
Ескерткіш бол сүм заманға арналған –

Стелла түр аштыққа арнап қойылған,
Миллиондаған халқым көзі жойылған.
Қайран қазақ – геноцидтің құрбаны,
Дәлелі ғой ескерткіштің түрғаны.

Мына түрған мемориал кешені,
Айқындаиды зұлматтарды кешегі.
Араласан, тұра қалып, тыңдасан,
Қасіретті, қаралы үн еседі.

Сол сүм заман есте қалар мәңгілік,
Не істемеді большевиктер әңгүдік.
Құғын-сүргін саясаты сұмырай,
Елге салды сыйқыры мол сан бүлік.

Мемориал - тағдырымның бөлігі,
Шығармамның орны бөлек бөлімі.
Жаздым арнап жастар үшін үлгіге,
Есте жүрсін абзалдардың өмірі.

Есімдерін есте ұстауға арналған,
Құрбандардың өмір жолы қармалған.
Екі кітап жарық көрді көлемді,
Қауым жұртқа жеткілікті таралған.

«Ақталған есімдері» таратылды,
Мың жарым данаменен жаратылды.
«Есімдері мәңгілік есте» деген
Екінші кітап, міне, елге келген.

Нәубет жайлы әлі кітап жазылады,
Тарихтың қойнауы да қазылады.
Құрбандардың істері құпияда,
Кезінде қыры-сыры ашылады.

Айтылар ақиқаттың ақ таңдары,
Ашылар жасырында жатқандары.
Ертең-ақ сәті түсіп жарияланар,
Бұқара оқитүғын ақпарлары.

Неше адам шындығында атылды,
Атылды деп неше адамды жасырды.
Нешелері лагерлерде шіріді,
Өтірікті тіпті бастан асырды.

Тұраш ағаның аманаты еді...

Тағдыр

Осыдан 30 жыл бұрын болған бір оқиға ойымнан шықпайды. Ол туралы жазбасам, жерлестеріме жеткізбесем, мойнымда атқарылмаған бір борыш бардай сезінемін де тұрамын.

1987–1988 жылдары Мәскеу қаласында білім алу бақытына ие болдық. Орталық телевидение қасындағы Бүкілодақтық телевизия қызметкерлерін дайындайтын институттың тыңдаушыларымыз. Негізгі тұрағымыз Чемерушки ауданы. Вавилов көшесіндегі 14 қабатты қонақ үй. Кеңес Одағынан шетелдерге ақпарат тарататын журналисттер отбасыларымен тұрады. Оқитын жеріміз Останкино телестудиясы.

Телевизияның небір «метрлерімен» танысып, арасып жүргенде жұмысқа, техникаға қабілетімді байқап, «Время» бағдарламасының бас режиссері Калерия Кислова мені уақытша жұмысқа қабылдады. Орталық телевизияның барлық атақты дикторларымен, режиссерлерімен қоян-қолтық араласып еңбек еттік.

Сондай күндердің бірінде таңертен ерте біреу есік қағады, ашсам бір қарағанда кәріске ұқсайтын бір адам тұр. Қазақын ғой не болса қазақша амандастырын деп, «Сәлеметсіз бе?» дедім. «Амансың ба айналайын, мен ассистентімді іздең жүр едім, қабатты шатастырған болуым керек, кешір», деп айналып жүре берді. Елді сағынып жүргендіктен болар амансың ба айналайын деген сөзді естігенде бүкіл ел көшіп келгендей болды. Туған

жерден шалғайда өз ана тілінде сөйлесетін адамды өте сирек кездестіріп, домбыраның «дың» деген дауысын аңсап жүргендे, ағаның бір ауыз сөзі бойыма күш қуат бергендей болды.

«Аға қайда баrasыз, кіріңіз шәй қояйын», деп шәй-негімді ала жүгірдім.

«Жоқ, асығыспын, рахмет», деп кетіп қалды. Содан кешке таман өзімізben бірге оқитын Боран Мұсабаев деген жігіт келіп, «Сені Тұраш ағай шақырады» деді. Танымайтын кісі мені неге бөлмесіне шақырды екен деп бөлмесіне бардым, барсам дастархан жайылған, үй тола ер адамдар.

— Жоғары шық! Қазір айтам неге шақырғанымды, төрге шық, — деді.

Біздің бүгінгі жиналған себебіміз: «Дом без углов» деген өзіміздің киіз үй жайлы фильміміз Чехословакияда фестивальға қатысып бірінші орын алды, соны басқа республикадан келген әріптестерімізбен атап өтуге жиналып отырмыз. Мен, Қазақтелефильмнің режиссері Тұраш Ибраевпyn.

Ал сені шақырған себебім,-сүқ саусағын маған қарай меңзеп:—«Шай қояйын аға» деп шәйнегінді ала жүгірғенің үнады. Талай жерді аралап журміз ғой, ондай қасиет қазақтан басқа халықта жоқ, рахмет айналайын, тәрбие көрген бала екенсін, өзің қай жерденсін?

— Солтүстік Қазақстан облысынан, деуім мұң екен, Тұраш аға тұрған жерінде тізерлеп отыра қалды, бәріміз аң-таңбыз. Үндемейді. Бізде де үн жоқ. Екі қолын тізесіне қойып, тізесімен жүріп отырып, менің алдыма келіп басын иді де:

— Мен бүкіл солтүстікқазақстандықтардың алдында басымды иіп тұрмын, мен қарыздармын, мені аштан

өлтірмей адам қылған сендерсіндер,-деп басын көтергенде, жанары жасқа толып тұр екен. «Аға тұрыңыз!»-еңі қолынан демеп, орнынан тұруға көмектескен болып жатырмын, өзім не ойларымды білмедім... Ойым сансаққа кетті. Бірақ, жанаardaғы жастың тегін емес екенін іштей сездім.

«Халық жауы» деген жаламен қанша қазақ зиялдарының отбасы ойран болды. Соған қарамай, шәйт болған адамдардың үрпақтары қоғамнан өз орындарын таба білді. Сондай адамдардың бірі – Тұраш Ибраев ағамызы екен.

1937 жылы мектепте оқып жүрген мені сен «халық жауының» баласысын деп, Солтүстік Қазақстан облысындағы Бейнетқор ауданына жер аударды. (қазіргі Ақ Қайың ауданы) Сол елдің адамдары асырап, сақтап, оқытты. Киер киімге, ішер тамаққа жарымай жүрсек те, ауыл адамдарының пейіліне ризамын.

Дархан халқымыз жер аударылып келген қара дома-лақ қазақ баласы түгіл, эшелон- эшелон болып келген неміс, кәріс, ингуш шешендерді де паналатып бір түйір нандарын бөліп жеді емес пе?!

Мектепті бітіргеннен кейін, ел болып қолыма ақша жинап беріп, оқу оқы, білім ал деп Мәскеуге шығарып салды. Мен қалай ол елге риза болмаймын, әрқайсысының алдында қарыздармын. ВГИК-те оқыдым, режиссерлық білім алдым, қазір «Казахтелелефильмде» режиссер болып істеймін. Ризамын елге дүғай-дүғай сәлем айт, - деп әңгімесін аяқтады.

Осы кездесуді есіме алсам, толғанбай-тебіренбей тұра алмаймын. Көзіме ыршып жас келеді.

Бұл тәлекекке толы халқымыздың тағдырының көрінісі, мындаған нәубеттің құрбаны болған жандардың елесі

іспеттес-ау. Сол кездесудегі Тұраш ағаның тұлғасы көз алдыма тұрады да қояды.

Кейіннен ол кісі Петропавл және облыс жайында екі фильм түсірді, соңғысын монтаждан болған кезде Мағжан Жұмабаевтың шығармалары актала бастады.

«Бас-аяғы жиналып, дайын тұрған фильмге Мағжан атамыздың бір суретін әрең тауып қостым. Алда өмір болса, ол кісі жайында жеке бір фильм түсіретін ойым бар» деген еді Алматыда соңғы бір кездескенімізді.

Бірақ, Тұраш ағамыздың ол арманы орындалмады. 1991 жылы Қазақстанның халық әртісі Тұраш Ибраев қайтпас сапарға аттанды.

Алла иман байлығын берсін!

Күннэр Қабдөшева.
Қазақстан журналистер одағының мүшесі

Бейнетпен өткен ғұмыр

2006 жылдың күзінде, Сталин лагерлерінің облысымында тірі қалған тұтқындарының бірі Ұаһаб Жоламанұлы Жоламанов 87 жасында дүние салды. Ұаһаб ақсақал бар саналы ғұмырын бейнетпен өткізді.

Үш жасында шешеден жетім қалып, әкесі Жоламан Ебікей байдың баласы және атақты Жылғараның (Зылғара шопан) үрпағы ретінде кәмпескеге легіп, Ұаһаб тоғызында әкесімен бірге қамауға алынады. Әуелі сол кездегі Қызыләскер ауданының орталығы Өрнек ауылының клуб ғимаратына жабылып, кейін Қызылжар қаласына айдаپ әкелінді. Сол жерде құдай ондап, өздерінің

ауылдасы, Қызыләскердің сенімдісі, Кеңес өкметіне енбек сінірген Сүтемгенов Алпысбай кездесіп:

— Бұлар бай емес,-деп тұтқыннан босатылады. Жоламан отбасымен елге оралса, ондағы жағдай жәйлі болмайды да, (ағайын ішінде, әдеттегідей түрткі басталады.) Кәтәнәй деген, орыс, неміс аралас елді мекенге көшеді. Сонда Ұаңаб бірінші неміс сыныбында оқиды. Өміріндегі бар алған білімі де осы болды.

Одан соң бой тасалап сол кездегі қандастарымыздың босыған легімен ішке кетіп, Түмен облысында, Бердюжье ауданының Мицино деревнясына қоныстаңды. Мал бағып ептең-септеп күн көреді. Ұақыт өтіп, елді сағынып қайта оралса, ауыл іші әлі де тынышсыз екен. Отбасының жәйі келмей, Қызылжарға көшіп келіп, әкесі екеуі ет комбинатының малын бағады.

1940-жылы Ұаңаб, Қызыл-әскер қатарына алынып, Мариуполь қаласының маңында Святогорск деген жерде, жазғы лагерде, Финн соғысына дайындықта болады. Сол жылдың маусымында таң атар-атпаста «дабыл!» деген бұйрықпен, палаткалардан атып шықса, үлкен шенді әскери офицер неміс басқыншыларының елімізге соғыс ашқанын хабарлайды. Сол жердегі барлық әскери бөлім-шелерді дереу Смоленскіге әкеліп, оқу- жаттығу қаруларын, соғыс қаруларына ауыстырып, толық жарақтап, қан майданға аттандырады. Сол алғашқы шайқаста Қызыл Әскер жауды тықсырып, қынп, Смоленскіден шығарады. Одан арғы соғыс құмылышында Ұаңабтың взводы қапылыста жаудың қоршауында қалады да, взвод командирі тірі қалған төрт сарbazға, шашыла кейін қашуга бұйрық берді.

Бұлардың алды-артынан снарядтар жарқ-жүрк етіп түсіп, жарылып жатты. Ұаңаб аяқтан қатты жарапанып, жау қолына түседі.

Тұтқындарды қалмақ елінің астанасы Элистаға айданап әкеледі. Кеңестер Әскерінің Астрахань жағынан шабуылмен келе жатқанын сезген тұтқындардың бір бөлігі Ұәнабтың бастауымен (таныстар мен сенімділер) түн қарағысын жамылып, снарядтардың жарқылы толастаған сәтте бір кісідей қаша жөнелді. Содан екі күн, екі түн жүріп өз әскерлерінің алдынан қарсы шығады. Жырым-жырым неміс киімдерін киген бұларды кеңес Әскерлері еken деп атып таставай жаздайды. – Сендер кім-сіңдер?- деген сұраққа ішіндегі пысығы Ұәнаб: – Көрмей тұрсындар ма, біз орыс солдаттарымыз, тұтқыннан қашып келеміз. Бізге қару беріңдер, сендермен бірге аттанамыз, әйтпесе не істесендер соны істеңдер,-деп жауап қайтарады. Бұларды Астраханьға әкеліп, бір клуб ғимаратына кіргізіп, тамақтандырады. Енді жуындырып, киіндіріп, майданға дайында жатқанда, Стalinнің бүйрығымен неміс қолында 24 сағат болғандарды мүқият тексеру басталады.

Сонымен 1943 жылдың 10-ақпанында бес жылға сотталып, Ұәнаб Воркутадан бір-ақ шығады. Екі жыл лагердің ашы дәмін татып, зорлық-зомбылықты бастан кешіп, 25-жылға бас бостандығынан айырылып, КАРЛАГ-қа этаппен айдалады.

Төғиз жыл Балқашта ау тоқып, балық аулап, мыс қорыту комбинатында «қалышаши» қызметін атқарып, 1954 жылы елге оралады. Петропавл түбіндегі, «Ақбас» мал бордақылау кеңшарында, әртүрлі жұмыс істейді. Үйленеді. Дүниеге сегіз бала әкеліп, өсіріп, ер жеткізеді.

Бірак, сорға деп жаратылған байғұс басы бейнеттен арылмаған Ұәнаб жаралы аяғын жұмыста сындырып, мүгедек болып, бір бейнет көрсө, «пленник» деген,

жағылған қара күйе кетпей қойып, жаман атқа иеленіп, көрген қорлық жанына батады.

Ақыры әділеттілік жеңіп, ақталып, «Ұлы Отан Соғысының ардагері» деген, ардақты атқа қолы жетіп, тиісті марапаттарын алды.

Тәнін аралаған ауыртпалық, жанын жарапаған қасірет текке өткен бе?! Кейінгі кезде Ұаһаб ақсақал төсек тартып неше жылдар жатып қалды.

Жылғарадай тектінің тұқымы, жасынан өмір шынықтырған, қайратты да қайсарлы Үәкен: «көппен көрген ұлы той ғой» деп, мойымай, майыспай өтті өмірден.

Бір ғана арманым бар – мына тұрган Қызылжар мұраҗайындағы әкемнің күмістеген ертоқымын бір көрудің сәті түспеді,-деуші еді. Қәмпескеге леккенде жамағайынның қолына түсіп, ол кейін облыстық өлкетану мұраҗайына берген екен.

Тоғызынан тоқсан жасына жақын тағдыр тәлкегінің тұтқыны, сұмырай саясаттың құрбаны, Ұлы Отан соғысының ардагері, қадірлі ақсақал, Есіл ауданындағы Талапкер ауылynyң тумасы, Ұаһаб Жоламанұлы осылай өмірден озды.

Бақылық дүниенің рахатын көруге жазсын!

Болат Сагындықов

Подвиг матери

В этой истории нет ни капли вымысла. В том не было нужд!

Жизнь так круто писала страницы судьбы семьи Жамболовых, что, как говорится, ни прибавить, ни убавить.

А сначала все складывалось хорошо. Глава семьи, Жамболов Абушахман, после окончания в Москве коммунистического университета трудящихся Востока был избран вторым секретарем Петропавловского горкома партии. Это было 1934 году. Под стать мужу была и жена Рабига. В те годы, когда многие считали не обязательным учить дочерей, она с помощью брата Ергали Алдунгарова, работавшего тогда редактором республиканской газеты «Лениншил жас», поступила в школу-интернат, а затем закончила Оренбургский рабфак. Работала литературным сотрудником в областной газете.

На радость родителям росла дочь Луиза, а затем появился и столь желанный наследник. В честь одного из руководителей движения испанского народа против фашизма его назвали Диас.

Жамболовы вели большую общественную работу, пропагандировали казахскую литературу и искусство, Абушахман был близко знаком Александром Затаевичем, известным композитором и искусствоведом Ахметом Жубановым. О Жамболове как собирателе и исполнителе первый написал в своей книге «1000 песен казахского народа» второй – в книге «Замана бұлбұлдары».

Шли годы, наполненные заботами о делах родного города, годы активной работы. Но двигался тридцать седьмой. С тревогой Абушахман знакомился с материалами февральско-мартовского (1937 г. Пленума ЦК ВКП(б), выступлением Сталина. Сын бедняка из аула Коксая, получивший образование при Советской власти, прошедший не одну проверку при периодических чистках парторганизаций, вряд ли предполагал, что дни его сочтены.

В партийной характеристике от 8 мая 1937 года говорится «Жамболов – выдержаный партиец, политический грамотный, дисциплинированный работник». Но на душе было неспокойно. Начались массовые аресты в городе, в селах и аулах. Близко знакомые честные люди оказались в застенках.

Сентябрским днём беда, как смерчь, ворвась в дом. Постановлением бюро обкома партии 9.09.37 г. Жамболов был исключен из партии как враг партии и народа и заключен в тюрьму.

Дня через три уволили с работы и жену. Не раз вызывали её в управление НКВД, предлагали отречься от мужа, изменить фамилию и фамилии детей. Уговаривали, угрожали арестом. Рабига каждый раз отказывалась, хотя знала, что за это она будет жестко наказана. Она уверенно заявляла, что её муж – честный коммунист и арестован по какому то недоразумению.

Вскоре у Рабиги забрали паспорт, взяли под подписку о невыезде, выселили из квартиры, но и это не сломала её. С малолетней Луизой и грудным Диасом она ходила по городу в поисках угла. Но никто не торопился открыть двери семье «врага народа». После долгого

мытарства нашлась, наконец, добрая женщина, предложившая времянку.

В тревоге проходили дни и ночи. И вот стук в дверь, зашли двое, предъявили ордер на арест. Рабига держалась спокойна, без слёз. Взяла Диаса, подняла над собой и сказала: «Мы с твоим отцом не враги народа. Придет время, нас оправдают. Будь достоин своего имени». У неё вырвали из рук мальчика и, забрав его с сестрой увезли, а Рабигу увезли под конвоем.

В камере Петропавловской тюрьмы вместе с ней оказались зубной врач Шапиро, стенографистка облисполкома Дубинина и другие женщины. 1938 году Рабигу без постановления суда. Без определения срока отправили в известный лагерь АЛЖИР (Акмолинский лагерь жен изменника Родины). И лишь через три года она вернулась в Петропавловск.

Первым долгом кинулась разыскивать детей. Дояль Луизу нашла в Сандыктауском детдоме Акмолинской области, а след сына оборвался. В доме ребенка была запись о приеме Диаса, но где он, никто не мог сказать. Все же Рабиге удалось узнать, что один работников УНКВД своему знакомому, у которого не было детей, подсказал, что в доме ребенка есть хороший мальчик. При этом он посоветовал ему не называть себя и сразу поменять место жительства, так тот и сделал.

Рабига находилась под надзором УНКВД, не могла устроиться на работу. Кто примет политзаключенную, жену врага народа? Не на что было жить. После долгого мытарства ей удалось устроиться рабочей на кожзавод. Все эти дни Рабига неотступно думала о сыне, строя бессонными ночами реальные и нереальные планы.

Однажды на собрании коллектива завода Рабига со слезами обратилась к людям: «Помогите найти пропавшего без вести сына...»

Неутешное горе, слёзы матери тронули сидящих. Но никто не отозвался. После собрания директор завода Шакиров подозвал Рабигу. Стоявший рядом с директором мужчина сказал: «Я помогу вам найти сына». «Даю тебе, Балтабай, отпуск, езжай с этой женщиной, помоги...»

В те мрачные годы в атмосферные всеобщего страха были люди, такие как Шакиров и Балтабай, сохранившие благородство. Они помогали несчастным, подвергая себя опасности.

Рабига не знала, чем отблагодарить этих добрых мужчин, которые взялись помочь. Сквозь слёзы она лишь вымолила: «Всю жизнь буду благодарно вам...»

Усыновитель Диаса Альжанов доводился Балтабаю дальnim сватом. Как –то в Тайнче (Красноармейск) он встретил Альжанова. Поздоровались разговорились. Он пригласил к себе в гости и без гордости сказал, что у него растет сын Кенес. Позже Баотабай узнал, что Альжанов усыновил ребенка. Вот это было основанием сказать, что он поможет Рабиге разыскать сына.

Альжанов часто бывал на базаре в Тайнче. Балтабай с Рабигой решили встретить его там. Поехать к нему в аул не решились, чтобы не вызвать подозрения, как никак, он доводился родственником. Предложение оправдалось. Альжанова встретили на базаре, поздоровались, поговорили. Он вновь пригласил Балтабая к себе в гости, но он отказался, сославшись на занятость.

— Вот этот человек, должно быть, усыновил твоего Диаса — сказал Балтабай, когда тот удалился. — Живет

он в ауле Жана-Жол. Дальше решай сама, мне нельзя, сама понимаешь...

Рабига вернулась домой одновременно и радостная и печальная. Появилась надежда и тревога: отдаст ли этот мужчина её сына. Одной это не решить. Кто может помочь, если и близкие знакомые сторонятся, обходят при встречах? Она перебрала в памяти всех хороших товарищей и друзей мужа, семьи. Остановилась на Жакуле Оралдине. Старый коммунист, пользуется авторитетом в области. Рабига рассказала ему о своем горе.

В ауле Альжанов встретил их гостеприимно, по казахскому обычаю. Жакуле умел расспологать людей, завязалась беседа, Рабига не отрывала глаз от мальчика, которому шел пятый годик. Ей хотелось подозвать малыша, обнять, поцеловать, сказать: «Родной ты мой...» но она сумела подавить свои чувства, украдкой вытерла слёзы.

Тем временем Жакуле перешел конкретному разговору о том, что его и его стутнице привело в этот аул.

— У этой моей знакомой из детдома Петропавловска кто-то увез сына, — начал Жакуле, — вот несчастье для матери... Может, что вам известно? — Альжанов сразу изменился в лице.

— Нет, ничего я незнаю, — насторожился он. — Сына ищите в другом ауле. А, может быть он умер в детдоме, да скрывают от вас.

— Этот малыш мой сын, Диас, — не сдержалась Рабига. — Он мой...

— Вы что, в своем уме, — с гневом воскликнул хозяин дома. — Это наш сын зовут его Кенес.

Дальнейший разговор был бесполезным. Пошли в аулсовет, где рассказали обо всем. Председатель Совета вызвал Альжанова с мальчиком.

— Какие приметы у сына, помните? — спросил он у Рабиги.

Мать задумалась. Ребенку было всего год, когда арестовали. Рабига напрягла память и вспомнила: «У моего Диаса под подбородком должен быть небольшой шрам».

Альжанов понял, что дело не в его пользу. Если подадут в суд, он лишится мальчика. Он уговаривал Рабигу, сулил большие деньги, но мать не могла сонласится...

Наконец разгневавшись, Альжанов вытащил из-за голенища сапог нож и пригрозил: «Если не согласишся на мои условия, то зарежу и ребенка и себя.»

Решением суда Рабига все же вернула сына и, несмотря на её трудности, дала ему образование. Диас, окончив пединститут, работал несколько лет учителем Бостандыкской средней школы Бишкульского района. Затем поступил в аспирантуру, защитил кандидатскую диссертацию, сейчас — зав кафедрой политологии Алматинского сельхозинститута. Жизнь, врага народа не было сладкой. Но сумела его вырастить добропорядочным человеком и гражданином.

Через много лет Абушахману, Рабиге Жамболовым вернулось доброе имя. Сколько пережито! С клеймом врага народа расстреляли главу семьи. А какого было Рабиге?

Трагическая жизнь рабиги — женщины — матери — это судьба её сверстниц: казашек, русских, узбечек, татарок, которые испытали ужасы АЛЖИРа. Но они сохранили любовь, супружескую верность, воспитали честными людьми и патриотами своих детей.

Магазов Килаж

-**-

Почти у каждого из нас кто-то пострадал от тоталитарного режима: то ли был раскулачен или сослан, прибыл в Северный Казахстан. В качестве спецпереселенца, то ли был арестован, отправлен в ГУЛАГШ, а то и расстрелян.

Репрессия 30–50 годов прошлого столетия – великая трагедия советского народа, которая останется в памяти миллионов людей. Тысячи погубленных, покалеченных судеб, разбитых надежд, гонения, аресты, пытки, расстрелы, сталинские лагеря, страдания и лишения матерей, жен, детей репрессированных – эта боль, утрата, страдания и переживания всего народа. За 1937–38 годы, за один короткий год «изменниками Родины» были названы и осуждены более 140 тысяч человек. Из них около 25 тысяч – расстреляны. Огромные цифры, чудовищные и кровавые деяния тоталитарного режима. Цена этих трагедий невосполнима.

14 апреля 1993 года начал действовать Закон Республики Казахстан. «О реабилитации жертв массовых политических репрессий» № 2143 – XII.

В 1997 году вышел Указ Президента РК, в соответствии с которым день 31 мая был объявлен Днём памяти жертв политических репрессий и ежегодно проводится 31 мая мероприятия, посвященные памяти жертв политических репрессий.

Государством проведена разносторонняя работа по восстановлению исторической справедливости – это

издание «Книга скорби», реабилитация незаконно репрессированных гражданин, возведение десятка памятных знаков в местах захоронений пострадавших, строительство мемориальных комплексов.

В связи с принятием вышеназванного закона в Казахстане, в том числе и Северо-Казахстанской области начал свою деятельность общественный фонд «Память».

Огромную работу по исследованию архивных материалов и сбору воспоминаний о репрессированных провели активисты общественного фонда «Память», историки и краеведы К. Магазов, Б. Сагиндыков, В. Трусов, А. Ряжских, Е. Желбулдин.

Впоследствии общественный фонд «Память» по заказу и при материальной поддержке акимата области выступила книгу «Трагедия и прозрение» о жертвах большого террора 1937–1938 годов на территории нашей области и совместно с центром «Асыл Мура» книгу воспоминий о жертвах «Возвращенные имена». По инициативе активистов фонда «Память» установлен памятник жертвам репрессий в областном центре на месте бывшего здания НКВД, где пытали и казнили наших земляков.

Следует отметить, что руководитель Общественного фонда «Память» Болат Сагиндыков, является сыном, пострадавшего от тоталитарного режима – Магаз Сагиндыков был обвинен в шпионаже и диверсионной работе в пользу Японии против советского строя, за что и расстреляли приговором «троики» в ноябре 1937 года.

За двадцать лет своей деятельности Общественный фонд «Память» очень тесно сотрудничает в Северо-Казахстанским Государственным архивом. Вместе провели огромное благое дело, ведут поисково-исследовательские

работы, по возвращению и восстановлению имён жертв массовых политических репрессий 30–50 годов. Для поиска информации Северо-Казахстанский Государственный архив с запросами обращается в ДВД СКО, ДКНБ Северо-Казахстанской и Акмолинской областей, региональные и российские государственные архивы. Из исторических архивных документов нам известно, что жестоким гонениям подвергались целые народы, в Северо-Казахстанскую область было депортировано более 130 человек. Это поляки, корейцы, немцы, чеченцы, ингуши и многие другие народы.

2001 году общественный фонд «Память» Северо-Казахстанской области, возглавляемый Б. Сагиндыковым, выступил инициатором строительства Стены памяти жертв политических репрессий. С помощью многочисленных обращений к общественности, гражданам, руководителям предприятий и организаций, бизнесменам удалось собрать необходимые средства для строительства. К трагедии тех лет никто не остался равнодушным. В возведении Общими усилиями, на собранные спонсорские и добровольные средства граждан к 75 летию памяти жертв политических репрессий была построена «Стена памяти...» на Стене памяти более 7 тысяч имен ни в чем ни повинных граждан нашей области. Среди них – выдающиеся представители казахской культуры, науки просвещения, великие сыны нашей земли – Магжан Жумабаев, Укили Ыбрай, Смагул Садуакасов, Ныгмет Сыргабеков, Кайсар Таштитов, Габбас Тогжанов, Жумагали Тлеулин.

Реабилитация и восстановление имен жертв массовых политических репрессий очень кропотливый и многолетний труд. О многих «врагах народа» архивных

материалов, места захоронения нет, и не найти так как в те страшные годы расстреливали без суда и следствия. Работа по уточнению списков и внесению их на Стену памяти и по сей день продолжается.

Сегодня мы казахстанцы вместе строим сильный, независимый Казахстан. И 25 успешного независимого развития говорять сами за себя. Но сегодня в мире продолжается экономический кризис. Он перерастает в кризис социальных ценностей. Во многих странах идут массовые сокращения работников, урезаются зарплаты и пенсии, закрываются предприятия. Вопреки всему этому, Казахстан развивается устойчиво и последовательно. Основной для всех наших достижений является мир и стабильность. Это главное условие наших успехов в будущем. И мы должны их сберечь. Это надо помнить и передать в наследие потомкам.

Сауле Маликова,
Директор Северо-Казахстанского областного архива,
Кандидат исторических наук

-
-
-

Кімнің болса да өз өмірінде замандастарының, әріптерінің ішінде тектілігіне тәнті ететін, өзін де өмірін де өнеге тұтатын жандар болады. Ал мен үшін ол – Қызылжар өңірінің белгілі перзенттерінің бірі – Болат Мағазұлы Сағындықов.

Бекен – Солтүстік Қазақстан облысының Құрметті азаматы, еңбек ардагері, халқына қалаулы, еліне елеулі ақсақалдарымыздың бірі. Осынау 80 жасында ол не көрмеді дейсің?! Елімен бірге, замандастарымен, тағдырластарымен бірге заманының, қоғамның барлық қайғылы, қасіретті уақиғаларын басынан өткізді. Құғын-сүргіннің не екенін, соғыстың не екенін, еңбектің, бейнеттің не екенін өз нөзімен көрді, көңіліне түйді, жан-тәнімен түсінді. XX ғасырдың елең еткізетін барлық оқиғаларының басында, ортасында болды. Өмірдің осы ауыр да қыын мектебі, халық жауының баласы деген зіл батпандай жала, қолдан жасалған қиянат Бекенді ерте есейтті, ерте атқа мінгізді, жігерін жаныды, намысын қайрады, ешкімнің алдында тізесін бүкпейтін, ар мен намыстан жаралған азамат етіп шығарды. Бекенің сөзі салмақты, ісі тиянақты. Әрдайым кіммен болса да өзін тең ұстап, орнықты ой ойлап, пәтуәлі сөз сөйлеп, тиянақты жұмыс жасап, кімді болса да тынданта, сыйлата алады, басқара алады. Қазақта: «Жақсымен жолдас болсан, жетерсің мұратқа, жаманменен жолдас болсан, қаларсың үятқа», «Жақсы жерге жатсан, жақсы тұс көресін, жаман жерге жатсаң – жаман тұс көресің» деген нақыл

сөздер бар. Ендеше Бекен жақсымен жолдас болған, жақсы түс көрген, өмірде жолы болған азамат. Оның қолынан бәрі де келеді. Кітап жазады өлең шығарады.

Болат Мағазұлы зейнетке шыққасын 12 жыл қата-рынан облыстық ақсақалдар алқасын басқаруда. Бәрі де оны тыңдайды, сыйлайды, құрметтейді. Заманында өз саласы бойынша облыс басшыларымен іскерлік қа-рым-қатынаста, сыйластықта болды, әріпtes есебінде олардың алдынды Бекенің өзіндік орны, салмағы, бе-делі болды. Оның бүкіл саналы өмірі ауылшаруашылығы-на байланысты болды. Ол шаруашылық та басқарды, ауданда, облыста жауапты басшылық жұмыстарында болды бүгінгі күнге дейін аттан түспей, қоғамдық жұмыс атқаруда, үш кітаптың авторы, әлі де шығармашылық ізденіс үстінде.

Бекен басқарған «Память» қоғамдық қоры саяси құғын-сүргін құрбандарының рухына арнап 2006 жылы ескерткіш орнатса, ал 2012 жылы сол ескерткішті ай-нала қасірет қабырғасы қаланды. Онда алты мыңдан астам құғын-сүргін құрбандарының есімдері жазылған. Бұл комплекс парыз бен қарыздың, имандылықтың өлшеміндей болып, қаладағы қасиетті орынға айналды. Осы қасиетті жерге әрбір жаңа отбасы, әрбір оқуға, Отан қорғауға алғашқы қадам жасаушы азамат басын иіп, тағым етеді, қадірлейді, қастерлейді, жақсы ой ой-лап, жақсы тілек тілейді. Тарихтың, халықтың алдында ешбір кінәләрі жок, қаскөй саясаттың құрбандары болып кеткен мыңдаған аға-бауырларымызды мезгіл-мезгіл еске түсіріп отыруда, бүгінгі ұрпақты имандылық пен ізгілікке, үлтжандылық пен парасаттылыққа баулуда ескерткіш-қабырғаның маңызы зор.

Елбасы айтқандай, қазақ үшін репрессия жылдары ешқашан ұмытылмақ емес. Біздің кім болғанымыз және қазақтың қаһарман қасиеті сол жылдардағы арыстарымыздың қанында, аналарымыздың жасында мәңгі жазулы. Мемориалды комплекс бүгінгі жас үрпақ санасына жазықсыз жазаланғандардың жасампаздығын паш етуде.

Таңат Сұтірбаев,
«Асыл мұра» орталығының жетекшісі

-.-

Кез келген қоғамдық үйымды құрып, оның жұмысын қоғамның игілігіне үйлестіре жүргізу екінің бірінің қолынан келе бермесе керек. Ал қоғам жұмысының көвшіліктің көңілінен шығарлықтай дәрежеде жүргізілуі, қоғамдық үйимның алға қойған мақсатты істерінің жүзеге асырылуы оған жетекшілік жасаған жанның жауапкершіліге, білімдарлығына байланысты дер едім. Осы тұрғыда «Память» қоғамдық қорының төрағасы Болат Сағындықовтың бойынан осындай қасиеттердің мол екендігін аңғардым. Расында да Болат Мағазұлының қоғамдық үйимның жұмысын жоғары деңгейде жүргізуіне білімі мен біліктілігі, өмірлік бай тәжрибесі жетерлік. Он жылдан аотық үақыт ішінде саяси күйін-сүргін құрбандарына арналған ескерткішті тік тұрғызып, жазықсыз жапа шегіп құрбан болған боздақтарымыздың алдындағы азаматтық парызымызды аброймен атқарып шықты. Сол зар еніретіп, көзден қанды жас ағызған зұлмат заманда ортамызға қайтып

оралмаған жеті мындағы боздақтың есімін құлпы тасқа ойып жазып, олардың есімдерін мәнгі есте қалдыруда бас болды. Болат Мағазұлының осы бағытта алда атқарар істері баршылық. Саяси құғын-сүргін құрбандарына мұражай ашу да алда тұрған асыл парыз болып отыр. Көп болып қолға алсақ бұл істің де сәттілік табуына сенімдіміз.

Қайролла Мұқанов,
ҚР мәдениет қайраткері,
Білім беру саласының ардгері, зейнеткер

Исполним долг памяти до конца

В нашем регионе около восьми тысяч ни в чем не повинных людей стали жертвами сталинского тоталитаризма и как враги народа подверглись невиданным гонениям.

Их добрые имена возвращены лишь десятилетия спустя после реабилитации. И наш гражданский долг – довести до нынешних и будущих поколений кем были они, за что их сделали врагами собственного народа и навечно сохранить их честные имена истории, в памяти народа. Собственно, над этим и строит свою работу общественный фонд «Память» в течение вот уже почти десяти лет. С чего началось доброе дело по увековечению памяти жертв массовых политических репрессий в нашей северо-Казахстанской области.

В 2002 году начался снос двухэтажного здания, где размещались учреждения МВД и НКВД, на пересечении ул. К. Сутюшева и Пушкина Петропавловска. Проходя мимо, я невольно остановился. При виде этого здания

меня всегда посещала грустная мысль о том, что когда-то в 30-годы в этих проклятых стенах замучены и расстреляны в камерах смерти невинные люди – жертвы репрессий невидоных масштабов. Среди них был, наверное, и мой отец.

А что будет на этом месте, где земля пропитана кровью замученных и расстрелянных? Эта мысль не давала мне покоя. Пришла идея, что на этом памятном участке земли должно находиться что-то такое, что напомнило бы трагедию нашего народа: сквер памяти или памятник жертвам сталинского режима.

Умения нашлись единомышленники и, посоветовавшись, решили выйти с предложением в органы власти. Я возглавил инициативную группу. Впоследствии мы учредили общественный фонд «Память», как юридическое лицо, ибо понимали такую идею осуществить не так то просто. В этом убедились, столкнувшись с бездушным отношением со стороны городского акимата Петропавловска во главе города с г. Никандровым В.П.

Мы пять раз обращались с письменной просьбой отвести этот участок под сквер памяти, но каждый раз получили ответ, не содержащий ответ ни «да» ни «нет». Однажды, буквально разгневанным почти ворвался в кабинет заместителя акима города Глобы П.И., подойдя близко, чуть не взял за грудки, и высказал свое возмущение наплевательским отношением и потребовал дать нормальный письменный ответ.

Даже это не помогло. Вскоре по моей просьбе меня принял аким области Смирнов А.В. внимательно вслушав, положительно решил нашу просьбу, поручив главному архитектору области Дворникову Ю. Я выделить земельный участок и начальнику управления экономики

и планирования включить в план 2004 года 10 млн. тенге на строительство памятника.

К сожалению, Смирнов А. В вскоре был переведен на другую работу. Акимом области стал Мансуров Т.А., который объезжая областной центр поинтересовался свободным участком, на что главный архитектор сказал, что здесь будет сквер памяти жертв репрессий. Но аким высказался, что здесь будет построен жилой дом. И эта информация прошла через областные газеты.

Пришлось снова начинать всё сначала, даже устроить скандал, о чём известно стало акиму области. И он пригласил меня к себе на прием. Встретил аким меня прохладно, подумав, видимо: «Вот какой ты скандалист». Обратился коротко:

— «Рассказывайте».

Выслушав меня, как мне показалось молча, даже безучастно. Чтобы не задеть его самолюбие, я промолчал о том, что его прежним Предшественником вопрос был решен. В душе, конечно, очень расстроился, сожалея что не нашел поддержки. Думал отчаянно, как быть, чем на него воздействовать. Вспомнил, что он окончил высшую партийную школу при ЦК КПСС в Москве и сказал: «Тайир Аймухамедович, мы с вами ведь выпускники одной школы». Он подняв голову посмотрел на меня, и спросил: «А как,!»

— Вы когда окончили ВПШ, 1976 году?

— Нет, 1979 году, -ответил он.

— А я в 1972 году, да с отличием, похвалился, и посмотрел на его реакцию. Он громко смеясь, поднялся с кресла и протянул уходящему мне руку и сказал:

«Аксакал, вопрос будет решен положительно.»

Вскоре узнал, что мансуров Т. А не только решил вопросы выделения земельного участка и финансирования – даже заказал архитектору в Алматы проектно – сметную документацию.

В один из декабряских дней 2004 года меня пригласили к акиму области. Когда я зашел малый зал областного акимата, увидел людей, имеющих отношение к строительным делам. На столе расположился макет будущего памятника, к которому аким попросил подойти поближе и, показав, спросил:

— Аксакал, посмотрите и скажите своё мнение, будут ли у вас предложения?

Высказав свое одобрение, предложил убрать с макета одну деталь. На этом совещании аким установил срок начала строительства памятника – апрель 2005 года. Но в начале мая, вернувшись с лечения в России, увидел, что строительные работы на объекте еще не начаты. Тут же написал акиму докладную записку, что установленный срок строительство не выполняется. Ответ был краток и категоричен: поручено акиму города немедленно решить все вопросы, которые касались акима города.

Никандров В.П., который меня долгое время игнорировал, на этот раз приглашает к себе любезно, в доброжелательном тоне информирует о том, что все возложенные на него задачи решены. Словом, в мае активно начались строительные работы. Были мобилизованы все силы и средства и набраны усиленные темпы работ. В результате 24 августа того же 2005 года строительство объекта завершилось.

День открытия трудно вспомнить без волнения. Митинг открыл аким области Мансуров Т.А., выступил

я и преподаватель СКГУ Перницкий Ф., так же сын репрессированного. Это событие, всколыхнуло всю общественность области. Площадь перед памятником и вокруг не вмещала собравшуюся огромную массу людей. У многих на руках были цветы, портреты близких, слёзы на лицах. Имам мечети прочитал молитву по душам погибших и в мечети прошел поминальный ужин.

В те дни высказывалось пожелание людей о необходимости написать имена жертв на этом памятнике. К сожалению, это было тогда невозможно. Но справедливость такого желания не вызывала сомнения. Да и пример подобного уже был. В акмолинском лагере жён изменников Родины (известном как АЛЖИР) мемориальном комплексе страданиям и мужеству тысячи женщин СССР, на ченрных мраморных плитах написаны имена 7300 женщин, прошедших здесь муки ада.

Поэтому, после пожеланий земляков пришла мысль: почему бы таким же образом не увековечить память наших земляков, и я начал искать пути решения этой задачи. Однажды, в один из летних дней, к концу рабочего дня меня пригласил бывший аким города Нуржан Ашимбетов.

Встреча состоялась на территории старой мечети. Там были имам и архитектор Софья Зейнел-Габиденовна Молжигитова держали совет по замене старого ограждения мечети.

Тут я познакомился с Софьей, которая оказалась моей землячкой. Высказал ей просьбу изготовить эскизы будущей Стены памяти, она охотно согласилась, с удовольствием и бесплатно выполнила в порядке благотворительности. Оказалось, что и её деды по материнской линии были репрессированы. Эти эскизы легли в основу

будущего сооружения, с ними ознакомили бывшего в то время акимом области Билялова С.С. с которым было согласовано и строительство Стены памяти.

В связи с тем, что было решено строить на внебюджетные средства, занялись изысканием денежных средств. Попутно шла подготовка соответствующих документов.

Несмотря на то, что намеченный земельный участок был в коммунальной собственности, опять пришлось столкнуться с волокитой и бюрократизмом. Преодолев и их в течение полугода, получил решение о выделении земельного участка. Теперь нужна была проектно-сметная документация, и для этого пришлось обратиться в проектный институт «Севгражданпроект»

Директором этого учреждения была Колкова Т.В. Её характеризовали как жестокого, несговорчивого руководителя. Ведь дело было в том, что я безнадёжный клиент, идущий с протянутой рукой. В самом начале разговора она, как отрезала, сказала, что бесплатно они ничего делать не будут. Проявив все свои дипломатические способности, терпеливо рассказал, что сделано общественным фондом «Память», ради кого, ради чего мы проводим свою работу. Мне кажется, мне удалось убедить Тамару васильевну в важностиувековечения памяти жертв массовых политических репрессий, общественно-политическом значении принимаемых в области мер. В результате госпожа Колкова взялась помочь и большое спасибо ей и её коллективу за проектно-сметную документацию, выполненную безвозмездно, профессионально и в короткие сроки.

Чтобы изыскать средства на строительство пришлось прибегнуть к методу народной стройки. На страницах местных газет, телеканалов к методу народной стройки.

На страницах местных газет телеканалов мы выступил с обращением к детям, внукам, близким родственникам репрессированных, руководителям организаций, предпринимателям об оказании финансовой помощи.

На телеканале «Казахстан – Петропавл» был организован телемарафон, позволивший собрать значительную сумму. В нём приняли участие все районы области и город, более 40 человек внесли свои пожертвования. Среди них наибольшие суммы внесли братья Биляловы, Абиев Е., братья Брушкевичи, Чеусов П.А., Аубакирова К., Мадьярова А.И., Марцинкевич И.П., Джелбулдины, Садвакасов С., Барлубаев Н. И многие другие. Подрядчик строительства объекта «ИП Любимов» хорошо и в срок выполнил весь объем строительно-монтажных работ.

Не меньшие трудности представляли сбор и составление списка репрессированных. Дело, как оказалось, деликатное, ответственное и сложное. Предоставление списков было поручено районным и городскому отделам внутренней политики. Свод и контроль возлагались на управление внутренней политики, областной архив и общественный фонд «Память».

Большую упорную, кропотливую работу со списком, печатанием огромного объема провела моя супруга Куннанар Кабдушева. Благодаря её постоянной поддержке и помощи стало возможным многое в работе нашего фонда.

Делуувековечения памяти жертв репрессий, что является уставными видами деятельности общественного фонда «Память», служит подготовленный двухтомный справочник, содержащий список жертв массовых политических репрессий по Северо-Казахстанской области и краткие сведения о них. Хочется выразить

признательность за содействие в его составлений сотрудникам управления Комитета национальной безопасности по Северо-казахстанской области. Позже, в 2008 году нами совместно центром «Асыл-Мура» издана книга «Ақталған есімдер» (Возвращенные имена) тиражом 1500 экземпляров, с воспоминаниями детей, внуков, близких жертв репрессий, выступления, а так с архивными и статическими материалами по этой теме.

В результате напряженной работы сотен людей: инициаторов, руководителей, ветеранов, потомков на Стену памяти занесены имена 7612 человек.

Невозможно забыть 31 мая 2013 года, когда в официально установленный день памяти жертв политических репрессий состоялось открытие Стены памяти. Это был день скорби и просветления души людских, исполнивших долг памяти. Мне запомнилось как одна пожилая женщина безудержно плакала перед стеной, напротив фамилии своего отца. Да она была не одна. Сотни тысяча людей ходили вдоль стены и находили имена своих родных. Было такое чувство, что только что прошли похороны. Действительно, многие из нас как будто и в самом деле наконец-то похоронили близких, а стена стало братской могилой. Ведь настоящие могилы, если они где-то есть так останутся безвестными.

Трудно описать моё состояние. Конечно, присутствовало чувство удовлетворения достигнутой целью. Но как человек, который пережил то народное горе, не мог отстраниться от нахлынувших эмоций. Оставшись гдовальным ребенком, я так не увидел отца, сгинувшего в застенках НКВД. Видел страдания матери, заклеймённой женой «Врага народа». Сам носил такое же клеймо как сын изменника Родины и по совету старшего

брата изменил фамилию, превратившись по документам в племянника отца.

В течение всех прошедших лет и сегодня при встрече земляки от всей души и сердца выражают благодарность мне как инициатору этого благородного дела. Потомков безвинно страдавших так много, масштабы репрессий так велики, что мне порою кажется что у нас нет ни одной семьи, не пострадавшей от этой чудовищной трагедии.

Сейчас на месте бывшего НКВД сформировался комплекс из памятника жертвам политических репрессий и Стены памяти. Но память о безвинно погибших должна быть вечной и объективной. Именно по этому стена по мимо имён жертв, включает два постамента с указанием количества депортированных в область в разный период истории с указанием республик, краёв и областей, откуда они были насильно переселены. Ещё один постамент посвящён памяти погибших в голод тридцатых годов. На сегодня, однако, нет памятника жертвам голода двадцатых. Но надеюсь, после выявления достоверной информации о количестве жертв, этот пробел будет восполнен.

К сожалению, сегодня долг памяти перед безвинными жертвами государственной карательной машины исполнен не в полной мере. Я считаю, что для завершения строительства Мемориального комплекса необходимо построить здесь музей жертв политических репрессий, нашему великому Магжану Жумабаеву. Это уместно еще и потому, что музей в с. Сартомар, расположен далеко от областного центра, и его посещение очень затруднено.

Неотъемлемой частью деятельности общественного фонда «Память» является неустанная работа по внесению дополнений и изменений в закон «О реабилитации жертв массовых политических репрессий» от 14 апреля 1993 года. Статья 22 этого Закона гласит о статусах жертв и пострадавших от репрессий. О жертвах понятно, а вот о пострадавших в данной статье написано: «Пострадавшими считаются дети, не достигшие восемнадцатилетнего возраста и оставшиеся без родительского попечения». И если у меня отняли только отца, то я пострадавшим не отношусь. Конечно же, оставшихся в те годы без обоих родителей и воспитавшихся в детских домах, немало. Но гораздо больше тех, кто сиротствовал и страдал, от гонений, с малых лет был занят непосильным трудом в колхозах, при голодающих и подвергавшихся издевательствам материях.

Мои неоднократные обращения к депутатам парламента (до 13 раз) в депутатскую фракцию партии «Нур Отан», в Правительство Республики, в течение всех этих 20 лет безрезультатны. Хотя есть в подобном законе РФ четко написано: «...оставшиеся без родительского (без одного и без двух) попечения». И спрашивается, почему так разнятся законы, ведь Сталин был общий, трагедия была общей, страдал один народ. К слову, личные дела осужденных по статье 58 в России рассекречены, а у нас нет. Может настанет время, и закон будет откорректирован. Но тогда эти дополнения и изменения распространять будет на кого. Нас, детей репрессированных, уже сегодня можно сосчитать на пальцах.

Кстати, неполноту и неточность, допущенные при подготовке и принятии закона, признают Генеральная прокуратура, Верховный суд и Министерство юстиций

Республики, но за этим следует законодательная инициатива, призванная изменить ситуацию.

Таковы итоги деятельности общественного фонда «Память» на сегодняшний день. Как видите, нам рано успокаиваться. Долг памяти перед погибшими, долг перед уходящим из жизни поколением жертв террора должен быть исполнен до конца.

Б. Сагиндыков,
Председатель фонда «Память»

Жүректегі айықпас жара

Осыдан екі жыл бұрын Қызылжар қаласының орталығыда Құғын-сүргінге ұшыраған адамдарға арналған мемориалдық тақта ашылып, онда жетім-жесірлердің әкелерінің, аталарапының, күйеулерінің аты-жөні жазылды.

Сол тізімде менің де әкемнің аты бар. Сол жазуды көріп әкем тіріліп келгендей, тасты алақаныммен аялап көз жасыма ерік бердім. Сол сәтте менің бүкіл балалық шағым көз алдымға келді.

Әкем, Бащығұлов Құлжабай елде болып болып тұрған кезінде 9-тамызда 1937 жылы тұтқындалды, сондағы таққан кінәләрі «байдың баласы». Шешем марқұм 42 жасында үйелмелі-сүйелмелі үш баламен зар жылап қала берді. Мен сонда екі жаста болыппын.

Әкем тұтқындалғаннан кейін біздің жанұямызда да тыныштық болмады. Халық жауының жанұясы деген атқа қалып, қаншама қайғы-қасірет көрдік.

Көрген бейнетімді қағазға түсіріп, мұнымды шағып өткен өмірімді есіме алсам қайғылы түндер, қайғылы

күндер қалай өтті деп ойлаймын. Халық жауының семьясы деп мектепке де алмай талай жаяу барып 25 шақырым жерден жылап келіп жүрдім. Анам далада отырып мені алдына алып дем алатынбыз. Әкеміздің семьясын іздең жүр дегенді естіп әкемнің інісі Олжабай бапамыз бізге бір орыстың Орловка деген қаласына апарып тықты күні бойы мал қорада отырамыз, – дейді анам жақын маңайды іздең жүр деген хабар келді. Содан кейін Ресейдің қалың орманына ағаш арасына апарып орналастырыпты. Ағаштың жанында бір құдық бар екен, бір таныс адам суға келген болып бізге тамақ әкеледі екен. Ағаш бір жауса, жапырақ екі жауып жылап отырамын деп айтушы еді анам. Тиышталды деген хабарды естіп, елге келіппіз, үйміздің бір жағын конторға, бір жағын школға алып қойыпты. Суық шорамиде ортаға от жағып паналап жатамыз. Жалғыз сиyrмен күндіз жер жыртамын, діңкесі құрыған сиyrды кешке сауамын соның сүтін ішіп күн көрдік, – дейді анам. Мен 9–10 жастағы баламын, сиyr айдаймын сиyr шаршап жата кеткенде мен де үстіне жата қалам әл жоқ шаршагандық қой. Масақ теріп кептіріп, қуырып ас қыламыз. Анамызға да күн көрсетпеді.

Сорлы анам әкемнің әктағанын да ести алмай арманда кетт.

Қайран әкем жаның жәннатта, топырағың торқа болсын. Әкемнің аты жазылған тасты сипап, бір жылап, бір қуанып тұрғанымда қасымда өз әкесінің атын көріп осындей толғанысқа түскен бір орыстың әйелі де жылап тұрып раҳметін айттып жатты. Араға ғасыр салып, жетім-жесірлердің өлгендерін тірілткен ел басына, содан қалды осы істі қолдарына алып, маңдай терлерін төккен елдің азаматтарына, соның ішінде ерекше Болат

Мағазұлы бауырыма басымды иіп мың алғысымды айтамын. Біздер көрген сол зұлмат сүм заманды кейінгі үрпақтарымыз көрмесін деп тілеймін.

Күлзира Құлжабайқызы Әубекірова

Шешенстанда тұрсам да, Қазақстанымды сағынамын

Мен – шешен қызымын. Біздің қазақ жеріне қалай келгенімізді білмейтін адам жоқ шығар. Ал Қазақстаннан тарихи Отаным оралғаным, міне, 50 жыл болды. Бұл бір адамның ғұмыры ғой. Сол себепті қазақ тілін ұмытпасам да, дәл бұрынғыдай жақсы жазу қынырақ. Қазір жасым 76-да. Оның 30 жылын ұстаздық қызметке апнадым.

Өздеріңіз тарихтан жақсы білесіздер, біз сол кездегі саясаттың құрбанына айналып, 1944 жылы Солтүстік Қазақстанға тұрақтадық. Біздің тартқан азабымыз бер көрген қыншылығымызды сөзбен жеткізу мүмкін емес. Бірақ біз бар қыншылықты мойымай көтеріп, тірі қалдық, тіршілік еттік. Тондық, ашықтық... соғыстан кейінгі жылдарда депортацияға ұшыраған халық қана емес, жергілікті қазақ отбасылары да ашықтан еді. Айырмашылығымыз – қазақтар өз үйінде күнөлтіп жатса, біз туған жерден еріксіз ажыратылған едік.

Біз Солтүстік Қазақстан облысының Булаев ауданында (қазіргі Мағжан Жұмабаев ауданы) тұрдық. Алғашында В. Молотов атындағы ұжымшарда, 1954 жылы сол ауданның Сұлушоқ деген ауылына көштік. Бала өзге

тілді тез үйренеді ғой. 1945 жылдың оқу жылына дейін біз қазақша еркін сөйлеп жүрдік. Сол себепті мені бірден екінші сыныпқа қабылдады. (1-сыныпты депортацияға дейін орыстілді мектепте оқыған болатынын). Осылай бір мектептен бір мектептке көшіп, білім алдым. 3-сыныпты бітіргеннен кейін білімімді Комсомол деген көрші ауылда жалғастыруыма тұра келді. Ал 5–7 сыныптарды Еңбекші қазақ мектебінде оқыдым. Мектептің жанында интернат болатұғын. Ол болмаса, мен білім ала алмас та едім. 7-сыныпты мақтау грамотасымен аяқтаған мені енді білім алуды қалай жасғастырса екен деген ой толғандырды. Ауданда қазақтілді орта мектептің жоқтығынан Петропавлға бару керек болды. Ал ең бастысы, петропавлдағы мектепте аз қамтылған, көпбалалы отбасы балаларына арналған интернат болатын. Бірақ бұл мақсатқа жету оңай емес-тін. Ол кезде жер аударылғандар комендатураның қатаң бақылауында болатын. Ресми рұқсат алмай, ауданның шекарасынан шықпаймыз. Эр қадамымыз санаулы еді. Ал ата-анам біздің білім алғанымызды қалады. Дана кіслер еді ғой... әсіресе, баланың үлкені – көп үміт артты. Сол себепті әкем екеуміз петропавл қаласындағы мектеп-интернатта білім алудың рұқсат алу үшін ауданның коменданттына бардық. Комендант менің құжаттарыма бір қарап: «Рұқсат жоқ. 7-сыныпты бітірді, сол жетеді. Үйде отырын»–деді.

Әкем қапаланса да, ештеңе айтпады. Мен бетімнен қақса да, мойымадым. Ішімнен білім алуга бел байлаған болатынын. Комендаттың кабинетінен шыққан кезде әкеме; «Сіз үйге қайтыңыз, мен осы жақтан Петропавлға барып, интернаты бар мектепті тауып аламын. Менен хат тосыныздар», – дедім. Ол кезде мен 17 жаста

болатынмын. Сол күні-ақ мені мектепке де, интернатқа да қабылдап, үйге қуанышқа толы хатымды жібердім.

Мен алғашқы күннен бастап тәртібі де, улгерімі де жақсы оқушылардың қатарынан көріндім. Жақсы оқып қана қоймай, қазақтың әнін шырқай алатындығымды, билерін тамаша орындастындығымды, домбыра тарта білетіндігімді көрсеттім. Мектептің жұлдызы болдым десем, артық айтпаймын. Үнемі мектепшілік шараларға атсалысып, радиодан ән шырқаушы едім. Байқауларға қатысып, жұлделі орындар алатынмын. Музыка мектебінде домбыра сыныбында оқыдым. Мұғалімім Құрманғазы атындағы оркестрдің бұрынғы мүшесі – Філман Әлжанов еді. (ол кісі қазір бұл өмірде жоқ та шығар). Мектепте қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінен Мәлік Нұрпейісов сабак беретін. Бірақ ол кейін сол кезде «Ленин туы» деп аталған облыстық газеттің редакциясына кетті.

Мен осылай рұқсатсыз Петропавлға білім қуып кеткенімді аудандық комендатура артынан біліп, қалалық комендатураға хабарлапты, сол жылдың желтоқсан айында интернатқа миллиционер келді. Барлық сыныптастарымның алдында мені тергеуге алды. Менің сол кездегі күйімді сөзben жеткізу мүмкін емес. Рұқсатсыз кеткенім үшін 15 тәулікке абақтыға қамап, сосын үйге қайтаратындығын айтып, қорқытқан ол киініп, оның соңынан еруді бүйірды. Мен қамауға алынған адамдай миллиционердің соңынан еріп бара жатқанда достарым көзben шығарып салды. Ұяттан кірерге тесік таппадым. Маған бір қағаздарға қол қойғызып, жаза ретінде ай сайын 10 шешен-ингуш отбасын аралап, олардың қолын қойдыртып, есеп беруім керек болды. Бұл мен үшін қорлық болатын. Берілген тапсырмасын

екі ай орындағаннан кейін мені еш пайдасы жоқ бүл «жұмыстан» босатты. Бұл кезде мен төлкүжат алатын жасқа жеткен болатынмын. Жұрт кәдімгідей төлкүжат алып жатқанда, маған жеке басымды күәландыратын екі беттік қағаз берді. Мен, әрине, оны жұртқа көрсегінде үялышп, тығып жүретінмін. Ақыры 1955 жылы орта мектепті жақсы бағамен аяқтадым. Екі-ақ төрт болды.

Орта мектептен кейін қайда барып оқымын? Институтқа түскім келеді. Бірақ онда көп жыл оқу керек. Ал мені ауылда көмегім ауадай қажет ата-анам, бауырларым тосып отырды. Бақытыма қарай педучилище де екі жылдық қазақ бөлімі ашылды. Жатақханасы бар, сондай-ақ шәкіртақы беретін. Маған керегі де осы болатын. Енді білім алуға болады. Оқып жүрген кезде бейтаныс кісілер астыртын көмек көрсетіп, азық-түлік беріп отыратын. Ол азық-түлікті маған педучилищенің бір кітапханашысы әкеліп беретін. Қанша сұрағаныммен, маған көмектесіп жүрген кісінің аты-жөнін айтқан емес. Білмесем де, танымасам да, оларға деген алғысым шексіз.

1957 жылы педучилищені үздік бітірдім. Сондағы қуанышымды көрсөніз ғой! Осылай бақыт құшағында жүргенімде сіңлім анамды облыстық ауруханаға әкелді. Мен өз анамды әзер таныдым. Сырқаттан қатты жүдеп кетіпті. Дәрігер асқазан обырына шалдыққанын айтты. Анам 1958 жылы небәрі 46 жасында дүниеден өтті. Әкем болса, 7 баламен қала берді. Әлі күнге дейін әкемнің басына түскен ауыртпашилықтың барлығын жалғыз өзі қалай көтергеніне таңғаламын. Бұл кезде шешндер мен ингуштар тарихи Отандарына қайта бастаған. Бірақ біздің көшуімізге жағдайымыз болмады.

Ал 1959 жылы тұрмысқа шықтым. Жұбайыммен 46 жыл өмір сүрдім. Жұбайымның тегі -Чараев. Менің қыз

кезімдегі тегім Калиматова. Қазақстандағы таныстарым қызы кезімдегі тегім арқылы танып. 2005 жылы жұбайым дүниеден өтті. Құдай бізге сәби сүйдірмеді. Қазір жалғыздығымды өзімнің туған ауылым – Толстой-Юрт ауылында өткізіп жатырмын. Бұл ауылдың атауы орыстың атақты жазушысы лев Толстойдың құрметіне қойылған. Ол бұл ауылда жи болып, Солдо атты шешенмен достасып кеткен екен.

Осының бәрін еске алуыма себеп те жоқ емес. Қанша өмірім қалғанын бір құдайдың өзі біледі. Сол себепті қазақ халқына деген менің және туған-туысқандарымның ілтиппаты ерекше екенін жеткізгім келді. Біз қазір Қазақстанды қатты сағынамыз. Сондықтан да Ресей арналарында көрсетілген КВН ойындарына Қазақстаннан команда қатысса, оларға сәттілік тілеп, жетістіктері үшін қуанып отырамын. Сондай-ақ бүге-шігесіне дейін баяндап отырғаным: білетін, танитын, көзі тірі достарыма өзімнің өмірімнің қалай өтіп жатқанын айтқым келеді. Олар тым болмаса, менің қайда тұрып жатқанымды білсе екен. Бұл – менің осы өмірдегі соңғы тілегім. Себебі, қатарлас достарым мені, ал мен оларды қатты жақсы көретінмін. Өзіме білім берген ұстаздарымның білімділігіне таң қаламын. Олар бізге сапалы білім берді. Осы алған білімім үлкен өмірге жол ашты. 1971 жылы шешен-Ингуш мемлекеттік педагогикалық институтын тәмамдәп, 1990 жылға дейін орыс тілі мен әдебиеті пәндерінен сабақ бердім. Ұстаздық қызмет атқарған жылдары, «Халық ағарту ісінің үздігі» атағын алдым. Бірнеше медальдармен, төсбелгілермен мараптталдым. Сол себепті мені осындай дәрежеге жетуге септігін тигізіп, терең білім берген ұстаздарыма бас иемін. Жас кезімде Мәскеуге барып, «Кітап әлемінен» қазақ тіліндегі

кітаптарды сатып алушы едім. Ол кітаптарды бірнеше қайтара оқыдым. Ал қазақ әндері бар дискілерді бұл жақтан таба алмадым. Менің елімдегі жағдайды білгісі келетіндерге айтарым: бізде қазір бәрі жақсы. Көпте-ген қынышылық артта қалды. Білікті басшымыздың арқасында жаңа кезеңге аяқ бастық. Біз болашақтан тек жақсылық қүтіп, 65 жыл бойы шешен-ингуш ұлты тартқан азап енді қайтіп оралмайды деп сенеміз. Ха-тымды қорытындылай отыра, мен бізді жәбірлемей, керісінше қарсы алып, бауырына басқан, көмектескен қазақ халқына алғысымды білдіремін.

Сіздерге денсаулық, ұзақ ғұмыр тілей отыра, қа-зақстан Республикасы гүлдене берсін демекпін.

Тамара Чараева, ресей Федерациясы,
Шешінстан автономиясы,
Толстой-Юрт ауылы

Біздің қазақ осындаі

Біздің қазақ мейірімділік үлгісі,
Мейірбандық ұлттымыздың үрдісі.
Қонақжайлы, барыменен бөлісу-
Бабалардан келе жатқан құнды ісі.

Дүлей қүшпен елдерінен қылған,
Қайғы жеген үміттері сүйнған,
Көп ұлттардың өкілдері жер ауып,
Сүм тағдырдың тәлкегіне ұрынған.

Қасиетті қазағымның жерінде,
«Алжир» – тамық қоныстаратайды елінде.
«Халық жауы» әйелдері мыңдаған,
Қамалғандар Сары арқаның белінде.

Бұл әйелдер нағыз асыл тектілер,
Әділетсіз саясатқа кектілер.
Міне, мұнда көргендері күш қорлық.
Аштық, зорлық, зомбылықтар, тепкілер.

Аянышты ғұмыр кешті тұрмыста,
Бел жазылмас ұзақ қунгі жұмыста.
Қарлы боран, сары аязда қақаған
Құн өтеді оппы қарда, қамыста.

Еске алады тұтқын латыш әйелі,
Лагерде бір кездестірген жай еді.
«Қамыс шауып жүр едік біз, төбеден,
Жауған тастар жұдырықтай бар еді.

Қарауылдар біздің жаққа қарады,
Зіл күлкімен сорлы бізге қаралы-
Көрдіңдер ме жай адамдар сендерді
Нағыз халық жауымыз деп санады.

Бірде абайсыз құлап түстім бетіммен,
Түйіспін түйір тастың шетімен.
Сездім сүттің иісін мен сол тастан,
Қорек екен деп қуанып кеттім мен.

Жанымда әйел екен қазақ ұлтынан,
Таныдым мен азиялық түркынан,
Тасты иіскеп қуанды да, жылады.
Жалап-жалап нәр алғандай құртымнан.

Жиып теріп, лагерге біз жеткіздік,
Барімізге қуанышты шексіз ғып.
Өзімізге қорек болды біразға,
Көнілдің бір мәз-мейрамы еткізіп»

Әңгімесін айтты осылай аяңдал,
Бастан кешкен оқиғаны баяндап.
Балалардың ерлігіне таң қалып,
Халқымыздың болмысына таңданып.

Тайсалмаған қарауылдың оғынан,
Сүйінесің қорқыныштың жоғына.
Қазағымның жаны жайсаң осындей,
Бағышталған жарқын өмір жолына.

Кімді ғана бауырына баспады,
Зарыққанды орта жолда таstadtы?!
Жүз отыз үлт өкілдері кемінде,
Қамқор болып нұрлы өмірге бастады.

Зардап шеккен батыр ана

(Күлзира Құлжабай қызына арналады)

Тағдырдың тәлкегіне екі жаста,
Кезіккен, қасірет түсіп сәби жасқа.
Анасы үш баламен қалған зарлап,
Баспанасыз, жарымай ішкен асқа.

Құлжабай – «бай баласы» «жау» болыпты,
Сол қоғам жау аулайтын ау болыпты.
Қырғидай соққан дауыл жұртыймызға,
Қай адам бұл нәубеттен сау болыпты.

Мал-мұлік тәркіленіп кете барды,
Жанұя жоғалыпты жоқты -барды.
Халық жауы отбасын тіміскілеп,
Іздеген әйелі мен балаларды.

Қайран әке 37 күзінде,
Атылды да жас қыршыны үзілді.
Қайда қалды құрбандардың мәйіті,
Құпияда. Жоқ бүгін жер жүзінде.

Көрген бейнет бүгінде түссе есіне,
Толассыз толып тұрар жас көзіне.
Қасіретін тарқатар шамасы жоқ,
Айта алмай тығылады өз сөзіне.

Есінде «Іште» ағашта тығылған күн,
Аш отырып, ауыз дәмнен жырылған күн.

Күн бір жауса, жапырақ екі жауып,
Шылқыған су киімдер сыйылған күн.

Есімде мал қорада тығылған күн,
Сырдың жапасына жығылған күн.
Тоңып-жаурап, қалышылдап отырғанда,
Тиылмаған көз жасы сыйылған күн.

Бір жылы келіп елді сағаладық,
Бізге үй жоқ, шорамиды паналадық.
Жалғыз сиыр сүтін ішіп, масақ теріп,
Саз кешіп егістікті араладық.

«Өлмегенге өлі балық» дегендей,
Тәлкектерге женілмеймін, женем дей,
Қайсарлықпен қажымадым, ер жеттім
Жақсылықты болашаққа сенем дей.

Сегіз балам, өсті, жетті, өрледі,
Әттең әкем осы өмірді көрмеді.
Ұрпағы өсті, ұлықтайды атасын,
Өкінішті, соңынан тек ермеді.

Сорлы анам әкеміздің ақталғанын,
Есімі мәңгілікке сақталғанын,
Көрмей кетті-ау, шіркін-ай, қуанатын,
Бүгінгі өмір көркіне шаттанатын.

Шешілмей тұрған мәселе

Саяси құғын-сүргін ұрпақтарын толғандырвтын бір үлкен мәселе – аталарының зиратын табу.

Бұл – жеке бастың ғана шаруасы емес, бүкіл қоғам үшін Рухани жаңғыру тұрғысынан қарағанда шешуін таптыратын адами және діни мәні зор, әр отбасының арман мұддесіне сәйкес іс.

Шәйіт болған құрбандардың көмілген жер төлесін тауып, құран бағыштап, бір уыс топырағын елге-туған жеріне әкеліп тиісті рәсімдерін жасау ғанибет қой.

Осы мәселені шешу жолында мен көптен бері ізде-стіру ісімен айналысып келемін.

Сонау 1955 жылы Ворошиловқа арызыымды жолдағанда «әкем тірі болса қайда, өлген болса қай жерде көмілді?» деген едім. Бұл сұрақ жауапсыз қалған.

Міне, қазір бүкіл республикадағы архивтерден алған сұрауымызға бір-ақ жауап – «не числиться». Ойпыр-ай бу болып аспанға ұшып кеткен бе деп налимын.

Ойлап-ойлап, бұл мәселе тек жеке бастың ғана ісі емес қой, бүкіл қоғамды қамтитын мындаған зардап шеккендердің көкейін тесіп отырған қасірет. Эркімнің талабы мен талпынысы нәтиже бермесіне көзім жетті.

Елбасының халқының мұн-мұддесіне шынайылығына сүйеніп, тәуекел деп Президентіміздің атына көмек сұрап сауалыымды жолдадым. Содан елбасы қолына жетпеген тәрізді, мәдениет Министрлігіне жіберіліпті.

Өкінішке орай, бұл мекеменің құзырына жатпайтын сұрағымызға тұра жауаптың орнына «Анда бар, мында бар» деген шығарып салма жауап келді.

Біздің сауалымыздың тікелей түп-тамырын мемлекет дәрежесінде ықпалды іс-шара жасалып, әkenін жер астында жатқан телімді тауып беру еді ғой.

Ал Президент аппаратының, я канцеляриясының сауалымыздың мән-жайына, мазмұнына немқұрайлылықпен атусті біздің қайда барагымызды білмейді санап, құзыры сәйкес емес мекемеге жібере салуы – зардал шеккендердің зарына құлақ аспағандық деп есептеуге тұра келеді.

Әйтеуір шешім табылар- ау деген үмітпен Елбасына сауалымызды қайталаймыз деп шештік.

Мұндай игілікті істің жолында шаршамаспыз, тал маспыз.

Алла жар болсын!

Сагындықов Б.М.

ХХ ғасырдың 30–40-шы жылдарындағы жаппай саяси Құғын-сүргіннің дүлей дауылы мыңдаған адамға қай-ғы-қасірет әкелді. Қатал тоталитарлық жүйенің ауыртпалығын көрмеген сол замандағы қазақ отбасылары кемде-кем. Халқымыздың аяулы перзенттері – Шәкәрім Құдайбердиев, Ахмет Байтұрсынов, Сәкен Сейфуллин, Мағжан Жұмабаев, Бейімбет Майлін және басқа да көптеген саңлақтарымыз құғын-сүргін құрбандары болды. Өз халқына өзі нақақтан-нақақ жау атанудан асқан қорлық бар ма? «Память» қоғамдық қорының тәрағасы.

Жаңа заң жаңған үміт

Қазақтармен бірге жер аударылған 1,5 миллион неміс, поляк, корей, шешен, түрік, грек және басқа да халықтар өкілдерін орны толмас қасіретке душар еткен замана зары бүгінде тарихтың қаралы бетін құрап отыр.

Етегі көз жасына толған жесірлер, зар еңіреген аналар мен жастай жетімдіктің ацы дәмін татып қана қоймай, бақытсыздық батпағына белшесінен батқан балалардың көрген қорлықтарын айтып та, жазып та жеткізу мүмкін емес.

Сталиндік солақай саясаттың құрбанына айналған боздақтардың лагерлерде, түрмелерде көрген зорлық-зомбылықтары уақыт алға жылжып, замана өзгерсе де үрпақ әздынан өшпейді.

Әлем елдері тарихында арагідік кездескен нәубет ұлттымызды беткеұстар тұлғаларынан айырды, баланы анасынан, талай жанды жақынан ажыратты. Озбыр саясаттың соыйлына жығылып, жүрек түкпірінде жатқан арманымызды ашып айта алмағанымыз қорқыныш пен үрейден арыла алмағанымыз жасырын емес.

1937 жылдың қараша айында ату жазасына кесілген әкем 1943 жылдың қыркүйегінде Қарағанды облысы аумағында тұрмelerдің бірінде жазасын өтеп жүргенде туберкулез дертіне шалдырып, қайтыс болыпты-мыс. Бұл мениң 1955 жылы КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумының тәрағасы К. Е. Ворошиловқа жолдаған сауалыма Омбының мемлекеттік қауіпсіздік комитетінің берген жауабы еді.

Бұл мәлімет шындыққа жанаса ма, әлде жалған бағынге дейін беймәлім күйде қалып отыр. Өйткені әкемнің жерленген жерінің қарағанды өнірінен табылмауы көнілге құдік үялатады. Ол туралы ақпараттардың ешбір мұрағатта кездеспеуі қайғы үстіне қайғы қосады.

Еліміздің еңселі егемендікке қол жеткізгеніне де 26 жылдан астам уақыт өтіп барады. Тәуелсіздік орнаған күннен бастап өшкеніміз жанып, өлгеніміз тірілді ғой. «Халық жауы» атанып, өз ұлтының жадынан еріксіз аластатылған саяси құғын-сүргін құрбандары ақтала бастады. Осынау оқиғадан кейін шеріміз тарқағандай болды. Эсіресе Қазақстан Республикасының 1993 жылдың 14 сәуірінде қабылданған «Саяси құғын-сүргін құрбандарын ақтау туралы» Заңы талай көнілге үміт пен қуаныштың дәнін септі. Алайда, арқаны кеңге салуға әлі ерте еді.

Бұл заңның екінші бабында екі статус қарастырылған: бірі құрбандар болса, екіншісі зардап шеккендер. «Әкесі репрессияға іліккенде он сегізге толмаған, ата-анасының қарауынсыз қалған балалар зардар шеккендер болып есептелінеді» делінген. Бала әкесінен, шешесінен немесе екеуінен айрылған жағдайда қараусыз деп таныла ма, осы жағы анықталмаған. Осыған байланысты

еліміздегі көптеген адам зардап шеккен статусын ала алмады.

Бұл мәселені, яғни заңға толықтырулар мен түзетулер енгізілуін «Память» қоғамдық қоры он төрт жылдан бері көтеріп келеді.

Осы уақыт ішінде 14 Парламент депутатымен кездесіп, Үкіметке, «Нұр Отан» партиясына, тікелей эфирде Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевқа ұсыныс жасадық енбегіміз еш кеткен жоқ. Бұл мәселенің шешілүіне Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты, Қазақстанның құрметті журналисті Кәрібай Мұсырманның сінірген енбегі орасан. Халық қалаулысының табандылықпен қадағалауының арқасында Үкімет ұсынысты қолдады. Соның нәтижесінде үстіміздегі жылдың шілде айында «Күғын-сүргін құрбандарын ақтау туралы» жаңа заң қабылданды. Жаңа заң бойынша біз, саяси құғын-сүргін құрбандарының балалары репресиядан зардап шеккендер санатындамыз. Бұл оқиға қыын-қыстау заманды басынан өткерген жандарды қуанышқа бөлеп отыр. Бірқатар тұрмыстық игіліктерге қолымыз жетті. Заңда көрсетілгендей, аталмыш санаттағы адамдар тұрган үйді тегін жекешелендіре алады, көптеген коммуналдық жеңілдіктер қарастырылған.

Осы мақалам арқылы ұдайы халықтың жағдайын ойлайтын Елбасымыз Нұрсұлтан назарбаевқа зор ризашылық білдіріп, өзімнің тағдырластарымды, құттықтағым келеді. Өйткені, бұл заң мен сияқты мындаған жаннның көкейіндегісін дөп басты.

Болат Сағындықов,
«Память» қоғамдық қорының төрағасы.
«Солтүстік Қазақстан» газеті 2018

Восстановлены в правах

Пострадавшим в период массовых политических репрессий в СССР признаны дети жертв репрессий, не достигшие 18-летнего возраста к моменту репрессий родителей, оставшиеся в то время на попечении одного из родителей.

Буря массовых политических репрессий нанесла нашему народу невосполнимые утраты. Мало какая семья не претерпела последствия беспощадных действий сталинского тоталитарного режима. Великое несчастье быть названным врагом собственного народа в то время стало жестокой судьбой многих и многих соотечественников. Какие только бедствия не выпали на долю обливавшихся слезами жен, матерей и детей тех несчастных, которых объявили врагами народа, какой позор пришлось пережить обществу. В тот период бесстыжая политика тоталитарного режима наводила страх на каждого. Поэтому люди покорно мирились, молчали и терпели всё.

Строжайшей тайной была судьба осужденного: то ли он расстрелян по приговору, то ли отправлен как бесплатная рабочая сила на лесоповал на север или в шахту, не защищенную мерами безопасного пребывания в ней. Примеров тому не мало.

Моего отца Сагиндыкова Магаза однажды вечером в «черном вороне» забрали, закрыли, обвинили в шпионаже в пользу Японии, хотя он и понятия не имел, что такое эта «Япония». Через два месяца семью известили,

что он осужден на десять лет. Ждали десять лет его освобождения, ждали семнадцать лет...

1955 году я обратился письменно к тогдашнему председателю Президиума Верховного Совета СССР К. Е. Ворошилову с просьбой сообщить о судьбе отца: если жив, то где он, а если умер, где похоронен. Через КГБ г. Омска, где я учился, сообщили устно, что отец умер 10 сентября 1943 года в местах исполнения наказания в Карагандинской области. Умер от туберкулеза.

Позже в архиве ДВД области мы узнаем, что он был приговорен к высшей мере наказания, хотя нет подтверждения об исполнении приговора.

Спрашивается, кому и чему верить?

По настоящее время место захоронения отца не найдено как, полагаю, мест упокоения многих тысяч лагерных смертных. В архивах на запросы такого рода преобладает ответ: «Не числится». Конечно, умерший в неволе человек не испарился, не просочился в землю, как вода, – он просто не числится. По сей день многие попытки установить место захоронения этих несчастных безуспешны.

Семьям родственникам репрессированных великую радость доставил Закон о реабилитации жертв массовых политических репрессий, принятый 14 апреля 1993 года. Наконец-то ни в чем не повинные жертвы оправданы, их честные имена возвращены обществу.

Мой старший брат Килаж Магазов, имя которого хорошо известно общественности области, официально узнав о реабилитации отца, хотите верьте, хотите не верьте, в течение двух суток плакал. Ранее, когда с началом Великой отечественной войны над Родиной нависла опасность, он, фактически шестнадцатилетний

юноша, прибавив себе два года, пошел воевать с твердой решимостью противостоять врагу, с желанием доказать своей жизнью и кровью, что его отец не враг народа. Пройдя с боями от Керчи до Берлина, получив два ранения, Килаж вернулся домой в 1949 году.

Между тем до принятия названного закона его дважды выгнали со службы как сына врага народа.

Со дня приобретения независимости наше государство проводит мероприятия по сглаживанию горьких следов тоталитарного режима. Одним из них является реабилитация жертв массовых репрессий, возвращение честных имен невинно осужденных. 14 апреля 1993 года был принят Закон РК «О реабилитации жертв массовых политических репрессий». Он вызвал большой политический, общественный резонанс. Мы почувствовали, будто воскресли умершие, нашлись потерянные.

В стороне от больших дел, связанных с реабилитацией, не стоял наш общественный фонд «Память». За эти 15 лет своей деятельности он провел значительную работу по увековечению памяти жертв массовых политических репрессий. В Петропавловске возведен мемориал, включающий в себя монумент, Стену памяти, на гранитных плитах которой высечены имена 7628 жертв из нашей области, а так же две стелы одна из которых посвящена голоду, а другая депортации.

Фондом подготовлены два тома справочника, включающего в себя краткие характеристики репрессированных, книга «Ақталған есімдер» (Возвращенные имена). Готово к выпуску еще одна книга «Увековеченные имена» (Есімдері мәңгі есте).

Наш фонд в течение одиннадцати лет вел кропотливую работу по внесению предложений в Закон

о реабилитации жертв массовых политических репрессий в части признания пострадавшими детей жертв репрессий. Результат на лицо. 2 июля 2018 года приняты изменения и дополнения к Закону РК от 14 апреля 1993 года. «О реабилитации жертв массовых политических репрессии»

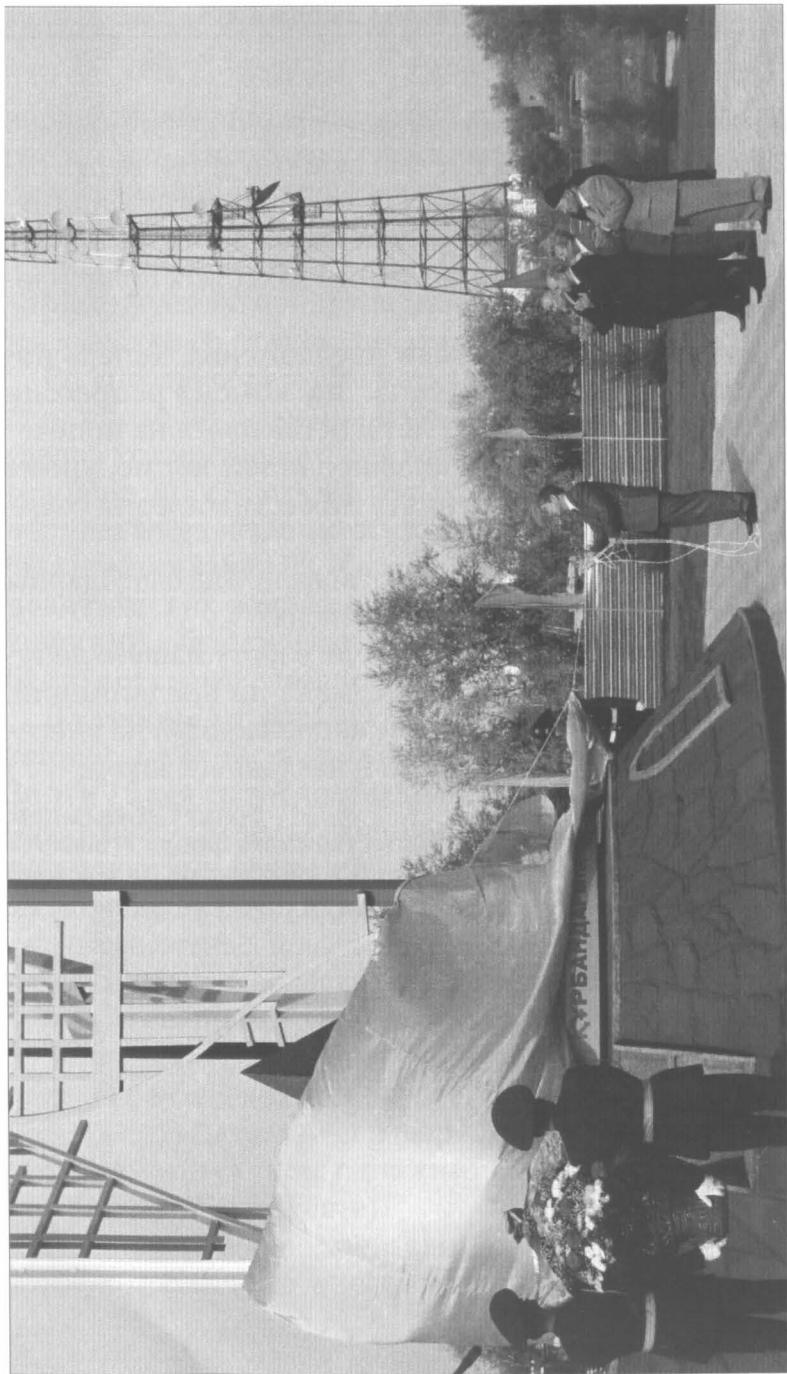
В которых учтены и наши предложения. Теперь пострадавшими признаны дети, на момент репрессии родителя не достигшие 18 лет и оставшиеся на попечении любого родителя. Согласно данной норме, кроме морального удовлетворения, у них есть и льготы социального характера.

Справедливость воссияла. Мы благодарны нашему Президенту за заботу о людях.

Хочется отметить настойчивую работу нашего депутата Мажилиса Карибая Мусырмана по продвижению. Инициативы фонда «Память», направленной на внесение изменений и дополнений в названный закон.

**Болат Сагиндыков,
Председатель общественного фонда «Память»
член Союза журналистов Казахстана**

Мемориалдың ашылуы

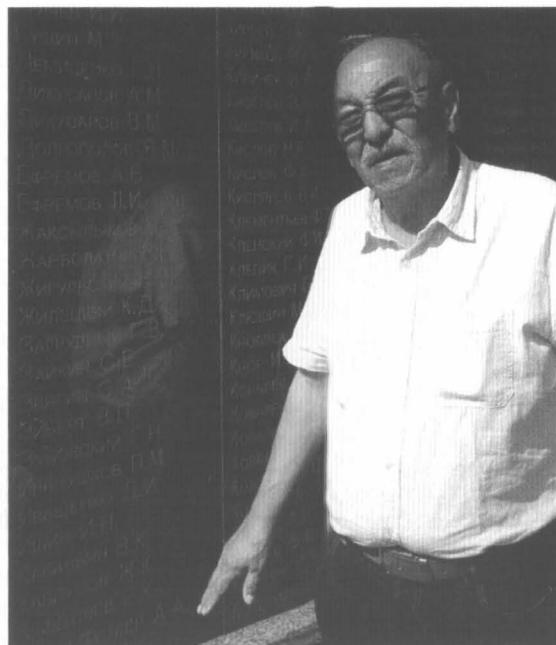
Солдан оңға қарай: облыс әкімі Т. Мансуров (2005 жыл)
«Память» қоғамдық қордың төрағасы Б.М. Сағындықов. ҚР
суретшілер одағының мүшесі, еңбек сінірген өнер қайраткері
Хасен Абаев, СҚМУ-оқытушысы Ф. Перницкий, саяси құғын-
сургін құрбанының баласы

Мемориалдың ашылуына жиналған қауым

Мемориалдың ашылуына жиналға қауым

**Әке аруғына
тағым етуге
келген, Ресей
азаматы Ерік
Қабдусов**

Зұлматты бастан өткерген,
Бәрімізден көп көрген.
Асыл анам менің,
Әлемде жоқ теңің.

Бала жастан зардап шеккен,
Ашы дәмін татып өткен,
Әкем халық жауы емес деп,
Майдан барып қанын төккен

Зар заманда туыппын,
Бетімді жаспен жуыппын.
Болат деген атыма
Лайық бол белді буыппын

**3-жасынан саяси құғын-
сүргіннің құрбаны болған жиен
ағамыз Ұәнаб Жоламанұлы**

**Ауылымдағы Ұлы Отан
соғысының ардегерлері
мен саяси құғын-сүргін
құрбандарына арналған
мемориал**

**Бостандық ауылындағы
саяси құғын-сүргін
құрбандарына арналған
ескерткіштің ашылу рәсімі**

**Құрбандардың есімдері
жазылған ескерткіш тақта**

Мемориалдың ашылу салтанатына қатысқан қауым

Күлэира Әубәкірова 2-жасынан зарлы зардап шеккен ана

Ескерткіш қабырғаның қасында

**Облыстық архив қызметкерлері: полковник С. Құсанова,
Болат Сағындықов, Эльмира....., Қалқаман Қарабатыров.
Бостандықтағы ескерткіштің алдында**

**Ақталған адамның
КҮӨЛЛІГІ**

<p>«Петропавл қаласы өкімдігінің жұмыспен қамту қамту және алеуметтік бағдарламалар бөлімі» КММ</p> <p>КҮӨЛЛІК сериясы №07 № 7 серия</p> <p>УДОСТОВЕРЕНИЕ</p> <p>САГИНДЫКОВ Тек./Фамилия БОЛАТ Аты /Имя МАГАЗОВИЧ Экесінің аты /Отчество</p> <p>M.O.M.P. _____ Көлік / подпись</p>		<p>Күелікті ұсынушы адамның «Жаппай саяси күтін-сүргін күрбандарын ақтау туралы» Қазақстан Республикасының Занында белгіленген жөнжілдіктер мен артықылықтарға күкүй</p> <p>Күеліктің мерзімі белгіленбеген және Қазақстан Республикасының бүкіл аумақында қолданылады.</p> <p>Предъявитель удостоверения имеет право на льготы и преимущества, установленные Законом Республики Казахстан «О реабилитации жертв массовых политических репрессий».</p> <p>Удостоверение бессрочное и действует на всей территории Республики Казахстан. «06» августа 2018 г. М.О.М.П. Берілген күн/Дата выдачи</p> <p>Басшысының көлік Подпись руководителя</p> <p>G.Жәкенқызы</p>
---	--	---

175

ФОРМУЛА ИЗ ПРОТОКОЛА № 15
ЗАСЕДАНИЯ ТРОЙКИ УННВД СЕВЕРО-КАЗАХСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ
От 26 ноября 1937 года.

Слушали:	Постановили:
1. Дело №-904 ОКОУ НКВД по обвинением:	Отменено 23/1-412 Руководство
✓ 1. МУХАМЕТОВА-МУХАМЕТЖАНОВА Абая, 1877 года рождения, быв. боец, активного участника бандитского 1921 года, высланного, скрывшегося от репрессии.	✓ МУХАМЕТОВА-МУХАМЕТЖАНОВА Абая - РАССТРЕЛИТЬ, лично принадлежащее ему имущество конфисковать.
✓ 2. САГАНДЫКОВА Магзата, 1891 году рождения, сына муллы.	✓ САГАНДЫКОВА Магзата - РАССТРЕЛИТЬ, лично принадлежащее ему имущество конфисковать.
✓ 3. КАРАБАТЫРОВА Келимулла, 1899 году рождения.	✓ КАРАБАТЫРОВА Келимулла - заключить в ИТЛ сроком на ДЕСЯТЬ лет, считая срок с 25/IX-37 г.
✓ 4. ЖАКУПОВА Нуртая, 1911 году рождения, сына муллы, сужденно-го.	✓ ЖАКУПОВА Нуртая - заключить в ИТЛ сроком на ДЕСЯТЬ лет, считая срок с 25/IX-37 г.
✓ 5. ЕСИМОВА Шаймердена, 1904 году рождения, сына муллы.	✓ ЕСИМОВА Шаймердена - заключить в ИТЛ сроком на ДЕСЯТЬ лет, считая срок с 17/X-37 г.
СУДУЛЕНБЕРГЕНОВА Улбая, 1906 году рождения.	✓ СУДУЛЕНБЕРГЕНОВА Улбая - заключить в ИТЛ сроком на ДЕСЯТЬ лет, считая срок с 20/X-37 г.
СВИДЕТЕЛИ: СОСТАВЛЯЮЩИЕСЯ в том, что они состояли членами к-р. националистической террористической, повстанческо-диверсионной организации, проводили к-р. вредительскую работу в колхозе, организованно проводили к-р. агитацию поджигательско-повстанческого характера.	(Д-к т. Шаяхметов)
СЕКРЕТАРЬ ТРОЙКИ:	

Аса қадірлі Елбасы!

Менің Сізге жолдаған сауалым қолыңызға жетпеген болар?!
Өйткені, сауалдың мән – мазмұнына жеткілікті көніл бөлінбегендіктен
хатым Мәдениет министрлігіне жолданған екен.

Бұл сауал құзырына жатпағандықтан түрлі архивтерге хабарлас
деген шыгарып салма жауап жіберіпті. Республика қолемінде барлық
архивтерге сұрау жолдан, ешбірінде әкем Сагындыков Мағазын
тіркелмегені туралы жауап алынған.

Әкемнін мәйіті із – түсіз жоғалғанына ренішімді білдіріп,
мемлекет, үкімет дәрежесінде ықпалды іс – шара атқарылуын
сұрағанбыз. Бұл мәселеге Өзініздің тікелей көніл бөлүнізді сұраймын.
Бүкіл қоғамдық қолемдегі сан мындаған зардал шеккендердің мұны мен
зарына тұра нақтылы жауап алсақ дейміз.

Сондықтан үмітімізді үзбей құтын – сүргіннен зардал шеккен
азамат ретінде Сізге сауалды қайталап жолдауға мәжбүр болдым.

Солтүстік Қазақстан облыстық «Память»
Қоғамдық корының тәрагасы,
облыстың құрметті азаматы,
Қазақстан Журналистер Одагының мүшесі
Болат Сагындыков

Председателю фонда «Память»
Сагандыкову Болату Магазовичу

Департаментом УИС по СКО рассмотрено Ваше обращение по поиску информации на Сагандыкова Магаза, 1891 года рождения, уроженца с. Бостандык Приишмского района СКО и по результатам проверки архивной учетной картотеки специального учета учреждений УИС по СКО сообщаем, что сведений о содержании Сагандыкова Магаза в учреждениях ДУИС по СКО отсутствуют.

**С уважением,
Начальник ДУИС по СКО
полковник юстиции**

Б. Жусупов

*исп. Мустафина
тел. 3331-32*

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ
СПОРТ МИНИСТРЛІГІНІң
«ОРТАЛЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК
АРХИВ» РММ

РГУ «ЦЕНТРАЛЬНЫЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АРХИВ,
МИНИСТЕРСТВА
КУЛЬТУРЫ И СПОРТА
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

050000, Алматы қаласы, Абай даңғылы, 39
Тел.: 8 (727) 338 30 53, 338 31 87, факс: 338 33 10
E-mail: cga_rk@mail.ru / Web: www.cga.kz

24.09.18 № 05-02-10/761

050000, город Алматы, проспект Абая, 39
Тел.: 8 (727) 338 30 53, 338 31 87, факс: 338 33 10
E-mail: cga_rk@mail.ru / Web: www.cga.kz

150002, Петропавл қаласы
**К. Байбулов көшесі, 69-үй, 54-
пәтер**
Б.М. Сағындықовқа

Сіздің әкеніз Сағындықов Мағаз жайлы жіберген сұрау-хатынызға
байланысты төмөндегіні хабарлаймыз.

Архив қызметкерлері Сіздің тарарапыңыдан 2018 жылдың тамызында № 05-01-14/367 келіп түсken хат бойынша Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік архивінде сактаулы № 1680. «Қазак ССР Жоғарғы Соты» атты архивтік корынын 1937-1943 жылдар аралығындағы құжаттары бойынша іздестіру жұмыстары жүргізіліп, әкеніз Сағындықов Мағаздың сотталғаны, тұрмеге қамалғаны және жерленген зиратына қатысты құжаттардың табылмағанын хабарлап, № 05-02-10/680 жауап хат жолдаған болатын.

Сонымен қатар, архив қызметкерлері интернет жүйесінен іздестіру жұмысын жүргізіп, нәтижесінде, Қазақстан Республикасы Ишкі Істер министрлігінің «Мемориал» атты сайтынан әкеніз Сағындықов Мағаз жайлы табылған қыскаша мәліметтің көшірмесін де жолдаған еді.

Қосымша мәлімет ретінде Сізге әкеніз Сағындықов Мағаз туралы мәліметтерді әрі қарай іздестіру жұмыстарын жүргізу үшін, Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасы құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетіне (010000, Астана қаласы, Мәскеу көшесі, 34) хат жолдауға болатындығы жайлы тағы да естерінізге саламыз.

Қосымша: 1 парапта, 1 данада, орыс тілінде.

Директордың орынбасары

М.Ф. Жылышбаева

Орын. А.Б. Шалабаева
Р.Б. Сабденова
3383170

69
69

МАЗМҰНЫ

АБЫЗ АҒАНЫҢ АҚ БАТАСЫ	5
Әуелі айтарым бар	11
Зарлы заман зардабы	15
Не көрмедін, қазағым не көрмедін?!	27
Әкеме	28
Анама	30
Әкемнің қабірін мен таба алам ба?	32
Апа-ау, сені аңсаймын анда-санда	34
Апа-ау, неге түсіме кірмей қойдың	35
Қайран ана асылым	36
Ұлы нәубет	37
Анама	41
Анашым-ау, сағынамын өзінді	43
Анашым, естисің бе мұң зарымды	44
Жазылmas жан жарасы	45
Әкем қаны тамған жер	47
Әке сенің жаққан шамың сөнбейді	48
Жүргегімнің зары	49
Қайран әкем	50
Ағам көрді зар заманның запысын	51
Амандық пірәдар атам	52
Как завещание потомкам	54
Зұлмат заман запыраны	58
Нельзя забыть ту великую трагедию	60
Нужен ли был тот переворот	63
Кому и чему верить	68
Необходим музей репрессий	72
Зұлмат жылдар мұражайы болса	74
Не забудут потомки	77
Помнят всех поименно	79

80-жылдан соң қойылған ескерткіш тақта	81
Отты ойран опаты	84
Есімдері мәнгі сақталады	86
Әлі де жаза берем, жаза берем	91
Израпилов Хамзат деген азамат	94
Жазып келем құғын-сүргін зардабын	95
Бастамашы бас болдым	96
Мәңгілік ескерткіш	99
Тұраш ағаның аманаты еді...	103
Бейнетпен өткен ғұмыр	106
Подвиг матери	110
Сауле Маликова, Директор Северо-Казахстанского областного архива, кандидат исторических наук	116
Таңат Сүгірбаев, «Асыл мұра» орталығының жетекшісі	120
Қайролла Мұқанов, ҚР мәдениет қайраткері, Білім беру саласының ардгері, зейнеткер	122
Исполним долг памяти до конца	123
Жүректегі айықпас жара	133
Шешенстанда тұрсам да, Қазақстанымды сағынамын	135
Біздің қазақ осындаі	141
Зардап шеккен батыр ана	143
Шешілмей тұрган мәселе	145
Жаңа заң жанған үміт	147
Восстановлены в правах	150

Книга отпечатана в типографии ТОО «Издательство «Северный Казахстан».

Адрес: 150001, Республика Казахстан, Северо-Казахстанская область,

г. Петропавловск, ул. Кошукова, 5.

Тел. +7(7152)- 31-07-72, e-mail: mail@izdatelstvo-sk.kz